

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

APR 1960
STOCKHOLM

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1960: 8

SOU

Finansdepartementet

A

**PRELIMINÄR
NATIONALBUDGET
FÖR ÅR 1960**

WITH A SUMMARY IN ENGLISH

Stockholm 1960

Statens offentliga utredningar 1960

Kronologisk förteckning

1. Folk tandvården. Idun. 189 s. **I.**
2. Högre utbildning, forskning och försök på lantbrukets område. Amqvist & Wiksell, Uppsala. XII + 508 s. **Jo.**
3. Grusexplateringen i Sverige. Idun. 85 s. **Jo.**
4. Fastighetbeskattningen. Marcus. 179 s. **Fi.**
5. Förslag till namnlag. Idun. 362 s. **Ju.**
6. Studiekosnader vid beskattningen. Idun. 211 s. **Fi.**
7. Redogöransvaret och anmärkningsprocessen. Kihlström. 146 s. **Fi.**
8. Preliminär nationalbudget för år 1960. Marcus. V + 121 s **Fi.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1960: 8

Finansdepartementet

PRELIMINÄR
NATIONALBUDGET
FÖR ÅR 1960

WITH A SUMMARY IN ENGLISH

STOCKHOLM 1960

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

STATES OFFENDING THIRD OFFICE 1960

1960-1961

PRELIMINARY

NATIONAL ALBUQUERQUE

FÖR ÅR 1960

WITH RECOMMENDATIONS

1960-1961

1960-1961

Innehåll

<i>Table of Contents in English</i>	IV
<i>Förord</i>	V
<i>Preliminär nationalbudget för år 1960</i>	
I. <i>Inledning</i>	1
II. <i>Sveriges ekonomi 1959</i>	3
1. <i>Inhemsk bruttoutgifter</i>	5
2. <i>Utrikeshandel och lagerutveckling</i>	9
3. <i>Bruttonationalprodukt och sparande</i>	10
III. <i>Den internationella utvecklingen</i>	13
IV. <i>Utrikeshandeln</i>	22
1. <i>Bytesbalansen</i>	22
2. <i>Valutareserven</i>	24
3. <i>Exportutvecklingen för olika varugrupper</i>	25
4. <i>Importutvecklingen för olika varugrupper</i>	27
5. <i>Handeln med olika länderområden</i>	29
6. <i>Den europeiska frihandelssammanslutningen</i>	29
V. <i>Produktionen</i>	33
1. <i>Den totala produktionen 1959</i>	33
2. <i>Produktionsutsikterna 1960</i>	33
3. <i>Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar</i>	34
VI. <i>Arbetsmarknaden</i>	44
1. <i>Arbetskraftstillgången</i>	44
2. <i>Sysselsättningen</i>	44
3. <i>Arbetsmarknadsläget under 1959</i>	47
VII. <i>De privata konsumenternas ekonomi</i>	50
1. <i>De disponibla inkomsterna</i>	50
2. <i>Konsumentpriserna</i>	54
3. <i>Konsumtion och sparande 1959</i>	56
4. <i>Erforderligt inkomstillskott 1960 för täckande av en trendmässig konsumtionsökning</i>	57
VIII. <i>De offentliga finanserna</i>	60
1. <i>Kommunerna</i>	60
2. <i>Staten</i>	62
3. <i>Kreditmarknadsaspekter</i>	67
IX. <i>Investeringarna</i>	75
1. <i>Utgångspunkt och metoder för investeringsprognosen för 1960</i>	75
2. <i>Investeringsutvecklingen inom olika områden 1958—1960</i>	77
X. <i>Försörjningsbalansen 1960</i>	86
1. <i>Inledning</i>	86
2. <i>Schematisk baskalkyl över försörjningsbalansen 1960</i>	88
3. <i>Verkningarna av variationer i balansens huvudposter</i>	90
4. <i>Den sannolika utvecklingen 1960</i>	93
5. <i>Sammanfattning</i>	97
<i>Tillägg: Finansplanens sammandrag av den preliminära nationalbudgeten för 1960</i>	98
<i>Summary in English</i>	103
<i>List of words occurring in the tables</i>	114
<i>Tabellförteckning</i>	120
<i>List of tables in English</i>	121

Contents

<i>Table of Contents in Swedish</i>	III
<i>Preface</i>	V
<i>Preliminary National Budget for 1960</i>	
I. <i>Introduction</i>	1
II. <i>The Swedish Economy in 1959</i>	1
1. Domestic gross expenditure	5
2. Foreign trade and inventories	9
3. Gross national product and savings	10
III. <i>The International Economic Situation</i>	13
IV. <i>Foreign Trade</i>	22
1. Balance of current payments	22
2. Holdings of gold and foreign exchange	24
3. Exports by commodity groups	25
4. Imports by commodity groups	27
5. Foreign trade by areas	29
6. The European Free Trade Association	29
V. <i>Production</i>	33
1. Production in 1959	33
2. Production outlook for 1960	33
3. Development in different branches	34
VI. <i>Labour Market</i>	44
1. Supply of manpower	44
2. Employment	44
3. Balance in the labour market in 1959	47
VII. <i>Incomes and Expenditures of Households</i>	50
1. Disposable income	50
2. Consumer prices	54
3. Consumption and personal saving	56
4. Necessary income increase to finance a rise in consumer expenditure according to trends	57
VIII. <i>Public Finances</i>	60
1. Municipalities	60
2. Central government	62
3. Credit market	67
IX. <i>Investment</i>	75
1. The investment forecast for 1960	75
2. The investment development in various sectors, 1958—60	77
X. <i>Balance of resources in 1960</i>	86
1. Introduction	86
2. Schematic calculations for the balance of resources in 1960	88
3. Effects of variations in the main components of the balance	90
4. Probable development in 1960	93
5. Conclusions	97
Appendix: Summary of the Preliminary National Budget for 1960	98
<i>Summary in English</i>	103
<i>List of words occurring in the tables in English</i>	114
<i>List of tables in Swedish</i>	120
<i>List of tables in English</i>	121

Förord

Föreliggande preliminära nationalbudget för 1960 har tidigare publicerats i statsverkspropositionen (bihang 2 till bilaga 1: Inkomsterna). Liksom föregående år utges nationalbudgeten även separat. Den har kompletterats med finansplanens sammanfattning av densamma samt — liksom tidigare år — försetts med en sammanfattning på engelska. Till hjälp för utländska läsare har dessutom en förteckning på engelska av vanligaste i tabellerna förekommande ord bifogats.

Den preliminära nationalbudgeten har utarbetats inom finansdepartementets ekonomiska avdelning under ledning av dess t. f. chef, fil. lic. Gösta Rehn. Den bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika statliga verk och institutioner. Vid utarbetandet har följande utomstående författare medverkat: aktuarie B. Pettersson (kap. II), förste aktuarie O. Lindahl (kap. VIII, avsnitt 1), fil. kand. E. Karlsson (kap. VIII, senare delen av avsnitt 3) samt t. f. byråchef L. Fastbom (kap. IX). Kapitlet om utrikeshandeln (utom avsnitt 6) liksom också avsnittet om industrins produktionsutveckling i kap. V bygger i huvudsak på promemorior från kommerskollegium. Vidare har utredningsrådet hörts. Dettas ledamöter bär dock inget ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Preliminär nationalbudget för år 1960

I. Inledning

Den preliminära karaktären hos den här framlagda översikten av den samhällsekonomiska balansen 1960 förtjänar att särskilt understrykas. Den nationalbudget för 1960 som finns presenterad i tabell 1 i slutkapitlet utgör en »baskalkyl» med endast partiella anspråk på realism och är närmast avsedd att tjäna såsom en *utgångspunkt* för beräkningar eller diskussioner om innebörden i olika åtgärder, som ännu inte beslutats, eller händelser som på ett ännu okänt sätt kommer att påverka det verkliga läget och förloppet. Anledningen till att någon fullständigare prognos för 1960 inte kunnat göras är främst att det ännu saknas tillräckligt underlag för en bedömning av inkomstutvecklingen, vare sig reellt eller nominellt.

Den preliminära nationalbudgeten ger — mot bakgrund av schablonantaganden om produktivitetutvecklingen m. m. — en redovisning av den användning av resurserna under 1960 som antingen direkt planeras (offentliga utgifter enligt under 1959 fattade beslut och i 1960 års statsverksproposition framlagda förslag samt privata bruttoinvesteringar enligt delvis redovisade planer) eller kan beräknas bli eftersträvad av konsumenter och företag vid vissa förenklade och medvetet orealistiska antaganden om inkomstutvecklingen. Härtill kommer att samtliga poster under årets lopp kan komma att påverkas av statsmakternas ekonomiska politik i de delar denna ännu inte fastlagts, särskilt kreditpolitiken och tillståndsgivningen för byggnadsverksamheten.

Varje nationalbudget måste givetvis bli en blandning av planer, prognoser och schematiska antaganden. Ibland har dock saken framställts som en beräkning utvisande »utrymmet för konsumtionsökning», bl. a. avsett eller utnyttjat som mått på den lönehöjning som skulle kunna anses tillåtlig. Den föreliggande baskalkylen utgör *inte* någon sådan anvisning.

Liksom i tidigare nationalbudgeter ges en utgångspunkt för bedömningen av den fortsatta utvecklingen i ett kapitel om den svenska ekonomin under det gångna året och ett kapitel om det internationella konjunkturläget. Om båda dessa kapitel gäller att de i viss mån får betraktas som en komplettering till konjunkturinstitutets höstrapport.

De därefter följande kapitlen redovisar utvecklingstendenserna på varje särskilt område, i första hand på basis av den bedömning som man kan göra utifrån dettas egna förutsättningar och under antagande av en »nor-

mal» utveckling i övrigt. I kapitlet om utrikeshandeln ges sålunda en bild av de aktuella tendenserna och utsikterna, sådana dessa bedöms av branschskunniga inom såväl export- som importområdena. Resultatet kan inte anses vara en prognos annat än för den första delen av 1960. I det därpå följande kapitlet diskuteras de inhemska produktionsutsikterna för 1960 även detta till stor del på basis av branschskunnigas bedömningar. Utsikterna till produktionsökning har befunnits i det väsentliga bestämda av den begränsning som betingas av tillgången på arbetskraft. Denna diskuteras i det därpå följande kapitlet; där analyseras således arbetsmarknads-läget och möjligheterna till produktionsökning genom utnyttjande av tillgängliga och tillkommande arbetskraftsreserver. I fråga om de privata konsumenternas ekonomi redovisas därefter, förutom den hittills konstaterade löneutvecklingen etc., de för 1960 redan kända faktorerna: förändringar i de disponibla inkomsterna genom ökade inkomstöverföringar och minskade skattesatser. Likaså redovisas vad som hittills är känt beträffande prisutvecklingen. Kapitlet om den offentliga verksamheten bygger i fråga om kommunerna främst på statistiska centralbyråns rundfråga hos ett urval av dessa om 1960 års inkomst- och utgiftsstater. För statens del bygger det på nu gällande riksstat samt riksstatsförslaget för 1960/61, bearbetat med avseende på sin realekonomiska innebörd. Med hänsyn till finanspolitikens för närvarande avgörande betydelse för utvecklingen på kredit- och kapitalmarknaderna har en analys härav förts samman med redovisningen av de offentliga finanserna. Investeringskapitlet slutligen bygger på bl. a. kommerskollegiets oktoberenkät angående industrins investeringar och investeringsplaner för 1959 och 1960, låneramarna och tillståndsgivningen för bostadsbygandet samt investeringsplaner hos staten och kommunerna och dessas affärsverk etc.

Det är inte osannolikt utan snarare troligt, att de från de olika delområdena redovisade utvecklingstendenserna på detta stadium är inbördes motsägande och oförenliga. Den »schematiska baskalkyl» som redovisas i det sammanfattande slutkapitlet utmynnar i konsekvens härmed också i ett efterfrågeöverskott eller s. k. inflationsgap. Hur detta kommer att täckas beror på den fortsatta utvecklingen och den ekonomiska politiken under året.

II. Sveriges ekonomi 1959

Preliminära beräkningar av försörjningsbalansen för 1959 presenteras i tabellerna 1 och 2. Uppgifterna baseras på tillgänglig statistik över användningen av produktionsresultatet, alltså främst omsättningen i detaljhandeln etc., ej på produktionsstatistik bortsett givetvis från de fall där uppgifterna om produktion och åtgång sammanfaller, exempelvis ifråga om offentliga tjänster, bostadsbyggande m. m. Alla siffror avser helåret 1959 jämfört med 1958, varvid uppskattningar tillgripits för de delar av 1959 för vilka någon statistik ännu ej framkommit. De preliminära siffrorna visar, att investeringsverksamheten ökade starkt från 1958 till 1959; för de offentliga investeringarna visar kalkylerna en uppgång med ca 9 procent, medan de privata investeringarna kan uppskattas ha stigit med närmare 5 procent

Tabell II: 1. Försörjningsbalansen 1955—1959 i löpande priser

Miljoner kronor

	1955	1956	1957	1958	1959 prel.	Förändring 1958—1959	
						Miljoner kronor	Procent
<i>Tillgång</i>							
Bruttonationalprodukt till marknadspris	48 996	53 153	57 123	59 517	62 834	+ 3 317	+ 5 $\frac{1}{2}$
Import av varor, cif	10 337	11 434	12 567	12 249	12 300	+ 51	+ $\frac{1}{2}$
Minskning av lager m. m.	—	—	—	107	600	+ 493	.
Summa tillgång	59 333	64 587	69 690	71 873	75 734	+ 3 861	+ 5$\frac{1}{2}$
<i>Användning</i>							
Privat inhemsk bruttoinvestering	8 461	9 325	9 751	10 699	11 208	+ 509	+ 5
Offentlig inhemsk bruttoinvestering ..	6 161	6 728	7 470	7 805	8 577	+ 772	+ 10
Ökning av lager m. m.	1 001	715	1 222	—	—	—	.
Export av varor, fob, och nettot av tjänster	9 923	11 307	12 472	11 969	12 450	+ 481	+ 4
Privat konsumtion	28 022	30 202	31 733	33 769	35 165	+ 1 396	+ 4
Offentlig konsumtion	5 765	6 310	7 042	7 631	8 334	+ 703	+ 9
Summa användning	59 333	64 587	69 690	71 873	75 734	+ 3 861	+ 5$\frac{1}{2}$
Bruttonationalproduktens proc. förändring sedan föregående år		+ 8 $\frac{1}{2}$	+ 7 $\frac{1}{2}$	+ 4	+ 5 $\frac{1}{2}$		

Anm. Presentationen i miljoner kronor i denna och efterföljande tabeller, speciellt vad avser beräkningarna i fasta priser, utgör icke något mått på de enskilda delposternas noggrannhet. Det har emellertid visat sig praktiskt ogenomförbart att ange alla poster till en gemensam, osäkerhetsmässigt avrundad nivå utan att en stor del av tabellernas upplysningsvärde skulle gå förlorad.

från 1958. Även konsumtionen ökade jämförelsevis kraftigt; för den offentliga konsumtionen visar nu tillgängliga, dock relativt osäkra, beräkningar en ökning med närmare 7 procent i volym, medan den privata konsumtionen torde ha stigit med drygt 3 procent i volym. Exporten av varor kan beräknas ha stigit med ca 7 procent i fasta priser från 1958 till 1959.

Den ökade förbrukningen av varor och tjänster för konsumtion och investering samt ökningen i exporten motsvarades dels av en ökning av importvolymen med ca 2 procent, dels av en sannolikt icke obetydlig nedgång i lagerhållningen, dels av en kraftig ökning i den totala produktionen inom landet. Lagerutvecklingen är mycket bristfälligt statistiskt belyst, men föreliggande statistik särskilt för industrin jämte mycket osäkra bedömningar från övriga områden pekar på en lagerminskning av storleksordningen drygt en halv miljard kronor under loppet av 1959. Genom svårigheterna att uppskatta lagerförändringen 1959, liksom osäkerheten i övriga poster i försörjningsbalansen, är även den uppskattning av bruttonationalprodukten för 1959 som presenteras i tabellerna 1 och 2 behäftad med stora felmarginaler. Den visar en ökning med drygt 4 1/2 procent i fasta priser för den totala produktionen inom landet. En kalkyl över produktionsutvecklingen som gjorts med hjälp av främst direkta uppgifter över produktionen inom olika näringsgrenar pekar samtidigt på att en produktionsökning med knappt 4 procent skulle ha ägt rum 1958—1959. Det föreligger alltså en differens mellan de olika beräkningsmetodernas resultat, uppgående till 1/2 å 1 procentenhet. Huruvida det är beräkningen från användnings- eller

Tabell II: 2. Försörjningsbalansen 1955—1959 i fasta (1954 års) priser

Miljoner kronor

	1955	1956	1957	1958	1959 prel.	Förändring 1958—1959	
						Miljoner kronor	Procent
<i>Tillgång</i>							
Bruttonationalprodukt till marknadspris	46 977	48 589	50 217	50 660	52 987	+ 2 327	+ 4 ¹ / ₂
Import av varor, cif	10 212	10 874	11 648	11 883	12 121	+ 238	+ 2
Minskning av lager m. m.	—	—	—	102	550	+ 448	.
Summa tillgång	57 189	59 463	61 865	62 645	65 658	+ 3 013	+ 5
<i>Användning</i>							
Privat inhemsk bruttoinvestering	8 158	8 463	8 462	9 182	9 596	+ 414	+ 4 ¹ / ₂
Offentlig inhemsk bruttoinvestering ..	5 874	6 068	6 444	6 684	7 272	+ 588	+ 9
Ökning av lager m. m.	917	615	1 027	—	—	—	.
Export av varor, fob, och nettot av tjänster	9 592	10 585	11 545	11 352	11 992	+ 640	+ 5 ¹ / ₂
Privat konsumtion	27 261	28 077	28 553	29 333	30 300	+ 967	+ 3 ¹ / ₂
Offentlig konsumtion	5 387	5 655	5 834	6 094	6 498	+ 404	+ 6 ¹ / ₂
Summa användning	57 189	59 463	61 865	62 645	65 658	+ 3 013	+ 5
Bruttonationalproduktens proc. förändring sedan föregående år		+ 3 ¹ / ₂	+ 3 ¹ / ₂	+ 1	+ 4 ¹ / ₂		

produktionssidan eller lagerförändringen som främst behöver korrigeras, kan för närvarande inte fastställas. Beräkningarna från produktionssidan är emellertid ofullständigast, varför de väsentligen lämnas åsido i denna översiktliga framställning.

1. Inhemska bruttoutgifter

De totala *bruttoinvesteringarna* beräknas preliminärt ha ökat med ca 7 procent i löpande priser från 1958 till 1959. Volymmässigt uppgår ökningen till något över 6 procent (tabell 3 a).

Bostadsbyggandet under 1959 innebar en viss nedgång i antalet påbörjade lägenheter i flerfamiljshus, vilket emellertid delvis synes ha uppvägs av en ökning av småhusen. Beträffande antalet färdigställda lägenheter kan man för flerfamiljshusen notera en kraftig ökning i förhållande till 1958. Totalt kan antalet under 1959 inflyttningsfärdiga lägenheter beräknas ha uppgått till ca 69 000.

Tack vare den höga igångsättningen under senare delen av 1958 och den tidiga igångsättningen under 1959 blev antalet under byggnad varande lägenheter i flerfamiljshus 9 procent större under 1959 än under 1958. Den genomsnittliga lägenhetsstorleken i stocken av pågående byggen under 1959 kan emellertid beräknas ha varit ca 4 procent mindre än genomsnittet för de lägenheter som byggdes under 1958. Medräknas en ungefär oförändrad produktionsvolym för småhusen kan nybyggnadsverksamheten under 1959 inom bostadsområdet, vad avser under respektive år nedlagda kostnader, beräknas ha varit ca 4 procent större än under 1958.

Nybyggnadsverksamheten inom industrin kännetecknades under 1958 av en betydande expansion, till stor del sannolikt som en följd av byggnadsregleringens liberalisering. Ökningen under 1958 uppgick sålunda till ca

Tabell II: 3 a. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade på ändamål

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i fasta (1954 års) priser			
	1955	1956	1957	1958	1959 prel.	1955- 1956	1956- 1957	1957- 1958	1958- 1959
Bostäder	3 199	3 479	3 640	3 922	4 090	+ 3	+ 1	+ 7	+ 3
Jordbruk, skogsbruk och fiske	970	1 013	1 050	1 075	1 095	- 3	- 1	- 1	0
Egentlig industri	2 977	3 242	3 345	3 767	3 913	+ 2	0	+ 12	+ 3
Kraft- och belysningsverk	813	888	959	1 134	1 216	+ 4	+ 5	+ 18	+ 7
Handel ¹	340	396	422	449	569	+ 12	+ 4	+ 6	+ 27
Samfärdsel (exkl. vägar)...	2 775	3 148	3 473	3 580	3 786	+ 6	+ 4	+ 2	+ 7
Förvaltning, sociala ändamål	601	643	724	763	902	+ 1	+ 7	+ 5	+ 17
Skolor och kyrkor	519	541	621	615	637	- 2	+ 9	- 1	+ 2
Väg- och gatuarbeten	777	862	986	1 115	1 373	+ 6	+ 9	+ 10	+ 19
Vatten, avlopp m. m.	380	414	488	509	559	+ 5	+ 15	+ 3	+ 9
Militära investeringar	1 271	1 427	1 513	1 575	1 645	+ 4	- 1	+ 3	+ 4
Summa	14 622	16 053	17 221	18 504	19 785	+ 4	+ 3	+ 6	+ 6

¹ Endast byggnader (exkl. underhåll).

Tabell II: 3 b. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade i privata och offentliga

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i fasta (1954 års) priser			
	1955	1956	1957	1958	1959 prel.	1955-1956	1956-1957	1957-1958	1958-1959
Privata bruttoinvesteringar	8 461	9 325	9 751	10 699	11 208	+ 4	0	+ 9	+ 5
Offentliga bruttoinvesteringar	6 161	6 728	7 470	7 805	8 577	+ 3	+ 6	+ 4	+ 9
1. Statliga	3 453	3 850	4 178	4 413	4 963	+ 5	+ 3	+ 5	+12
därav: affärsverk	1 338	1 447	1 560	1 635	1 842	+ 3	+ 5	+ 5	+13
aktiebolag	173	251	247	292	321	+ 36	- 5	+ 17	+ 9
2. Kommunala	2 708	2 878	3 292	3 392	3 614	+ 1	+ 10	+ 2	+ 5
därav: affärsverk	535	570	631	593	614	+ 2	+ 1	- 7	+ 3
aktiebolag och stiftelser	676	703	820	874	878	0	+ 13	+ 6	0
Summa	14 622	16 053	17 221	18 504	19 785	+ 4	+ 3	+ 6	+ 6

Anm. I statliga aktiebolags investeringar ingår fr. o. m. den $\frac{1}{10}$ 1957 LKAB till 95 procent i stället för 50 procent som tidigare. De volymförändringstal mellan 1956—1957, 1957—1958 resp. 1958—1959, som erhålls om andelen bibehålls vid 50 procent, uppgår för statliga aktiebolag till -10, -3 resp. +13 procent, för statliga investeringar totalt till +3, +4 resp. +12 procent, för offentliga till +6, +3 resp. +9 och för privata till ± 0 , +9 resp. +4 procent.

15 procent. Denna expansion kan nu, delvis även till följd av friställanden av investeringsfonderna, konstateras ha fortsatt också under 1959, ehuru med något minskad ökningstakt.

För industrins ny- och reinvesteringar i maskiner och transportmedel synes den kraftiga ökningen 1958, som ledde till en uppgång i dessa investeringar med ca 20 procent, för stora delar av industrin snarast ha förbytts i nedgång 1959. Totalt sett kan emellertid en viss ökning i förhållande till 1958 konstateras, vilket dock till en icke obetydlig del sammanhänger med ett betydande investeringsprojekt inom järn- och stålindustrin.

Som framgår av tabell 3 b kännetecknas investeringsverksamheten under 1959 främst av en expansion av investeringarna inom den statliga sektorn. Särskilt kraftig var ökningen för ny- och reinvesteringarna i affärsverken (främst televerket, vattenfallsverket och statens järnvägar) och för

Tabell II: 3 c. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade efter typ

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i fasta (1954 års) priser			
	1955	1956	1957	1958	1959 prel.	1955-1956	1956-1957	1957-1958	1958-1959
Byggnader och anläggningar	8 404	9 147	9 759	10 484	11 482	+ 3	+ 3	+ 7	+ 8
därav: underhåll	2 404	2 627	2 825	2 928	3 082	+ 2	+ 2	+ 2	+ 3
Maskiner och apparater	6 218	6 906	7 462	8 020	8 303	+ 4	+ 3	+ 6	+ 3
därav: underhåll	2 124	2 397	2 562	2 672	2 752	+ 6	+ 2	+ 2	+ 1
Summa	14 622	16 053	17 221	18 504	19 785	+ 4	+ 3	+ 6	+ 6
därav: underhåll	4 528	5 024	5 387	5 600	5 834	+ 4	+ 2	+ 2	+ 2

det statliga vägväsendet; inom sistnämnda område kan uppgången till övervägande delen hänföras till sysselsättningsarbeten av beredskapskaraktär. Inom den kommunala sektorn, vars investeringar 1959 synes ha ökat kraftigare än 1958, kan ökningarna noteras främst för väg- och gatuväsendet, de kommunala elverken samt gruppen förvaltning, sjukvård, sociala ändamål m. m.

Som framgår av tabell 3 c har investeringsverksamheten under 1959 inbegripit en betydande uppgång för byggnads- och anläggningsverksamheten medan utvecklingen för investeringarna i maskiner, apparater och transportmedel varit betydligt mer moderat. För byggnader och anläggningar synes uppgången huvudsakligen kunna hänföras till ny- och reinvesteringar medan reparations- och underhållsverksamheten snarast ökat i normal omfattning. För utförligare kommentarer angående investeringsutvecklingen hänvisas till kap. IX.

Kalkyler som huvudsakligen ger uttryck för förhållandena under de tre första kvartalen 1959 visar en ökning av den *privata konsumtionen* med ca 2 1/2 procent i fasta priser och ca 3 procent i löpande priser jämfört med samma tid föregående år (tabell 4).

Tabell II: 4. Privat konsumtion 1955—1959

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i fasta (1954 års) priser			
	1955	1956	1957	1958	1959 prel.	1955- 1956	1956- 1957	1957- 1958	1958- 1959
Livsmedel	9 108	9 772	9 871	10 382	10 522	+ 1	0	+ 3	+ 1
Spritdrycker och viner	1 219	1 408	1 508	1 523	1 540	+10	-11	-11	- 1
Tobak	892	896	949	1 072	1 140	+ 1	+ 3	+ 3	+ 4
Bostad	2 406	2 694	2 909	3 215	3 470	+ 4	+ 4	+ 4	+ 4
Bränsle och lyse	1 363	1 616	1 617	1 827	1 618	+ 5	- 7	+11	- 7
Beklädnad	3 643	3 857	4 002	4 161	4 223	+ 4	+ 2	+ 2	0
Inventarier	1 973	2 104	2 331	2 411	2 546	+ 5	+ 7	+ 2	+ 6
Fordon	1 899	2 085	2 427	2 712	3 077	+ 7	+11	+ 9	+13
Resor	1 191	1 215	1 256	1 317	1 314	- 4	- 4	- 1	0
Sjukvård, hygien, hemvård etc.	1 667	1 776	1 857	2 008	2 081	+ 4	+ 3	+ 4	+ 4
Övrigt	2 440	2 544	2 714	2 850	2 930	- 1	+ 3	+ 2	+ 1
Summa	27 801	29 967	31 441	33 478	34 461	+ 3	+ 2	+ 3	+ 2
+ Banktjänster	110	118	129	143	154	+ 6	+ 6	+10	+ 6
+ Försäkringstjänster	321	344	390	385	393	+ 2	+10	- 5	- 2
- Dubbelräkning	210	227	227	237	241	+ 1	0	+ 2	+ 1
Total privat konsumtion	28 022	30 202	31 733	33 769	34 767	+ 3	+ 2	+ 3	+ 2
därav: varaktiga varor	3 327	3 519	3 949	4 063	4 375	+ 4	+ 8	+ 1	+ 8
tjänster	7 025	7 525	8 010	8 646	9 055	+ 1	+ 2	+ 3	+ 3
övrigt	17 670	19 158	19 774	21 060	21 337	+ 4	0	+ 3	+ 1
Total privat konsumtion 1959, justerad för fjärde kvartalets förhållanden ¹					35 165				+ 3

¹ Korrektion har här gjorts för uppskattad inverkan av dels inkomstskillnaden mellan fjärde kvartalet 1958 och 1959, dels köprushen i samband med varuskattens tillkomst.

Tabell II: 5. Offentlig konsumtion 1955—1959

	Miljoner kronor					Förändring i procent			
	1955	1956	1957	1958	1959 prel.	1955- 1956	1956- 1957	1957- 1958	1958- 1959
<i>Löpande priser</i>									
Kommunal konsumtion.....	3 392	3 723	4 189	4 634	5 040	+ 10	+ 13	+ 11	+ 9
därav: löner	2 391	2 623	2 967	3 206	3 540	+ 10	+ 13	+ 8	+ 10
Statlig konsumtion.....	2 373	2 587	2 853	2 997	3 294	+ 9	+ 10	+ 5	+ 10
därav: löner	1 660	1 783	1 969	2 113	2 295	+ 7	+ 10	+ 7	+ 9
Total offentlig konsumtion	5 765	6 310	7 042	7 631	8 334	+ 9	+ 12	+ 8	+ 9
<i>Fasta (1954 års) priser</i>									
Total offentlig konsumtion	5 387	5 655	5 834	6 094	6 498	+ 5	+ 3	+ 4	+ 7
därav: kommunal konsumtion	3 169	3 335	3 468	3 702	3 921	+ 5	+ 4	+ 7	+ 6
statlig konsumtion....	2 218	2 320	2 366	2 392	2 577	+ 5	+ 2	+ 1	+ 8

Ett flertal faktorer pekar på att konsumtionen stigit kraftigare mellan helären 1958 och 1959 än mellan de tre första kvartalen. Hushållens för konsumtion och sparande disponibla inkomster kan beräknas ha ökat avsevärt mer från sista kvartalet 1958 till sista kvartalet 1959 än från de tre första kvartalen 1958 till samma tid 1959. Denna skiljaktighet i inkomstutvecklingen sammanhänger bl. a. med att löneavtalen för 1959 i motsats till 1958 trädde i kraft först några månader in på året inom ett flertal avtalsområden, med att sysselsättningsläget förbättrades under senare delen av 1959 och med att löneglidningen bl. a. som en följd därav samtidigt ökats. Desutom var återbäringen av överskjutande skatt i november/december högre 1959 än 1958. Med hänsyn till dessa ojämnheter i inkomstökningen för hushållen under 1959 samt även med hänsyn till den köpstimulerande inverkan, som införandet av omsättningsskatten från ingången av 1960 synes ha haft under sista delen av 1959, har en ökning av hushållens konsumtionsutgifter 1958—1959 av storleksordningen drygt 4 procent i löpande priser och drygt 3 procent i fasta priser bedömts som sannolik. Stegningen i konsumtionsutgifterna 1959 skulle därmed ha varit något större än den samtidiga ökningen i hushållens disponibla inkomster, vilken beräknas ha uppgått till knappt 4 procent.

Beträffande fördelningen av konsumtionsutgifterna på olika grupper av konsumtionsnyttigheter visar beräkningarna i tabell 4, att ökningen i konsumtionen 1959 i första hand hänförde sig till ökade utgifter för inköp samt drift- och underhåll av bilar liksom ökade inköp av inventarier av olika slag. Till skillnad mot året förut svarade inköpen av varaktiga varor för en stor del av konsumtionsökningen 1959.

De preliminära beräkningarna över den *offentliga konsumtionen* 1959 i tabell 5 anger en betydande ökning av såväl den statliga som den kommunala konsumtionen. Den statliga konsumtionen kan uppskattas ha stigit med närmare 8 procent i fasta priser mot endast ca 1 procent 1958. Den kommunala konsumtionen beräknas ha ökat i det närmaste lika mycket 1959 som 1958 eller med ca 6 procent i fasta priser.

Tabell II: 6. Bytesbalansen 1955—1959

Miljoner kronor

	1955	1956	1957	1958	1959 prel.	Förändring 1958—1959 i procent
<i>Löpande priser</i>						
Export av varor, fob.....	8 933	10 067	11 062	10 799	11 350	+ 5
Import av varor, cif.....	10 337	11 434	12 567	12 249	12 300	0
Handelsbalansens saldo.....	- 1 404	- 1 367	- 1 505	- 1 450	- 950	.
Nettoinsegling ¹	867	1 049	1 265	1 085	1 083	0
Utländska fartygs utgifter i Sverige.....	158	166	175	165	167	+ 1
Övriga tjänster m. m. netto ..	- 35	+ 25	- 30	- 80	- 150	.
Bytesbalansens saldo	- 414	- 127	- 95	- 280	+ 150	.
<i>Fasta (1954 års) priser</i>						
Export av varor, fob.....	8 678	9 583	10 464	10 380	11 086	+ 7
Import av varor, cif.....	10 212	10 874	11 648	11 883	12 121	+ 2
Handelsbalansens saldo.....	- 1 534	- 1 291	- 1 184	- 1 503	- 1 035	.
Nettoinsegling ¹	796	824	953	910	913	0
Utländska fartygs utgifter i Sverige.....	153	154	156	140	141	+ 1
Övriga tjänster m. m. netto ..	- 35	+ 24	- 28	- 78	- 148	.
Bytesbalansens saldo	- 620	- 289	- 103	- 531	- 129	.

¹ Bruttoinsegling i utländsk sjöfart med avdrag för kostnader i utlandet.

2. Utrikeshandel och lagerutveckling

Utrikeshandelns resultat 1959 behandlas närmare i kap. IV. Här skall endast ett par huvudpunkter registreras. Bytesbalansens saldo visar för 1959 för första gången sedan 1953 ett överskott, som preliminärt beräknats till 150 miljoner kronor (tabell 6). Prisförändringarna var små mellan 1958 och 1959 och bytesförhållandet blev ungefär oförändrat, likaså fraktläget. Förbättringen i bytesbalansen från 1958 till 1959 kan främst återföras på den gynnsamma utvecklingen av exportvolymen 1958—1959.

Innan statistiken över lagerinventeringarna vid årsskiftet är tillgänglig, är *lagerutvecklingen* under året svårbestämbar. I de senaste årens oktoberenkät rörande industrins investeringar har infordrats uppgifter även om lagerutvecklingen inom industrin under det löpande året. Enligt dessa skulle industrins lager under 1959 ha minskat med mellan 300 och 400 miljoner kronor i löpande priser. Erfarenheterna från de båda tidigare år som motsvarande uppgifter insamlats, visar emellertid att företagen som regel har stora svårigheter att i oktober bedöma lagerutvecklingen under det löpande året. Förutom för industrin har uppskattningar över lagerutvecklingen under 1959 kunnat utföras för huvudsakligen endast vissa delar av handeln. Dessa synes ge vid handen att en nedgång i lagren inom textilhandeln ägt rum medan lagren av livsmedel i partihandeln stigit. Vidare synes en nedgång i bil-lagren ha inträffat att döma av tillgängliga siffror över produktion, import, export och registreringar av personbilar.

I försörjningsbalansen för 1959 har, trots avsaknaden av lagerstatistik för ett flertal områden, införts en siffra för lagerförändringen under årets lopp. Inom de områden, för vilka direkta uppskattningar av lagerförändringarna kunnat göras, synes en minskning av lagren av storleken 300 till 400 miljoner kronor i löpande priser ha ägt rum under 1959. Beträffande lagerutvecklingen inom icke statistiskt belysta områden under 1959 har det synts rimligt räkna med att en lagerminskning av storleksordningen ett par tre hundra miljoner kronor inträffat, bl. a. till följd av att den privata konsumtionen under sista delen av 1959 av skäl som ovan berörts kan bedömas ha varit osedvanligt hög, vilket kan förväntas ha minskat lagren inom i första hand detaljhandeln. Den totala minskningen av lagren under 1959 skulle i så fall ha uppgått till ett belopp av storleksordningen 500—700 miljoner kronor i löpande priser. I försörjningsbalansen för 1959 har införts siffran 600 miljoner kronor i löpande priser och 550 miljoner kronor i 1954 års priser.

3. Bruttonationalprodukt och sparande

Enligt de preliminära beräkningar, vilkas resultat sammanfattningsvis presenteras i tabellerna 1 och 2, skulle bruttonationalprodukten mätt i fasta priser stigit med drygt 4 1/2 procent från 1958 till 1959. Dessa beräkningar har utgått från användningssidan, dvs. har erhållits genom att summan av privat och offentlig konsumtion, privat och offentlig investering samt export minskats med värdet av import och lagerminskning. För den största posten, den privata konsumtionen, har beräkningarna främst grundats på omsättningsstatistiken för detaljhandeln under tre kvartal. Enligt kalkyler från produktionssidan, vilka sker med utgångspunkt främst från statistik över produktionen inom olika näringsgrenar, skulle bruttonationalproduktens ökning 1958—1959 ha uppgått till knappt 4 procent i fasta priser. Beträffande de olika näringsgrenarnas bidrag till bruttonationalprodukten enligt denna kalkyl kan nämnas att industriproduktionen beräknas ha ökat med drygt 3 procent. Jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten synes ha ökat med några procent, medan skogsbrukets bidrag visar en nedgång med sannolikt ca 3 procent. En betydande uppgång registreras för produktionen inom sektorn för byggnads- och anläggningsverksamhet liksom även för statens och kommunernas verksamhet.

Som framgår av tabell 1 steg bruttonationalprodukten i löpande marknadspriser enligt beräkningarna från användningssidan med ca 5 1/2 procent från 1958 till 1959. Detta innebär en total genomsnittlig prisökning på ca 1 procent räknat för hela bruttonationalprodukten. Även prisförändringarna för konsumtion och investering var begränsade som framgår av följande tabell, där prisindextal för konsumtion och investering beräknats på en halv procent när med utgångspunkt från tabellerna 1 och 2 (1958 = 100):

Privat bruttoinvestering	100
Offentlig bruttoinvestering	101
Privat konsumtion	101
Offentlig konsumtion	102,5

Tabell 7 visar det inhemska bruttosparandets andel av bruttonationalprodukten under åren 1955—1959. Bruttosparandet har här beräknats som summan av de totala bruttoinvesteringarna och lagerförändringarna samt bytesbalansens saldo. Som framgår av tabellen steg den inhemska bruttosparkvoten successivt under perioden 1955—1957. Från 1957 till 1958 däremot sjönk den avsevärt men steg sedan åter något från 1958 till 1959. Sänkningen i bruttosparkvoten från 1957 till 1958 kan främst återföras på omslaget från stor lagerökning under 1957 till lagerminskning 1958 medan uppgången från 1958 till 1959 kan återföras på stegringen i de offentliga investeringarna och förbättringen i bytesbalansens saldo, vilket mer än uppvägdde lagernedgången och minskningen i den privata investeringskvoten.

I tabell 8 ges vissa uppgifter om det finansiella sparandets omfattning inom olika sektorer 1955—1959. Med en sektors finansiella sparande förstås den del av sektorns bruttosparande som inte används till investering i den egna sektorn. Det finansiella sparandet utgör alltså saldot mellan å ena sidan sektorns totala inkomster och å andra sidan sektorns löpande utgifter plus utgifter för realkapitalbildning inklusive lagerinvestering.

Som framgår av tabell 8 visade den privata sektorn utgiftsöverskott 1955 och 1956 medan den för åren 1957—1959 kan beräknas ha visat inkomstöverskott. Från 1958 till 1959 synes en mycket kraftig ökning av den privata sektorns inkomstöverskott ha inträffat. Den offentliga sektorn var i stort

Tabell II: 7. Sparande-investering 1955—1959 i löpande priser

Procent av bruttonationalprodukten till marknadspris

	1955	1956	1957	1958	1959 prel.
Privat inhemska bruttoinvestering	17,3	17,5	17,1	18,0	17,8
Offentlig inhemska bruttoinvestering ¹	12,6	12,7	13,1	13,1	13,7
Lagerförändring	2,0	1,3	2,1	-0,2	-1,0
Summa inhemska bruttoinvestering	31,9	31,5	32,3	30,9	30,5
Bytesbalansens saldo	-0,8	-0,2	-0,2	-0,5	+0,2
Summa inhemska bruttosparande	31,1	31,3	32,1	30,4	30,7
a) statligt bruttosparande	5,1	5,4	4,3	4,2	3,9
b) kommunalt bruttosparande	3,5	3,3	4,0	3,9	3,5
c) övrigt bruttosparande	22,5	22,6	23,8	22,3	23,3

¹ Exkl. lagerförändring.

Anm. I offentlig inhemska bruttoinvestering ingår förutom offentliga myndigheters bruttoinvesteringar också investeringar i affärsverk och av stat och kommuner ägda aktiebolag m. m. Statligt och kommunalt bruttosparande däremot omfattar endast respektive myndigheters bruttosparande.

Tabell II: 8. Finansiellt sparande 1955—1959

Miljoner kronor

	1955	1956	1957	1958	1959 prel.
Privata sektorn	-350	-200	+250	+ 50	+1 250
Offentliga sektorn	- 50	+ 50	-350	-300	-1 100
a) staten	+200	+400	-300	-200	- 650
b) kommunerna	-250	-350	- 50	-100	- 450
Utlandet	+400	+150	+100	+250	- 150
Summa	0	0	0	0	0

sett självfinansierande under 1955 och 1956 men har sedan visat utgiftsöverskott, som för 1959 kan uppskattas ha varit av betydande storlek. Utlandets finansiella sparande gentemot Sverige, vilket är lika med bytesbalansens saldo med omvänt tecken, har varit positivt under perioden 1955—1958 men visar för 1959 negativt belopp.

Vad den privata sektorn beträffar kan vissa informationer erhållas om dess båda komponenter företag och hushåll var för sig. Företagen har under hela den redovisade perioden haft stora utgiftsöverskott medan hushållen å sin sida uppvisat ett stort positivt finansiellt sparande. Under perioden 1957—1959 har företagens utgiftsöverskott successivt sjunkit och nedgången synes ha varit avsevärd från 1958 till 1959. Från 1957 till 1958 inträffade en kraftig nedgång i hushållens finansiella sparande, vilket mer än uppvägrade den samtidigt nedgången i företagens utgiftsöverskott och den privata sektorns inkomstöverskott sjönk därför mellan dessa båda år. Ökningen i den privata sektorns finansiella sparande 1958—1959 kan helt återföras på minskningen i företagens utgiftsöverskott; hushållens finansiella sparande synes inte ha förändrats i någon större omfattning från 1958 till 1959.

Beträffande den offentliga sektorn slutligen pekar beräkningarna i tabell 8 på att en avsevärd ökning i såväl statens som kommunernas utgiftsöverskott inträffat från 1958 till 1959.

III. Den internationella utvecklingen

Den internationella konjunkturutvecklingen har under större delen av 1959 kännetecknats av en allmän konjunkturuppgång. Med undantag för Förenta staterna, där arbetskonflikten i stålindustrin medförde en nedgång under tredje kvartalet, har industriproduktionen stigit successivt; som framgår av tabell 1 låg sålunda den samlade OEEC-produktionen under tredje kvartalet nära 6 procent högre än under andra halvåret 1958. Volymökningen för OEEC-områdets bruttonationalprodukt från 1958 till 1959 kan med utgångspunkt från de olika ländernas uppskattningar under hösten (se tabell 2) antas ha varit ca 4 procent. Stigande export, privat konsumtion och byggnadsverksamhet har spelat den främsta rollen i denna förbättring, medan de fasta företagsinvesteringarna i de flesta länderna släpat efter i uppgången. En viss lageruppbyggnad synes också ha bidragit till efterfrågestegringen i Västeuropa, medan den amerikanska lageruppbyggnaden under första halvåret följts av en viss lagerminskning till följd av förbrukningen av ställagren.

Genom den påtagliga efterfrågestegringen har den outnyttjade kapaciteten inom viktiga produktionsområden kunnat reduceras. Arbetslösheten har genomgående sjunkit men låg under hösten alltså väsentligt högre i både Förenta staterna och de flesta västeuropeiska länderna än under samma tid 1957 (dvs. före den allmänna konjunkturavmattningen); undantag härifrån är främst Danmark och Västtyskland, vilkas arbetslöshetstal sjunkit till en mycket låg nivå. Allmänt kan således sägas, att kon-

Tabell III:1. Industriproduktionen i vissa länder 1957—1959

Säsongrensade indextal: 1953 = 100

	1957	1958		1959			
	Hela året	1 halv- året	2 halv- året	1 kv.	2 kv.	3 kv.	okt.
Belgien	123	115	115	113	117	119	121
Danmark	121	120	122	123	127	132	136
Frankrike	145	154	152	152	157	162	162
Italien	138	139	143	148	150	153	163
Nederländerna	126	125	128	133	137	138	141
Norge	129	124	127	122	128	134	134
Storbritannien	116	115	114	116	119	121	124
<i>Sverige</i>	<i>119</i>	<i>120</i>	<i>120</i>	<i>122</i>	<i>121</i>	<i>125</i>	<i>126</i>
Västtyskland	147	151	153	156	159	161	170
Samtliga OEEC-länder ..	131	133	134	135	139	142	146
Förenta staterna	107	97	103	108	114	112	110

Källor: OEEC, General Statistics samt den officiella statistiken från respektive länder.

Tabell III:2. Bruttonationalproduktens årliga volymförändringar 1956—1960

Procenttal

	1956—1957	1957—1958	1958—1959 ¹	1959—1960 ²
Belgien	3	-1	..	..
Danmark	1	2	4-5	..
Finland	1	-1	3	4
Frankrike	6	2	2	5-6
Italien	6	4	5	6
Nederländerna	2	2	6	7
Norge	3	-2	4	..
Storbritannien	1	0	3-4	..
Sverige	4	0	4-5	4
Västtyskland	5	3	5	4
Österrike	6	3	4	4
Förenta staterna	2	-2	6	..

¹ Preliminär uppskattning.² Prognos.

Källor: Officiell statistik samt uppskattningar och prognoser från respektive länder.

junkturuppgången kunnat äga rum utan några tydligare symtom på överansträngning av produktionsresurserna. Detta bekräftas också av att pris- och löneutvecklingen varit relativt lugn. Konsumtionspriserna har endast undergått smärre förändringar fram till hösten 1959 med undantag för Frankrike där prisstegringen utgjorde en följd av devalveringen och subventionsbortfallet vid årsskiftet 1958/59. Den västeuropeiska prisstabiliteten synes främst ha berott på den nedgång i råvarupriserna som ägt rum sedan 1957. Vidare har medverkat en dämpning i lönestegringstakten, vilken i förening med den under 1959 ökade produktiviteten kan antas ha lett till en minskning av industriföretagens lönekostnad per produktenhet. Under senare delen av 1959 har konsumentprisindex i en del länder visat en svagt stigande tendens, vilket framför allt sammanhängt med en höjning av livsmedelspriserna på grund av torkan.

Utsikterna för en fortsatt konjunkturuppgång under 1960 förefaller goda. Som närmare framgår av de följande avsnitten om Förenta staterna och Västeuropa kan man räkna med att totalefterfrågan skall fortsätta att växa under det nya året. Även om den allmänna produktionsförbättringen under 1959 tagit i anspråk en betydande del av de outnyttjade resurserna av arbetskraft och anläggningar torde det i allmänhet finnas utrymme för en fortsatt expansion. Här föreligger emellertid betydande skillnader mellan länderna. Sålunda kan man vänta att den tilltagande arbetskraftbristen i Västtyskland begränsar möjligheterna att tillfredsställa den markerade efterfrågestegringen. I Storbritannien och Frankrike, å andra sidan, synes utgångsläget vara betydligt gynnsammare ur produktionsökningssynpunkt. Det är emellertid inte uteslutet att konjunkturuppgången under loppet av 1960 blir av sådan styrka, att en mera allmän skärpning av den ekonomiska politiken utlöses. I de länder där man redan under 1959 nått fram till ett utpräglat högkonjunkturläge har en sådan skärpning redan ägt rum.

Diskontohöjningar har under hösten genomförts i Västtyskland (vid två tillfällen), Nederländerna, Danmark samt Förenta staterna, i sistnämnda fall dock främst som en följd av vissa speciella lagbestämmelser för den federala upplåningen; även den belgiska höjningen i december kan delvis ha föranletts av andra omständigheter än den inhemska konjunkturintensiteten. En stramare finanspolitik har redan tillkännagivits i flertalet länder. Enligt de belgiska, nederländska och österrikiska budgetförslagen för 1960 kommer underskotten att reduceras jämfört med 1959, och i Danmark räknar man med ett fortsatt väsentligt budgetöverskott även för budgetåret 1960/61. Det franska budgetunderskottet för 1960 beräknas bli av ungefär samma storleksordning som för förra året trots en viss utgiftsökning. Den federala budgeten i Förenta staterna, som löper t. o. m. den 30 juni 1960, är i det närmaste balanserad och av allt att döma siktar man på att även för nästa budgetår nå detta mål. Det brittiska budgetutfallet kan för innevarande budgetår (t. o. m. den 31 mars) väntas ge ett underskott, medan den västtyska statsbudgeten förmodligen kommer att uppvisa ett internt överskott. Det västtyska budgetförslaget för nästa år innebär fortsatta ökningar på såväl inkomst- som utgiftssidan.

Vaksamheten mot överkonjunkturtendenser har således skärpts, men det är ändå möjligt att mindre prisstegringar inte går att undvika. Redan upphörandet av råvaruprisfallet, som i ett flertal industriländer uppvägt de successiva prisstegringarna på t. ex. tjänster, borde innebära en viss förstärkning av prisstegringsimpulserna. Även om det rådande väl hävdade läget för råvarupriserna till en del bestäms av extraordinära faktorer (strejker m. m.) synes eventuella prisförändringstendenser under 1960 med hänsyn till den väntade fortsatta efterfrågeökningen i industriländerna snarare bli uppåtriktade än motsatsen. Löneutvecklingen präglas alltså av ett relativt lugn även om krav på betydande löneförbättringar framställts i flera länder, t. ex. Storbritannien och Västtyskland. En generell lyftning av lönenivån har ägt rum i Belgien och Frankrike under hösten — i båda länderna som en följd av minimilönesättnings anknnytning till prisindex — samt särskilt kraftigt i Nederländerna i samband med borttagandet av vissa subventioner. Den amerikanska löneutvecklingen kan i hög grad väntas bli påverkad av det nyligen träffade avtalet för stålindustrin. Den tendens till stigande konsumtionspriser som i ett flertal länder gjort sig gällande främst i samband med en fördyring av matvarorna kan således komma att förstärkas på grund av löneutvecklingen; detta gäller självfallet i särskilt hög grad för länder där produktionskapaciteten är fullt utnyttjad (t. ex. Västtyskland).

Till det för fortsatt ekonomisk expansion gynnsamma läget bidrar den utjämning av guld- och valutatillgångarna som ägt rum under det senaste året. Det amerikanska utflödet har härvidlag spelat den största rollen. Under 1958 steg omvärldens guld- och dollarinnehav till följd av transaktioner med Förenta staterna med ca 3,4 miljarder dollar. Utvecklingen under första halvåret 1959 — med bl. a. fortsatta minskningar av över-

skottet i den amerikanska handelsbalansen — pekade mot en stark höjning av detta belopp. Under andra halvåret synes emellertid en viss omsvängning ha ägt rum; guld- och valutaavtappningen från Förenta staterna synes med hänsyn härtill ha blivit endast något större än under 1958. Mer än två tredjedelar av nettoutflödet av guld från Förenta staterna (exkl. inbetalning till IMF) under första halvåret beräknas ha gått till Västeuropa, medan Latinamerika och det yttre sterlingområdet mottog i runt tal en tredjedel. Ökningen i Västeuropas guld- och valutareserver torde emellertid ha dämpats sedan förra årsskiftet som följd av en betydande kapitalexport. Den internationella likviditetssituationen har alltså förbättrats genom en jämnare fördelning av valutatillgångarna mellan Förenta staterna, Västeuropa och övriga länder. Man bör dock hålla i minnet, att stabiliseringen av råvaruländernas reserver till en del skedde genom ökad skuldsättning och att den del av reserverna som är intecknad genom löpande räntebetalningar och amorteringar således vuxit. Inom Västeuropa har vidare skett en utjämning såtillvida som länder med ofta återkommande betalningsproblem (Storbritannien, Frankrike, Danmark) stärkt sin valutaposition, medan vissa av överskottsländerna, framför allt Västtyskland och Schweiz, redovisat minskade guld- och valutatillgångar; den västtyska valutaavtappningen synes emellertid ha upphört och förbytt i ett valutainflöde fr. o. m. senhösten, vilket åtminstone delvis sätts i samband med diskontohöjningen i början av november. Denna utveckling har till någon del motsvarats av en minskning av Storbritanniens reserver.

Den internationella handeln

I tabell 3 har sammanfattats utvecklingen av handeln mellan OEEC-området, Förenta staterna och det s. k. råvaruområdet (dvs. övriga världen exkl. Kanada och Japan samt öststaterna). Siffrorna, som gäller förändringarna mellan första halvåret 1958 och samma period 1959, ger vid handen en påtaglig förbättring av OEEC-ländernas export inom Västeuropa och (framför allt) till Förenta staterna, som däremot registrerat en markerad exportminskning; för råvaruländernas del ägde det totalt sett rum en inte obetydlig exportåterhämtning under första halvåret i föl, framför allt som en följd av ökad amerikansk efterfrågan. Av de västeuropeiska länderna var det dock endast Storbritannien, Västtyskland och Benelux-staterna som redan på detta stadium ökade sin införsel från råvaruområdet i någon högre grad. Totalt sett har i tabellen angetts en uppgång med 2 procent i den västeuropeiska råvaruimporten. På grund av de svårigheter som uppstår då det gäller att beräkna övriga världens export till OEEC-länderna på fob-basis får denna sifferuppgift, som bygger på antagandet att förhållandena för frakter och försäkringar vid handelsutbytet mellan dessa två ländergrupper utvecklats likformigt med OEEC-ländernas övriga handelsutbyte, emellertid betraktas som mycket osäker. En viss ökning förefaller dock sannolik.

Den allmänna europeiska konjunkturförbättringen har gått hand i hand med en utvidgning av det inomeuropeiska handelsutbytet. Särskilt påtaglig

Tabell III:3. Värdemässiga förändringar i den internationella handeln
 Procentuell förändring mellan första halvåret 1958 och 1959

Export (fob) till:	Förenade staterna	OEEC-området	Övriga världen ¹
<i>Export (fob) från:</i>			
Förenade staterna	.	- 10	- 10
OEEC-området	+ 42	+ 6	- 4
Övriga världen ¹	+ 5	+ (2)	..

¹ Exkl. Kanada, Japan och öststaterna.

Källa: OEEC, Foreign Trade, Serie I.

är den västtyska utrikeshandelsexpansionen. Värdet av importen från övriga europeiska länder för de första nio månaderna 1959 var ca 17 procent större än samma period 1958, medan ökningen av exporten till samma länder stannade vid 6 procent. Denna kraftiga importökning föll särskilt på Storbritannien, som totalt sett ökade sin västeuropeiska export med 7 procent. Med undantag för Frankrike, Italien och Sverige fördelades ökningen av den intereuropeiska exporten ganska jämnt mellan gemensamma marknadens länder och övriga OEEC-länder. För de undantagna länderna expanderade handelsutbytet med gemensamma marknaden betydligt kraftigare.

De västeuropeiska ländernas export ökade emellertid kraftigast på Förenade staterna. Som framgår av tabell 3 steg Förenade staternas import från OEEC-länderna med 42 procent från första halvåret 1958 till första halvåret 1959. Bakom denna siffra ligger en uppgång för stål med närmare 130 procent samt för bilar och bildelar med bortåt 70 procent. Utvecklingen under höstmånaderna har inneburit en fortsatt om än något långsammare exportexpansion. Minskningen i den amerikanska totalexporten, som var omkring 23 procent mellan 1957 och 1958, fortsatte under första halvåret i fjol. Under sommaren kom emellertid en omsvängning, som resulterade i en exportuppgång. Denna synes ha gällt utförseln till både Västeuropa och råvaruländerna och kan av allt att döma väntas fortsätta allteftersom världskonjunkturen förstärks.

Förenade staterna

Den amerikanska konjunkturutvecklingen påverkades under större delen av 1959 av konflikten inom stålindustrin. Mer än en tredjedel av bruttonationalproduktens volymökning på drygt 5 procent från fjärde kvartalet 1958 till andra kvartalet 1959 hänförde sig till en stegring i lageruppyggnadstakten, vilken till väsentlig del kunde sättas i samband med farhågor för ett driftstopp inom stålindustrin från mitten av sommaren 1959. Stålstrejken medförde sedan under tredje kvartalet en omsvängning till en viss lageravtappning. Detta kraftiga efterfrågebortfall förstärktes av en minskning av det offentliga köp av varor och tjänster men motvägdes av ökning av den privata konsumtionen och företagets fasta investeringar; resultatet blev, att bruttonationalproduktens nedgång från andra till tredje kvartalet stannade vid knappt 2 procent.

I början av november kom stålproduktionen åter i gång genom att den federala regeringen tillämpade Tart-Hartleylagens bestämmelser om en åttio dagars »avkylningsperiod». Preliminär uppgörelse, innebärande bl. a. vissa timlönehöjningar, träffades sedan i början av det nya året.

Man kan förmodligen räkna med att det stora lageruppbyggnadsbehov som uppstått först och främst för stål men också för en del andra produkter, vilkas framställning skurits ned som en följd av stålbristen, skall tillsammans med stigande privat konsumtion och företagsinvesteringar mer än väl neutralisera de avmattningstendenser som kan spåras på andra områden; den amerikanska ekonomin synes med andra ord efter lösningen av den segslitna stålkonflikten komma att präglas av en fortsatt konjunkturuppgång under större delen av 1960. I fråga om lagren råder det förhållandet, att dessa i allmänhet stigit långsammare än omsättningen i näringslivet även bortsett från det speciella läget för stål. En förnyad omsättningsexpansion kan därför tänkas leda till strävanden att »normalisera» relationen lager — omsättning och därigenom förstärka den lagerkonjunktur som under alla omständigheter temporärt kommer att influera konjunkturbilden. Företagens fasta investeringar, som beräknas ha ökat med 7 procent från 1958 till 1959, kan väntas fortsätta att stiga även i år. I denna riktning pekar bl. a. orderingången för maskiner o. dyl.; genom en jämfört med 1958 kraftig stegring av den behållna vinsten har också självfinansieringsmöjligheterna förbättrats väsentligt. Mot denna väntade investeringsökning, som enligt den senaste enkäten skall uppgå till 10 procent jämfört med i fjol, står den under 1960 med all sannolikhet fortsatta nedgången i bostadsbyggandet och avmattningen i den offentliga anläggningsverksamheten. Det offentliga bidrag till den totala efterfrågeökningen torde överhuvud taget bli litet under första halvåret 1960 eftersom den budgeterade svaga nedskärningen av de federala utgifterna — visserligen av begränsad omfattning — av allt att döma kommer att äga rum; delstaternas och kommunernas utgifter väntas däremot fortsätta att stiga. Den privata konsumtionen kan väntas stiga i takt med inkomsthöjningarna under 1960. Sammanfattar man de nu skönjbara utvecklingstendenserna blir resultatet, att den amerikanska ekonomin sannolikt kommer att präglas av en fortsatt expansion under större delen av 1960. Möjligen kan de befintliga avmattningstendenserna, som i första hand utgår från de federala utgifterna och bostadsbyggandet, ta överhanden mot slutet av året.

Västeuropa

Som bl. a. framgår av tabell 2 tyder föreliggande prognoser för produktionsutvecklingen i de västeuropeiska staterna på en fortsatt och i flera fall förstärkt expansion under 1960. Stigande investeringar, export och privat konsumtion samt i vissa fall också högre offentliga utgifter väntas bidra till den totala efterfrågestegringen.

Inom *investeringsområdet* framstår alljämt bostadsbyggandet som ett av

de viktigaste elementen i den fortsatta konjunkturuppgången. I Västtyskland, där antalet färdigställda bostäder under första halvåret 1959 var 55 procent större än 1958, har den kraftigt uppdrivna ökningstakten visserligen dämpats under inflytande av en allt mera markerad arbetskraftbrist och en skärpning av kreditpolitiken. I andra länder har bostadsbyggandet emellertid successivt intensifierats under 1959. I Storbritannien har den privata byggnadsverksamheten expanderat samtidigt som den offentliga återhämtat nedgången under 1958. Att döma av igångsättningssiffrorna kan man vänta en fortsatt ökning in på första hälften av 1960; detsamma gäller också för t. ex. Frankrike, Norge och Danmark. I Nederländerna synes man räkna med en stabilisering av bostadsproduktionen på 1959 års nivå.

Den tröghet som till följd av förekomsten av outnyttjad produktionskapacitet präglat de fasta företagsinvesteringarna förefaller nu hålla på att försvinna i flertalet västeuropeiska länder. Detta gäller särskilt för Västtyskland, där bas- och kapitalvaruindustriernas orderingång från hemmamarknaden vuxit mycket kraftigt, förebådande en väsentlig faktisk investeringsökning under 1960, samt för Nederländerna. Situationen är likartad om än betydligt mindre markerad i t. ex. Frankrike, Belgien, Österrike och de nordiska länderna. I Storbritannien synes investeringsuppgången dröja längre än i andra länder. Enligt en under hösten genomförd enkät skulle industriinvesteringarna där fortsätta att sjunka, om än i långsammare takt än under 1959. Samtidigt skulle investeringsökningen inom övriga delar av företagssektorn, vilken under det gångna året synes ha uppvägt nedgången inom industrin, avta. Även om vissa industribranscher alltjämt dras med outnyttjad kapacitet är det emellertid troligt, att den allmänna produktions- och inkomstförbättringen kommer att medföra en revidering i positiv riktning av industrins investeringsplaner.

Lagerutvecklingen är som vanligt svår att överblicka för förflutna perioder och naturligtvis ändå svårare att ställa någon prognos för. Av allt att döma har emellertid en viss lagerpåfyllnad ägt rum under 1959 framför allt på råvarusidan (till en del har det här dock varit fråga om en ofrivillig lagerökning inom kolindustrin). Den växande omsättningen av färdigvaror inom både konsumtions- och investeringsområdena torde i viss utsträckning ha stimulerat till lageruppbyggnadstendenser såväl hos industrin som i distributionsleden; en inte oväsentlig del av t. ex. den västtyska industrins stegrade orderingång torde ge uttryck för en sådan inriktning av företagets lagerpolitik. Det finns anledning förvänta, att företagets strävan att anpassa lagren till den stigande omsättningen skall fortsätta att bidra till efterfrågestegringen under 1960.

Även om efterfrågestegringen i Västeuropa föranlett en successiv skärpning av den ekonomiska politiken i ett flertal länder har denna ännu endast till viss del träffat de *offentliga utgifterna för investeringar och konsumtion*. I Västtyskland har man visserligen försökt begränsa expansionen inom den offentliga anläggningsverksamheten men totalt sett visar de federala utgifterna en stigande tendens i första hand beroende på tilltagande

försvarskostnader. Enligt föreliggande budgetförslag för 1960 kan man vänta en fortsatt ökning av de statliga investeringarna i Frankrike, Belgien och Finland, medan de österrikiska statsinvesteringarna skall skäras ned väsentligt. I Storbritannien räknar man med stigande offentliga utgifter under åtminstone första delen av 1960. En viss avsaktningsökning kan dock vara att förutse i och med att verkningarna av den extraordinära investeringshöjning som beslöts under hösten 1958 börjar utlösas.

Den privata konsumtionen, vars ökning i ett flertal länder (t. ex. Storbritannien, Danmark, Finland) bidragit kraftigt till konjunkturförbättringen under 1959, kan väntas växa ytterligare under 1960 främst som en följd av stigande disponibla inkomster hos konsumenterna. Den brittiska konsumtionsökningen 1958—1959 beräknas ha uppgått till ca 4 procent. Den utlöstes av de lättnader i den ekonomiska politiken — speciellt stimulansen till avbetalningshandeln — som genomfördes under hösten 1958 och våren 1959. Under förutsättning av oförändrad ekonomisk politik borde en viss avmattning i konsumtionsexpansionen vara att vänta, allra helst som denna delvis finansierats genom starkt stegrade konsumtionskrediter. I Västtyskland kan den uppskattade stegringen av de disponibla inkomsterna med 5—6 procent mellan 1958 och 1959 antas ha motsvarats av en konsumtionsökning på endast ca 4 procent; sparkvoten har med andra ord stigit. Huruvida denna tendens till ökat sparande, som troligen förstärktes när ett premiesparandesystem introducerades i juni 1959, kommer att fortsätta att verka under 1960 är ovisst; av allt att döma kan man dock räkna med en större konsumtionsökning under 1960 än tidigare. Den privata konsumtionen i Frankrike, som redan under sommaren synes ha återhämtat nedgången i början av förra året, beräknas stiga med 4—5 procent 1959—1960 i samband med en lika stor inkomsthöjning. Prognossiffrorna för Nederländerna och Finland pekar däremot på en något dämpad ökningstakt jämfört med förra året.

Som framgått av tabell 3 och avsnittet om den internationella handeln har de västeuropeiska länderna under 1959 ökat *handelsutbytet* både sinsemellan och med omvärlden. De rådande efterfrågetendenserna talar för att utvecklingen skall gå i samma riktning under 1960. I de transoceaniska råvaruländerna har trycket på valutareserverna lättat till följd av internationella krediter och återhämtade råvarupriser; dessa länders export har under 1959 värdemässigt stigit snabbare än deras import från industriländerna, vilket möjliggjort väsentliga lättnader i existerande importrestriktioner. Ökningen av den västeuropeiska exporten till Förenta staterna kan visserligen tänkas dämpas något jämfört med 1959 — bl. a. i samband med stigande konkurrens från amerikanska producenter på bilmarknaden — men något mer än en måttligt sänkt ökningstakt torde det enligt föreliggande bedömningar ej bli fråga om. Inom Västeuropa kan handelsutbytet väntas tillta främst på grund av den stigande inhemska efterfrågan i de olika länderna.

Utsikterna för en fortsatt exportförbättring är således goda, vilket inte

hindrar att man åtminstone i vissa länder räknar med en långsammare stegring för totalexporten än tidigare. Detta gäller t. ex. Västtyskland och Frankrike där volymökningen 1958—1959 uppskattas till 12 respektive 17 procent; motsvarande siffror för förändringen mellan 1959 och 1960 har för båda länderna angivits till i runt tal 6 procent. För Storbritanniens del förefaller det å andra sidan troligt att exportvolymen under 1960 växer med mer än de drygt 4 procent som registrerats under januari—september i fjol i förhållande till samma period 1958. Detta i förhållande till andra västeuropeiska länder låga ökningstal förklaras av det starka brittiska beroendet av efterfrågan från det övriga sterlingområdet — omkring 40 procent av Storbritanniens export går dit — vilken först under andra kvartalet började återhämtas. Med hänsyn till den påtagliga konjunkturförbättringen i de yttre sterlingländerna sedan dess bör man kunna räkna med en tydlig ökning av den brittiska exporten till dessa länder. Också exporten till de övriga västeuropeiska länderna kan väntas stiga, likaså utförseln till Nordamerika, för vilken en eventuell avmattning i bilexporten dock kan medföra en långsammare ökningstakt än under 1959.

IV. Utrikeshandeln

1. Bytesbalansen

Återhämtningen av den ekonomiska aktiviteten i Västeuropa och Förenta staterna under 1959 betydde, som framgått av föregående kapitel, stigande handelsutbyte för framför allt de västeuropeiska länderna. Den svenska exporten torde därvid volymmässigt ha utvecklats i samma takt som den genomsnittliga för hela Västeuropa. Importuppgången däremot kom igång något senare i Sverige än i flertalet jämförliga länder, vilket främst berodde på att industriproduktionens ökning fördröjdes och att en viss inhemsk lagerförtäring ägde rum.

Enligt en preliminär beräkning, som utförts inom kommerskollegium, beräknas importvolymen ha ökat med 2 procent från 1958 till 1959. Till följd av att de genomsnittliga importpriserna föll med ett par procent från 1958 till 1959 förändrades inte importvärdet nämnvärt. Även genomsnittspriserna för exporten låg 1959 ca 2 procent lägre än 1958. Ökningen av exportvolymen från 1958 till 1959 med 7 procent motsvarades sålunda av en ökning i exportvärdet med 5 procent. De värdemässiga förändringarna från 1958 till 1959 uppskattas ha medfört en förbättring av handelsbalansen med en halv miljard kronor. Fraktläget förändrades blott obetydligt under 1959, och då till följd av fraktbrist upplagt tonnage uppvägs tillskottet av fartygstonnage, synes man få räkna med samma sjöfartsnetto 1959 som 1958. Underskottet av nettot för övriga tjänster uppskattas ha ökat med 70 miljoner kronor. Bytesbalansen för 1959 beräknas ha gett ett överskott på omkring 150 miljoner kronor, vilket är en förbättring med drygt 400 miljoner kronor från 1958 (tabell 1).

Föreliggande material för utrikeshandeln under 1960 utgörs i huvudsak av uppgifter som sammanställts inom kommerskollegium. Beräkningarna därifrån har av praktiska skäl uttryckts som helårssiffror »för 1960». De har inte gjort anspråk på att betraktas som en prognos över utrikeshandelns utveckling under en så lång tid som ett år, utan har närmast avsett att belysa hur utrikeshandeln synes gestalta sig under de närmaste månaderna. De grundas väsentligen på omdömen från sakkunniga inom de olika branscherna, i vissa fall på orderstatistik och för övrigt på allmänna bedömningar av konjunkturtendenserna inom avnämländerna och — för importens del — inom Sverige. Härvid har vid bedömningen av importutvecklingen antagits att konsumtionen inom landet 1960 skall komma att ligga ett par procent över 1959 års nivå. Som basis för bedömningen av investeringsvaruimporten har investeringsenkätens resultat begagnats. Generellt gäller i fråga om de begagnade *pris*antagandena, att de avser de vid

Tabell IV: 1. Betalningsbalansen 1958—1960

Miljoner kronor

	1958	1959 prel.	1960 prognos
Export av varor, fob.....	10 799	11 350	12 100
Import av varor, cif.....	12 249	12 300	13 300
Handelsbalansens saldo	- 1 450	- 950	- 1 200
Sjöfartsnetto.....	+ 1 250	+ 1 250	+ 1 350
Övriga tjänster m. m. netto.....	- 80	- 150	- 150
Bytesbalansens saldo	- 280	+ 150	0
Kända kapitaltransaktioner.....	- 11	- 70	- 25
Valutareservens teoretiska förändring.....	- 291	+ 80	- 25
Förskjutningspost.....	+ 444	..	..
Valutareservens faktiska förändring	+ 153	..	..

undersökningens genomförande i november tillgängliga prisnoteringarna, vilka antas komma att slå igenom i faktiskt genomförd handel med någon eftersläpning.

Vad sedan beträffar resten av 1960, förefaller — med hänsyn till den allmänna konjunkturbilden, som pekar på en sannolikt ganska stabil högkonjunktur — den »bästa gissningen» vara att de för första delen av 1960 enligt kommerskollegium gällande tendenserna skall visa sig giltiga även för året som helhet, detta dock med vissa i kapitel X diskuterade reservationer.

Som framgår av tabell 2 förutses exporten öka i värde med 7 och i volym med 5 procent från 1959 till 1960. Motsvarande förändringar för importen väntas uppgå till 8 resp. 7 procent. Underskottet i handelsbalansen skulle enligt dessa uppskattningar bli omkring 250 miljoner kronor större än 1959. Handelsflottans storlek förutses öka något under 1960 och det upplagda tonnage torde i genomsnitt komma att minska något från 1959, relativt sett.

Tabell IV: 2. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisutveckling 1957—1960

Procentuella förändringar från föregående år

	1958	1959 prel.	1960 prognos
Export (fob): värde.....	- 3	+ 5	+ 7
volym.....	- 1	+ 7	+ 5
pris.....	- 2	- 2	+ 2
Import (cif): värde.....	- 3	0	+ 8
volym.....	+ 2	+ 2	+ 7
pris.....	- 5	- 2	+ 2
Bytesförhållande (exportpriser dividerade med importpriser).....	+ 3	0	0

Anm. Genom att siffrorna avrundats brister de skenbart i överensstämmelse.

Årets sjöfartsnetto skulle då bli ca 100 miljoner kronor större än 1958 och 1959. Då det inte framkommit något som tyder på en förändring för övriga tjänster har dessas nettobelopp upptagits oförändrat från 1959. Saldot för utbytet av varor och tjänster med utlandet skulle därmed balansera, vilket innebär en försämring från 1959 med 150 miljoner kronor.

Prisutvecklingen från 1958 till 1959 för exporten och importen medförde inga förändringar i bytesförhållandet med utlandet. Den återhämtning av priserna som beräknas inträffa från 1959 till 1960 gäller exporten och importen i lika grad, varför bytesförhållandet med utlandet skulle förbli oförändrat även 1960.

2. Valutareserven

De statliga kapitaltransaktionerna och värdepappershandeln med utlandet beräknas för 1959 ha medfört ett valutautflöde med 70 miljoner kronor; härav gick 65 miljoner kronor till IMF i samband med utökningen av den svenska kvoten i fonden. För 1960 förutses ett underskott med ca 25 miljoner kronor i saldot för kapitaltransaktionerna med utlandet.

Från årsskiftet till utgången av november 1959 hade den totala valutareserven enligt tabell 3 ökat med 268 miljoner kronor och under december minskade riksbankens valutareserv med 108 miljoner kronor. Den från betalningsbalansens sida framräknade ökningen av valutareserven under årets första elva månader uppgår till ungefär samma belopp som det i valutastatistiken konstaterade. Den s. k. förskjutningsposten synes alltså ha praktiskt taget försvunnit och eventuellt blivit negativ. Delvis torde detta sammanhånga med de speciella omständigheterna i samband med övergången till ny tulltaxa vid årsskiftet 1958/59; det finns därvid anledning anta att betalningarna för den kraftigt ökade importen i december 1958 skedde under början av 1959, och att förskjutningsposten därför under mera normala förhållanden hade blivit mera klart positiv för 1959. Under 1950-talet har den svenska valutareserven sammanlagt ökat med ca 1,5 miljard kronor mer än vad föreliggande statistik över varu-, tjänste- och kapitaltransaktionerna med utlandet förklarar. Enligt flertalet länders redovisade betalningsbalanser skulle även för dessa länder under ifrågavarande period en sådan positiv förskjutningspost ha förelegat. För alla länder sammantagna måste emellertid förskjutningsposterna ta ut varandra, och nämnda förhållande synes därför visa att ofullkomligheter i registreringen av varu- och betalningsströmmarna måste vara åtminstone en bidragande orsak till den bristande överensstämmelsen mellan beräknade och faktiskt konstaterade betalningar. Uppfattningen att förskjutningsposten huvudsakligast skulle vara en avspiegling av i övrigt osynliga krediter — en tidsförskjutning mellan leverans och likvid — förefaller därför knappast hållbar. Vissa undersökningar, som gjorts enkätvägen för att hos i utrikeshandeln engagerade företag erhålla upplysning om betalningsvanorna, har visserligen inte kunnat bli så fullständiga att de kan läggas till grund för definitiva

Tabell IV: 3. Guld- och valutareserven december 1956—december 1959

Miljoner kronor

	31/12 1956	31/12 1957	30/11 1958	31/12 1958	30/6 1959	30/11 1959	31/12 1959
1. Riksbankens valutareserv							
Guld	1 376	1 134	1 053	1 053	1 061	988	987
Konvertibla valutor	1 084	1 229	1 379	1 404	1 524	1 359	1 260
Övriga valutor	— 12	— 3	2	— 12	— 16	— 73	— 81
Summa	2 448	2 360	2 435	2 445	2 569	2 274	2 166
2. Affärsbankernas valutabehållning	317	478	495	546	465	985	881
Summa totalt	2 765	2 838	2 930	2 991	3 034	3 259	3 047

omdömen, men de har i varje fall inte heller gett något stöd för nämnda uppfattning. Först efter ytterligare undersökningar av den statistiska redovisningen av de kommersiella förbindelserna med utlandet kan dock någon närmare analys av förskjutningsposten bli möjlig. Det synes emellertid inte föreligga någon välgrundad anledning tro att omsvängningen 1959 skulle innebära en början till återbetalningar av de stora belopp som under rubriken »förskjutningspost» har ökat valutareserven under 1950-talet.

Fram till början av november 1959 var den svenska kronan genom speciellt snäva kursmarginaler fastare knuten till US dollarn än valutorna hos övriga länder anslutna till EMA. Vid vissa lägen i relationen mellan dollarn och andra konvertibla valutor kunde det uppstå anledningar till dollarskaffning i Sverige. Då det troligen av denna anledning inträffade ett kraftigt utflöde av dollar från riksbankens valutareserv under höstmånaderna — samtidigt som affärsbankernas valutainnehav ökade — vidgade riksbanken marginalkurserna för noteringarna av dollarn så att överensstämmelse med flertalet EMA-valutor uppnåddes. Ändringen synes ha haft avsedd effekt och t. o. m. en viss återströmning av valutor till riksbanken inträffade i november.

3. Exportutvecklingen för olika varugrupper

Exporten under 1959 karakteriserades huvudsakligast av den ökade utförseln av skogsindustrins produkter samt handelsfärdigt järn och stål. Endast för livsmedlen noterades en exportminskning. Uppgången från 1959 till 1960 väntas i första hand bäras upp av ökad utförsel av verkstadsprodukter samt järnmalm. Exportvärdets preliminära fördelning på olika varugrupper under 1959 och beräknad fördelning under 1960 samt utveckling från föregående år framgår av tabell 4.

För exporten av *sågade och hyvlade trävaror* var 1958 ett mindre gynnsamt år, karakteriserat av minskad efterfrågan och starkt sjunkande priser. Under 1959 förbättrades dock läget, beroende på ökad konsumtion i köpar-

Tabell IV: 4. Exporten av varor 1958—1960

Miljoner kronor

	1958	1959 prel.	1960 prognos	Procentuell förändring	
				1958—1959	1959—1960
Livsmedel	466	435	375	— 7	— 14
Trävaror	966	960	1 035	— 1	+ 8
Massa, papper, träfiberplattor	2 655	2 785	2 985	+ 5	+ 7
Järnmalm m. m., oädla metaller	1 867	1 875	2 055	0	+ 10
Arbeten av metall samt maskiner, transportmedel och instrument	3 811	4 080	4 380	+ 7	+ 7
Övrigt	1 034	1 215	1 270	+ 18	+ 5
Summa	10 799	11 350	12 100	+ 5	+ 7
därav: skogsindustriprodukter	3 621	3 745	4 020	+ 3	+ 7

länderna, huvudsakligen till följd av en hög byggnadsaktivitet. Även pris-
mässigt ägde en mindre förbättring rum efter ett bottenläge i februari, men
denna prishöjning var otillräcklig för att kompensera nedgången under sluttet
av 1958. Resultatet blev därför en obetydlig ökning av exportvärdet under
1959, trots att den exporterade kvantiteten steg med drygt 100 000 standards.
Den gynnsamma utvecklingen av byggnadsverksamheten i Västeuropa tyder
på att man för 1960 kan räkna med en något ökad konsumtion av trävaror.
Då dessutom lagren i de viktigaste avnämrländerna för närvarande torde
vara av tämligen normal storlek kan man vänta en ökad utförsel under
1960. Priserna synes ha höjts något, varför exportvärdet torde komma att
bli inte oväsentligt högre.

Massaexporten, som visade en tillbakagång under 1958, ökade kraftigt
under 1959. Ökningen omfattade såväl mekanisk som kemisk massa, men
var avsevärt större för sistnämnda varuslag. Då det genomsnittliga export-
priset på massa betydligt understeg föregående års nivå, blev den värde-
mässiga ökningen mindre. Mot slutet av året skedde en viss återhämtning
av priserna på en del perifera marknader, där de på grund av det tidigare
pressade marknadsläget sjunkit mer än på huvudmarknaderna. Mot bak-
grund härav beräknas prisnivån för 1960 ligga något högre än 1959. Kvan-
titetsmässigt beräknas för 1960 en fortsatt ökning av exporten — i första
hand för den kemiska papperscellulosan — ehuru ej av samma omfatt-
ning som 1959.

Exporten av *papper och papp* uppvisade under 1959 en betydande kvan-
titativ ökning jämfört med föregående år. Exportvärdet ökade dock ej i lika
hög grad på grund av de prissänkningar som ägde rum i början av året.
Den relativt sett största uppgången inom gruppen hänförde sig till exporten
av *tidningspapper*, men även för *annat papper och papp* redovisades för
1959 en betydande kvantitativ ökning. Mot bakgrund av den nuvarande
uppgående konjunkturen kan en fortsatt konsumtionsökning väntas för
1960, och då även lagersituationen i köparländerna torde vara gynnsam

förutses en fortsatt kvantitetsmässig ökning. Uppskattningarna för 1960 ger vid handen en något högre prisnivå än under 1959.

Leveranserna av *järnmalm* ökade under 1959 efter en kraftig nedgång under föregående år. Exportvärdet visade trots detta en minskning eftersom priserna låg väsentligt under nivån från 1958. För 1960 torde man kunna räkna med i stort sett oförändrade priser jämfört med 1959, medan däremot den exporterade kvantiteten förutses öka, beroende på den uppåtgående konjunkturen inom järn- och stålområdet.

För *handelsfärdigt järn och stål* noterades 1959 en kraftigt ökad exportkvantitet. Då en betydande del därav utgjordes av billigare sortiment, t. ex. banbyggnadsmaterial, kom det genomsnittliga priset att ligga under föregående års nivå. Beräkningarna för 1960 ger vid handen en högre prisnivå, bl. a. genom en förskjutning mot material av högre kvalitet. Således skulle exportvärdet för 1960 ökas något, trots en förutsedd oförändrad total exportkvantitet.

Exporten av *maskiner och instrument* uppvisade för 1959 en relativt kraftig ökning jämfört med 1958, vilket får ses mot bakgrund av den allmänna förbättring i konjunkturläget, som successivt inträdde under året. Stocken av exportorder i järn- och metallmanufakturbranschen samt i de mekaniska verkstäderna låg i augusti 1959 på en högre nivå än motsvarande tid förra året och även för de elektriska verkstäderna redovisades en viss ökning. Mot denna bakgrund förutses en ökning i exporten av maskiner och instrument av större omfattning 1960 än 1959.

Fartygsexporten visade under 1959 en obetydlig uppgång jämfört med 1958. En viss ökning torde kunna förutses också för 1960. Exporten av *bilar och bildelar* fortsatte att ökas kraftigt. Till Förenta staterna, som är den avgjort största enskilda marknaden, gick ungefär en tredjedel av utförselvärdet. Det är, efter tillkomsten av de nya amerikanska bilmodellerna, t. v. osäkert om blexporten dit kan fortsätta att visa samma gynnsamma utveckling som hittills.

Exportvärdet för *livsmedelsgruppen* minskade 1959, främst till följd av en avsevärd volymmässig nedgång för i första hand vete och råg, oljefrön samt smör. Beräkningarna för 1960 ger vid handen en fortsatt nedgång i exportvärdet på grund av såväl lägre exportvolym som lägre genomsnittspriser.

4. Importutvecklingen för olika varugrupper

Ökningen under 1959 i importen av kemikalier, livsmedel och textilvaror uppvägdes av en minskning i importen av bränslen och verkstadsprodukter, och det totala importvärdet för 1959 beräknas preliminärt sammanfalla med föregående års. Under 1960 väntas en kraftigt ökad import. En förskjutning mot ökad efterfrågan på verkstadsprodukter torde även komma att utmärka importens utveckling under 1960. Dessutom förutses en ökad införsel av bränslen, textilvaror och kemiska produkter. Livsmedelsimporten

Tabell IV: 5. Importen av varor 1958—1960

Miljoner kronor

	1958	1959 prel.	1960 prognos	Procentuell förändring	
				1958—1959	1959—1960
Livsmedel	1 753	1 820	1 750	+ 4	— 4
därav: jordbruksvaror	555	680	560	+ 23	— 18
Fasta och flytande bränslen	1 909	1 825	1 930	— 4	+ 6
Kemiska produkter.....	832	900	945	+ 8	+ 5
Textilvaror	1 189	1 195	1 250	+ 1	+ 5
Oädla metaller.....	1 217	1 200	1 350	— 1	+ 13
Arbeten av metall samt maskiner, trans- portmedel och instrument	3 782	3 745	4 335	— 1	+ 16
Övrigt	1 567	1 615	1 740	+ 3	+ 8
Summa	12 249	12 300	13 300	0	+ 8

väntas minska till 1958 års nivå. I tabell 5 återfinns importvärdet fördelat på varugrupper samt deras relativa förändringar 1958—1960.

Importvärdet för *fasta och flytande bränslen* minskade något under 1959 till följd av en sänkning av genomsnittspriserna. De lägre bränslepriserna förklaras dels av lägre fob-priser, dels av lägre frakter. Den relativt obetydliga ökningen av importvolymen i förening med en minskad förbrukning synes ha lett till en viss lagerökning för flytande bränslen, medan däremot en lagernedgång kom till stånd för fasta bränslen. Nedgången i förbrukningen får tillskrivas de gynnsamma väderleksförhållandena. För 1960 beräknas importvärdet för fasta bränslen öka beroende dels på högre importkvantitet, dels på något högre genomsnittspriser. Införseln av flytande bränslen väntas öka såväl i värde som i volym vid ett något sänkt genomsnittspris.

Gruppen oädla metaller visade en fortsatt nedgång i importvärdet under 1959. För *handelsfärdigt järn och stål* ökade importkvantiteten, vilket bl. a. får ses mot bakgrund av att lagerförtäringen under 1958 efterträddes av en viss lageruppbbyggnad under 1959. Priserna låg betydligt under föregående års nivå. För 1960 räknas ungefär med oförändrad importvolym och en högre genomsnittlig prisnivå.

Importen av *maskiner och instrument* fortsatte att öka värdemässigt under 1959, men uppgången blev relativt begränsad. Till väsentlig del kan ökningen hänföras till varaktiga konsumtionsvaror, främst televisionsapparater. Under 1960 väntas maskininvesteringarna komma att öka betydligt. Detta i förening med en beräknad ökad export av maskiner och instrument samt fortsatt uppgång i förbrukningen av varaktiga konsumtionsvaror torde komma att medföra en betydande importökning av maskiner och instrument 1960. Trots en ökning i antalet nyregistrerade bilar under 1959 minskade importen av *bilar och bildelar*. Orsaken var bl. a. att en avtappning ägde rum av de lager som byggdes upp under 1958. Med ett antagande om oförändrat antal nyregistrerade bilar 1960 samt med hänsyn till dels vad tidigare sagts beträffande lagerförhållandena, och dels den förväntade

ökningen i den inhemska bilproduktionen, som ökar införselbehovet av bildelar, beräknas importen av såväl bilar som bildelar öka 1960. Importen av *flygplan* steg betydligt 1959 och för 1960 beräknas ytterligare en stark uppgång. Vad beträffar *arbeten av metall* minskade importvärdet 1959. Under 1960 väntas en viss uppgång äga rum.

Importen av *textilfibrer* undergick en betydande värdemässig nedgång under 1959 till följd av både lägre priser och minskad importkvantitet. En stor del av nedgången berodde på reducerad bomullsimport, vilket medförde lagerminskningar eftersom förbrukningen av bomull hölls tämligen väl uppe. För 1960 beräknas en viss ökning i importen av textilfibrer komma till stånd. Beträffande *garnimporten* skedde en markerad ökning under 1959. För 1960 väntas inga större förändringar äga rum.

Importvärdet för *färdigttextilier* uppvisade endast obetydliga förändringar under 1959. För 1960 torde man kunna räkna med en mindre ökning i den importerade kvantiteten. Den värdemässiga ökningen beräknas bli något större eftersom priserna beräknas komma att ligga över 1959 års nivå.

Importvärdet för *produkter från kemiska och närstående industrier* ökade kraftigt under 1959. Plasterna svarade för ungefär hälften av ökningen. För 1960 har importvärdet beräknats komma att öka ytterligare dock ej i lika hög grad som under 1959.

Livsmedelsimporten visade 1959 en volymmässig uppgång, vilken även resulterade i ett högre importvärde jämfört med 1958. Den värdemässiga ökningen avsåg främst importen av fodersäd, medan importvärdet för kaffe minskade kraftigt på grund av lägre priser. För 1960 förutses totalt för hela livsmedelsgruppen en lägre importvolym till oförändrade genomsnittspriser. Importen av socker väntas minska avsevärt liksom även importen av vete och råg.

5. Handeln med olika länderområden

Handelsbalansen visade 1959 ett starkt minskat underskott på såväl dollarområdet som EMA-området. Bakom förbättringen på EMA-området låg en ökning av exporten till Västtyskland, Danmark och Nederländerna, medan exporten till främst Storbritannien, Frankrike och Belgien minskade. Även handelsutbytet med De sex resulterade under 1959 i ett minskat underskott. Den förbättrade balansen på dollarområdet kan huvudsakligen hänföras till Förenta staterna och berodde till största delen på ökad export.

En översikt av utrikeshandelns fördelning på några länder och länderområden ges i tabell 6.

6. Den europeiska frihandelssammanslutningen

Konventionen om en frihandelssammanslutning, EFTA (European Free Trade Association), mellan de sju länderna Danmark, Norge, Portugal, Schweiz, Storbritannien, Österrike och Sverige, som nyligen underteckna-

Tabell IV: 6. Utrikeshandelns fördelning på områden och länder 1958—1959

Miljoner kronor

	Import		Export		Handelsbalans	
	januari—oktober		januari—oktober		januari—oktober	
	1958	1959 prel.	1958	1959 prel.	1958	1959 prel.
EMA-området	7 249	7 302	6 567	6 800	- 682	- 502
därav: De sex	4 121	4 068	2 720	2 850	- 1 401	- 1 218
Dollarområdet	1 490	1 440	891	1 151	- 599	- 289
Övriga länder	1 184	1 160	1 257	1 328	+ 73	+ 168
Totalt	9 923	9 902	8 715	9 279	- 1 208	- 623
Danmark	395	387	520	602	+ 125	+ 215
Frankrike	334	382	404	353	+ 70	- 29
Nederländerna	753	765	420	442	- 333	- 323
Norge	312	334	991	992	+ 679	+ 658
Storbritannien	1 407	1 366	1 458	1 394	+ 51	+ 28
Västtyskland	2 325	2 222	1 237	1 396	- 1 088	- 826
Förenade staterna	1 054	1 035	477	698	- 577	- 337

des, har tillskapats sedan förhandlingarna om ett västeuropeiskt frihandelsområde med större räckvidd strandat. Den planerade liberaliseringen av handeln mellan medlemsländerna väntas medföra ökad aktivitet och stigande välstånd. Ett av EFTA:s huvudsyften är också att underlätta återupptagandet av förhandlingarna med De sex och övriga till OEEC anslutna länder om ett vidgat europeiskt frihandelsområde.

För att komma ifatt tullsänkingsprogrammet i Rom-avtalet ämnar De sju starta sina tullsänkningar med 20 procent den 1 juli i år. Senast den 1 januari 1970 skall de tullar som gällde vid ingången av 1960 i sin helhet vara avskaffade. I likhet med Romstaterna kommer länderna i frihandelsammanslutningen att under övergångstiden årligen öka globalkvoterna med 20 procent för de varor som är underkastade importrestriktioner.

Frihandelssammanslutningens bestämmelser om importkvothöjningar och inre tullavveckling sammanfaller i stora drag med Rom-avtalet. Den mest betydelsefulla olikheten mellan frihandelsområdet och tullunionen ligger i de två grupperingarnas förhållande till tredje land. Medan varje land inom frihandelsområdet behåller sina individuella tullar utåt, skall sexstatsunionen under loppet av 1960-talet etablera en gemensam yttre tullnivå mot övriga länder dvs. upprätta en tullunion.

För att minska riskerna för en snedvridning av handeln som resultat av frihandelsrådets varierande yttre tullnivå, har man måst uppställa vissa regler rörande de varors ursprung, som har rätt till privilegierad behandling i tullhänseende inom frihandelssammanslutningen. Huvudregeln är att varor som till minst 50 procent innehåller material och/eller arbete med ursprung inom området skall betraktas som frihandelsvaror. Alternativt anges

i en särskild bearbetningslista vilka fabrikationsprocesser en vara skall undergå för att uppfylla kraven på frihandelsursprung. Det sagda får tillämpning på i huvudsak endast hel- och halvfabrikat, då råvaror i allmänhet redan är tullfria. Meningen är, att efter hand som problem aktualiseras och erfarenheter vinnas, reglerna skall kunna kompletteras eller ändras. För handeln med jordbruksprodukter gäller speciella regler, vilka avses skola kompletteras med bilaterala avtal mellan medlemsländerna. Bl. a. har principiell enighet nåtts om ett svenskt-danskt jordbruksavtal. Viktiga särbestämmelser gäller även för fisk och fiskprodukter.

Det högsta beslutande organet i EFTA blir ett ministerråd, där i alla viktigare frågor enhällighetsprincipen gäller. I rådet prövas bl. a. dit framställda klagomål och avges rekommendationer till berörda medlemsländer. Till rådet kommer inte att delegeras några verkställande befogenheter liknande dem som tilldelats kommissionen hos De sex. Medlemsländerna avstår alltså inte från sin nationella suveränitet. Inte desto mindre kan De sju regler för förhållandet till tredje land komma att påverka de enskilda ländernas yttre tullar i utjämnande riktning. Trots ursprungsregler i form av procentregel och bearbetningslista talar nämligen åtskilliga skäl av såväl ekonomisk som praktiskt-administrativ art för en anpassning nedåt av de yttre tullar som ligger förhållandevis högt.

Den 1 juli i år, då tullunionens länder vidtar sin andra sänkning av de inbördes tullarna med 10 procent, kommer som nämnts EFTA att börja sitt tullsänkingsprogram med en 20-procentig reduktion. Att kvantifiera verkningarna under 1960 för Sveriges del av dessa i viss utsträckning motverkande handelspolitiska åtgärder är givetvis inte möjligt.

Omkring 35 procent av den svenska exporten av hel- och halvfabrikat avsätts inom sjustatsmarknaden mot drygt 20 procent på gemensamma marknaden. En väsentlig del av exporten till De sju utgörs emellertid av fartysleveranser till Norge. I det planerade frihandelsområdet, främst i Storbritannien och Norge vilka omger sina verkstadsindustrier med ett inte oväsentligt tullskydd, borde berörda svenska industrier kunna räkna med förbättrade avsättningsmöjligheter för verkstadsprodukterna. För de svenska skogsindustrierna gäller, att de engelska liksom även de schweiziska tullarna på papper och papp är ganska betydande, och avvecklingen av dessa tullar bör innebära en ökad konkurrensförmåga på dessa marknader.

Av den svenska importen av hel- och halvfabrikat hämtas emellertid en väsentligt större del från De sex än från De sju. Handelsbalansen för sådana varor visar således ett betydande importöverskott i handeln med tullunionen, medan motsvarande utbyte med frihandelsländerna vanligen balanserar. Bildandet av en sjustatsmarknad kan emellertid komma att bjuda skärpt konkurrens på den svenska hemmamarknaden för vissa industrigrönar. Den svenska införseln av textilier (exkl. textilråvaror), som till ca 30 procent kommer från De sju (främst Storbritannien och Schweiz), har nu ett

tullskydd som varierar mellan 13 och 15 procent, i vissa fall upp till 20 procent. Tullarna på verkstadsprodukter varierar kring 10 procent (bilar har ett tullskydd på 15 procent). Närmare 1/3 av hela importen av verkstadsprodukter kommer från Storbritannien, Danmark och Schweiz. Riskerna för allvarigare svårigheter för berörda industrier synes dock inte minst tack vare den rådande höga ekonomiska aktiviteten på de flesta områden, inte vara speciellt framträdande.

V. Produktionen

1. Den totala produktionen 1959

Räknat utifrån användningssidan ökade totalproduktionen inom landet (bruttonationalprodukten till marknadspris) med 4 à 5 procent från 1958 till 1959. Den förhållandevis ringa produktionsökningen under 1958 och första delen av 1959 förbyttes efter hand i en markerad uppgång. Bland näringsgrenarna svarade byggnads- och anläggningsverksamheten för den relativt sett kraftigaste produktionsökningen. Industriproduktionen ökade inte mycket under första halvåret men steg starkt under det andra. Skogsavverkningarna var betydligt lägre förra vintern än ett år tidigare. Den rikliga snötillgången medförde en stark vårflood och stor kraftproduktion, men under senare delen av året ledde sommarens torka till svårigheter för kraftförsörjningen. Trots torkan steg produktionen i jordbruket i förhållande till det föregående årets relativt svaga resultat. Bland tjänsterna visade det offentliga verksamhet störst relativ ökning.

2. Produktionsutsikterna 1960

Under första delen av 1959 var, främst tack vare stigande export, ökningen i totala efterfrågan större än ökningen i produktionen, vilket bl. a. hade till följd att lagren sjönk. Efter hand gjorde sig en strävan till lageruppbyggnad gällande. Denna strävan kan antas bestå även under 1960. Även ökningarna i konsumtion och investering beräknas 1960 ge betydande efterfrågetillskott. Man kan därför förutse, att produktionsökningen under 1960 på många områden kommer att mera begränsas av produktionsförmågan än av möjligheterna att finna avsättning för produkterna. Situationen skulle därmed närmast vara att jämföra med den som rådde under åren närmast före 1958. För produktionsförmågan är den tekniska kapaciteten, tillgången på arbetskraft samt produktiviteten avgörande.

Produktionsförhållandena inom jordbruket och skogsbruket är sådana, att man i detta sammanhang inte behöver speciellt gå in på kapacitetsförhållandena. På tjänstesidan är det framför allt arbetskraftstillgången som kan bli flaskhals. För industrin kan man dra vissa slutsatser om kapacitetsläget ur kommerskollegiets investeringsenkät, vilken bl. a. ger besked om hur många arbetare som skulle kunna sysselsättas om hela den tekniska kapaciteten vore fullt utnyttjad. Genom att jämföra denna siffra med det antal arbetare som faktiskt varit sysselsatta kan man få en viss uppfattning om i vilken utsträckning tillgänglig teknisk kapacitet utnyttjats. För åren 1957—1959 skulle den faktiska arbetsstyrkan inom de i enkäten deltagande fö-

retagen ha motsvarat respektive 90,6, 91,2 och 92,0 procent av »full bemanning». (Härvid får man dock hålla i minnet att ett ekonomiskt lämpligt kapacitetsutnyttjande måste anses ligga ett stycke under 100 procent.) Antalet arbetare som skulle ha kunnat vara sysselsatta var dock någon procent större 1959 än 1958, medan antalet för 1958 något understeg antalet för 1957.

Tack vare den naturliga befolkningstillväxten, en viss invandring och utnyttjande av arbetskraftsreserver synes det för närvarande möjligt att öka sysselsättningsvolymen i en omfattning som, enligt bedömningar i arbetsmarknadskapitlet, skulle uppgå till 1 procent (netto efter arbetstidsförkortning) från 1959 till 1960. Efterfrågeförhållandena under 1960 kan generellt bedömas vara sådana, att denna ökning av arbetskraftens utnyttjande också faktiskt kommer till stånd och att den brist på arbetskraft som redan börjat uppträda kommer att skärpas. Detta gäller särskilt verkstadsindustrin och mera generellt i fråga om yrkesutbildad arbetskraft. Bristen på arbetskraft kommer sannolikt att bli den mest betydande begränsningsfaktorn för produktionen, medan den tekniska kapaciteten endast i undantagsfall kan tänkas verka återhållande. På delområden blir givetvis också efterfrågan bestämmande för hur långt produktionen skall komma att utvidgas.

Även elkraften kan bli en produktionsbegränsande faktor. Som bekant var vattentillrinningen efter den kraftiga vårfloden liten. Detta medförde dels att så gott som samtliga tillgängliga elkraftproducerande resurser togs i anspråk, dels att alla kontraktsenliga möjligheter till inskränkningar i distributionen vidtogs. Risken för elransonering kvarstår dock ännu vid årets början. En ransonering kan i första hand väntas beröra industrin. För de särskilt kraftkrävande industrierna (smältverk, träsliperier och kemisk-tekniska anläggningar) är ökad krafttillförsel ett nödvändigt villkor för produktionsökning.

I brist på möjlighet till konkret bedömning av hur mycket produktiviteten i hela näringslivet ökar från 1959 till 1960 har den genomsnittliga ökningen på ungefär 3 procent per år som gällt under efterkrigstiden antagits gälla även 1959—1960.

Innebörden av ovanstående antaganden om den sannolika ökningen i sysselsättning och produktivitet är, att den totala produktionen beräknas stiga med omkring 4 procent från 1959 till 1960, vilket betyder omkring 2 600 miljoner kronor i 1959 års priser.

3. Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

I det följande görs ett försök att belysa hur den antagna produktionsökningen från 1959 till 1960 med totalt 2 600 miljoner kronor skulle kunna tänkas bli fördelad på olika delar av näringslivet. Det sker med utgångspunkt främst från väntade efterfrågeförhållanden och bedömningar av branschskakkuniga. Resultatet av genomgången finns sammanfattat i tablån på sid. 42.

Industrins produktionsutveckling

I likhet med vad förhållandet varit i flertalet västeuropeiska länder innebar den svenska industriproduktionens utveckling under 1959 en omsvängning från det avmattningssläge som rått sedan slutet av 1957. För den del av 1959 för vilken statistik föreligger (tabell 1) noteras de kraftigaste ökningarna för järn- och metallverken och massa- och pappersindustrin. Beträffande statistiken förtjänar framhållas, att den med hänsyn till de relativt blygsamma antagandena om produktivitetsökningen i de industrigrenar som framräknats på basis av sysselsättning förmodligen något underskattar den faktiska produktionsökningen.

Tabellen anger att den totala industriproduktionen januari—oktober var 2 procent större 1959 än 1958. Denna utveckling ger i förening med vad som från industrins egna utgångspunkter bedömts som sannolikt för återstående delen av året stöd för antagandet, att den sammanlagda produktionsökningen från 1958 till 1959 uppgick till drygt 3 procent.

En bedömning av framtidsutsikterna för industriproduktionen har gett till resultat, att det bortsett från de risker som elkraftläget innebär inte finns något som talar mot att 1960 skulle bli ett gynnsamt år. En hållfast uppskattning för hela året kan knappast göras nu, men en hopvägning av kända förhållanden och tendenser i de olika industrigrenarna ger vid handen, att man kan vänta sig en ökning i industriproduktionen från 1959 till 1960 på omkring 5 procent.

Med utgångspunkt främst från en inom kommerskollegium utarbetad memoria lämnas i det nedanstående en redogörelse för läget i de viktigare industrigrenarna.

Sysselsättningen i *verkstäderna* (antalet utförda arbetstimmar och exkl. varven) låg under årets tio första månader något under nivån för samma

Tabell V: 1. Industriproduktionen 1957—oktober 1959

	Procentuell förändring från motsvarande period föregående år					
	1958	1959				
		1 kv.	2 kv.	3 kv.	jan.-okt.	okt.
<i>Hela industrin</i>	-1	1	0	5	2	6
Kapitalvaruindustrin	-2	0	0	3	1	6
Konsumtionsvaruindustrin	-1	-1	0	4	1	5
Malmbrytning och metallindustri	-2	1	2	3	2	7
därav: järnmalmgruvor	-7	-13	-12	5	-5	19
järn- och metallverk	-2	12	18	12	14	15
sysselsättning i verkstadsind.	-3	-2	-3	-1	-2	3
Träindustri	2	-9	-8	-7	-8	-7
Massa- och pappersindustri	-3	4	5	9	7	14
Livsmedelsindustri	4	-2	-3	2	-1	1
Textil- och sömnadsindustri	-7	-1	0	5	2	9
Läder- och skoindustri	-8	-8	-5	1	-4	7

Källa: Industriförbundets index.

period 1958. Eftersom aktiviteten befinner sig i ökande och arbetstidsförkortningen till större delen uttagits i form av fria lördagar under sommarmånaderna bör sysselsättningsförbättringen under sista kvartalet ha fört upp totala arbetsvolymen 1959 i höjd med eller något över resultatet för 1958. Om produktivitetstegringen inom industrigrenen var normal bör produktionen för hela året ha legat 3—4 procent över 1958 års nivå. Efterfrågan på verkstadsprodukter var livlig. Importen ökade inte nämnvärt och den ökade efterfrågan från hemmamarknaden tillgodosågs till stor del ur färdigvarulagren, vilka därför sjönk.

Orderingången under perioden september 1958—augusti 1959 ökade förhållandevis kraftigt både på export- och hemmamarknaden. Därmed bröts den nedåtriktade rörelse som inträdde i slutet av 1956. Den nedgång som säsongmässigt brukar göra sig gällande under sommarmånaderna gjorde sig knappt märkbar 1959. Även orderstockarna har rört sig uppåt från det lågvattenmärke som passerades i början av året. Det förbättrade orderläget, företagets positiva förväntningar och tendenser till brist på i synnerhet yrkesutbildad arbetskraft utgör tecken på att verkstadsindustrin kommit in i ett mera expansivt skede. Utbudet av specialutbildad arbetskraft kan för 1960 antas bli den avgörande faktorn för storleken på produktionsökningen. Bortsett från elkraftsläget synes inga i övrigt återhållande moment föreligga. Det är möjligtvis på ett (begränsat) område som man inte kan bortse från risken för en yttre begränsningsfaktor, bilindustrins försörjning med karosseriplåt.

För *varven* har orderingången varit ringa alltsedan slutet av 1957 och till stor del utgjorts av beställningar av mindre enheter såsom bogserbåtar, fiskebåtar och färjor. Rederiernas benägenhet att förlänga leveranstiderna medförde under 1959 tendenser till friställning av produktionskapacitet. För att kunna undvika allt för stora rubbningar i produktionsprogrammet och för att kunna upprätthålla sysselsättningen blev det för varven angeläget att få passande nybeställningar. Dessa kompletteringar, som mera är att betrakta som tillfälliga, skedde under stark konkurrens och till hårt pressade priser. Möjligheterna att erhålla reparationsarbeten var mycket små 1959. Det försämrade orderläget har framför allt drabbat de medelstora och mindre varven och här pekar nuvarande ordertillgång på sysselsättningsvårigheter redan under första delen av 1960. För de större varven kan däremot orderstockens varaktighet uppskattas till ett par år. — Produktionen 1959 kan antas ha varit ungefär oförändrad i förhållande till 1958, och även för 1960 kan nyproduktionen av fartyg beräknas ligga på en hög nivå, tack vare den ännu kraftiga orderstocken vid de större varven.

Den förbättring som inleddes på *järn- och stålområdet* under tredje kvartalet 1958 förde upp produktionen av järn och stål på en nivå som för perioden januari—oktober låg ca 15 procent högre 1959 än 1958. I slutet av 1959 nådde produktionen en sådan höjd att kapacitetsutnyttjandet på vissa områden kunde anses nära nog fullständigt. Bakgrunden till den kraftiga produktionsökningen är den under året stigande aktiviteten i verkstäderna

och den livliga byggnadsverksamheten. Priserna, som nådde en bottenpunkt i början av 1959, har stigit successivt; från januari till november 1959 uppgick ökningen i partiprisnoteringen på mellanprodukter av järn till omkring 15 procent. Den produktionsökning som kan förutses för 1960 är mindre än ökningen för 1959. Begränsande faktorer för en starkare ökning är främst de faktiska kapacitetsförhållandena samt i någon mån den svårighet att erhålla skrot som kan göra sig gällande vid ett allmänt uppsving i den internationella stålproduktionen.

Produktion och avsättning av *järnmalm* förbättrades under hösten 1959. Brytningen kom dock att något understiga 1958 års, medan export och inhemsk avsättning ökade något. En viss lagerökning ägde rum, men denna blev betydligt mindre än året innan. För 1960 förutses en kraftig ökning av produktionen, som väntas bli av ungefär samma omfattning som rekordåret 1957.

Inom *massaindustrin* vidtogs under 1959 produktionsinskränkande åtgärder, som syftade till att skapa pris- och marknadsstabilitet för avsättningen av industrins produkter. Inskränkningarna, som också bör ses mot bakgrund av de stora lagren vid årsskiftet, förlades till första halvåret, då produktionen av massa för avsalu låg 3 procent under 1958 års nivå. Fr. o. m. tredje kvartalet lyftes dock produktionen upp på en högre nivå. Exportförsäljningarna gick samtidigt så gynnsamt att den befarade risken för att man skulle komma att ligga med tyngande överskottslager vid årets slut bortföll.

För 1960 förutses en fortsatt ökning i exporten av *kemisk massa*. Då även den inhemska avsättningen beräknas öka på grund av ökad pappersproduktion och då en betydande lagerförtäring ägt rum under 1959 finns förutsättningar för en produktionsökning av ungefär samma storleksordning som under 1959 (8—10 procent). Enligt föreliggande utbyggnadsplaner beräknas även tillverkningskapaciteten komma att öka icke obetydligt under 1960, varför även detta år överkapacitet kommer att föreligga. Även produktionskapaciteten för *mekanisk massa* har ökat kraftigt under senare år; tillgänglig kapacitet synes under 1959 endast ha utnyttjats till ungefär 75 procent. Den obetydliga produktionsstegring som förutsetts för 1960 är helt betingad av den beräknade ökningen i den svenska tidningspappersproduktionen.

Den totala produktionen av papper och papp kan uppskattas ha ökat med ca 10 procent från 1958 till 1959. Den relativt största produktionsstegringen ägde rum för *tidningspapper*, där produktionsstegringen uppgick till ca 13 procent. Tillverkningskapaciteten inom denna sektor av pappersindustrin överstiger inte obetydligt den nuvarande produktionen. Den inhemska konsumtionsstegringen under 1959 har varit obetydlig. Då någon större ökning i den svenska tidningspapperskonsumtionen ej kan förutses blir möjligheterna att utnyttja produktionskapaciteten i fortsättningen beroende av exportutvecklingen. Produktionen av *annat papper och papp* ökade under 1959 med i runt tal 8 procent. En viss produktionsreglering har under året ägt

rum i fråga om kraftpapper, som svarar för drygt en tredjedel av den totala tillverkningen. Totalt för hela pappersområdet innebär de i utrikeshandelskapitlet redovisade uppskattningarna för 1960 en ökning av exportvolymen med drygt 5 procent. En inemot lika stor stegring i produktionen förefaller sannolik.

Träindustrins produktionsindex låg för perioden januari—oktober 1959 ca 8 procent under nivån för 1958 medan däremot exporten av sågade och hyvlade trävaror var ca 15 procent högre 1959 än 1958. Då den inhemska konsumtionen sannolikt också ökat, har under året en avsevärd lagerför-täring ägt rum. Denna synes ha varit minst lika stor som lagerökningen under föregående år. Det bör emellertid bemärkas att beräkningar rörande produktions- och lagerutveckling för sågade och hyvlade trävaror är synnerligen vanskliga att göra. Utvecklingen under 1960 är vad exporten beträffar beroende av den allmänna efterfrågan i Västeuropa, och man synes här kunna räkna med viss ökning. Den svenska trävaruexporten har preliminärt beräknats öka med 50 000 standards (5 procent). Då samtidigt ett behov av lageruppbyggnad föreligger och några större förändringar i den inhemska konsumtionen ej torde ske synes icke till en betydande produktionsökning föreligga.

Den nedgång som kännetecknat *textilproduktionen* ända sedan mitten av 1957 förbyttes i början av 1959 i en svagt markerad men jämn uppgång. Uppgången är begränsad till konfektionsindustrin och i någon mån till tri-kåindustrin, medan väverierna och spinnerierna inte helt nådde upp till 1958 års produktionsnivå. Sammanlagt för hela textil- och sömnadsindus-trin noteras för den del av 1959 som hittills statistiskt registrerats en ökning i förhållande till samma period 1958 på ca 2 procent. Enligt textilbarome-tern i december har orderläget genomgående förbättrats. Samtidigt bedöms produktion och orderingång öka under december—februari i förhållande till samma period ett år tidigare. Den samlade textilproduktionen 1960 torde därför komma att ligga ett stycke över nivån för 1959.

Bland övriga industrigrenar kan nämnas den *kemisk-tekniska* industrin, vars produktion ökade med ca 6 procent under 1959. Branschen, som är re-lativt okänslig för konjunkturförändringar, förutses behålla den öknings-takten för 1960. *Byggnadsämnesindustrierna* ökade kraftigt sin produktion från 1958 till 1959, främst på grund av den omfattande byggnads- och an-läggningsverksamheten. De kraftigaste ökningstalen noteras för tegel- och cementindustrierna (15 resp. 12 procent). Ökningstakten 1960 kan genom-gående antas bli något lägre.

Vinster, produktivitet och priser inom industrin

Kunskaperna om industriföretagens *vinstutveckling* är begränsade. De uppgifter som industristatistiken tillhandahåller kan dock ge en grov upp-fattning om hur bruttovinsterna utvecklats. Förfaringssättet vilar på anta-gandet att bruttovinsterna utvecklas på samma sätt som skillnaden mellan produktionens avsaluvärde och kostnaderna för råvaror och halvfabrikat,

bränsle, elkraft och löner. Försäljnings-, förvaltnings-, kapitalkostnader o. dyl. ingår ej i kalkylen. Det sista år för vilket uppgifter föreligger är 1958. Enligt dessa skulle såväl bruttovinstsumman som bruttovinstmarginalerna i produktionen ha varit oförändrade jämfört med 1957.

Industristatistiken redovisar ännu inte några uppgifter för 1959. Med stöd av indexserier över bl. a. produktion och prisutveckling kan dock beräkningselementen framskrivas och bruttovinsten uträknas. En sådan beräkning, som emellertid måste bli mycket osäker, ger vid handen att för 1959 någon större uppgång av bruttovinsterna knappast skett. Det understryks emellertid att det här använda bruttovinstbegreppet inte är det företagsekonomiskt vedertagna utan ett rent produktionsstatistiskt begrepp. Således har inte kostnaden för den stora lagerhållningen 1958 kommit med på kostnadssidan detta år, och på motsvarande sätt har varken utförsäljningen av dessa lager eller det ökade kapacitetsutnyttjandet (och därmed relativt sänkta fasta kostnader) medtagits som vinstökande faktorer 1959. Det är således sannolikt att det företagsekonomiska vinstläget blivit påtagligt bättre 1959 än 1958, trots att 1958 års konjunkturavmattning med en viss eftersläpning fortsatte att göra sig gällande på priserna, inte minst exportpriserna, under större delen av 1959.

Produktionen per arbetstimme för arbetare (vilken något missvisande brukar betecknas som produktiviteten) har under efterkrigstiden fram till 1958 stigit med i genomsnitt något över 3 1/2 procent per år inom industrin. Den samtidiga produktionsökningen är något lägre beroende på en viss systerställningsminskning. Produktivitetsökningen från 1958 till 1959 kan endast uppskattas. Industriförbundets produktionsindex anger en ökning i industriproduktionen på drygt 2 procent för perioden januari—oktober 1959 jämfört med samma period 1958. Antalet anställda arbetare inom industrin uppvisar en minskning från januari—oktober 1958 på något över 1 procent. Med hänsyn tagen till effekten av den förkortade arbetstiden samt av fluktuationer i övertids- och korttidsarbete kan minskningen i antalet arbetstimmar mellan jämförelseperioderna anges till omkring 3 procent. De angivna förändringstalen innebär en samtidig stegring i produktiviteten på något mer än 5 procent. Utsträcks jämförelsen till helåren 1958 och 1959 erhålls sannolikt en något större ökning. En större ökning erhålls också om beräkningarna utförs på uteslutande de industrigrenar, där produktionen inte är framräknad med ledning av generella antaganden om produktivitetsökningen. — Resonemangen är här förda med en snäv begränsning av begreppet arbetsproduktivitet; dras tjänstemännen in i bilden sjunker de angivna produktivitetsökningarna någon procentenhet.

Det *prisfall* på industriprodukter som inleddes 1957 nådde botten i början av 1959. Kommerskollegiets partiprisnotering hade då sjunkit med närmare 5 procent från sommaren 1957. Under andra kvartalet 1959 inleddes en dragning uppåt. Räknat på årsgenomsnitt låg dock priserna 1959 någon procent under 1958. PrISRÖRELSEN för industriförnödenheter var i stort sett likartad. Jämfört med november 1958 var partiprisnoteringen i november 1959

Tabell V: 2. Jordbrukets produktion 1958—1960

	Miljoner kronor		Procentuell volymförändring	
	1959 ¹		1958—1959 ¹	1959—1960 ²
Vegetabiliska slutprodukter ³		880	22	5
därav: brödsäd	330		61	7
potatis och sockerbetor	350		5	3
oljeväxter	130		36	—15
Animalier		3 510	0	0
därav: mjölk och mejeriprodukter	1 680		— 3	0
slaktdjur	1 570		5	0
Total bruttoproduktion		4 390	4	1
Avgår: förnödenheter ⁴		1 120	4	0
Återstår: jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten		3 270	3	1

¹ Preliminär.

² Prognos under antagande av normal väderlek.

³ Kalenderårskvantiteterna för vegetabilierna avser resp. års skördar.

⁴ Handelsgödsel, köpfoder, frakter, elektricitet, drivmedel m. m.

Källa: Statens jordbruksnämnd.

för industriprodukter oförändrad (någon ökning för metall- och maskinindustrivaror och för spånadsämnen och textilvaror, ungefär oförändrad för kemisk-tekniska produkter samt nedgång för papper och papp). Motsvarande jämförelse för förnödenheterna anger någon ökning.

Jordbruket

Jordbrukets produktionsvolym (mätt som bidraget till bruttonationalprodukten) ökade såsom framgår av tabell 2 med 3 procent från 1958 till 1959. Det var vegetabilierna och bland dem främst brödsäden som svarade för denna ökning. Den kraftiga uppgången för vegetabilierna får ses mot bakgrund av att en viss utvidgning av arealen skedde och att skördeutfallet 1958 var lågt. Sommarens långvariga torra återspeglas i att mjölkproduktionen gick ner med 3 procent. Till följd av ökad svinproduktion ökade slakten med 5 procent jämfört med 1958.

För 1960 har jordbruksnämnden — under antagande om normal väderlek — räknat med en ganska obetydlig ökning i jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten. Ökningen ligger på vegetabiliesidan; mjölkproduktionen och slakten förväntas bli i stort sett oförändrade. — Arealinventeringen i oktober 1959 gav vid handen att höstsädesarealen var 25 procent större 1959 än 1958. Särskilt hade veteodlingen utvidgats och omfattade en areal som var ca 40 procent större än medelarealen för den senaste tioårsperioden. Denna arealökning beror bl. a. på att man har måst ersätta vall och tidigare sådd av oljeväxter, vilka fördärvades av torkan, med sådd av brödsäd.

Skogsbruket

Den mindre gynnsamma utvecklingen för exporten av trävaror under 1958 och den lagerökning som föranleddes därav fick till följd att uttaget av sågtimmer sjönk kraftigt under avverkningssäsongen 1958/59. Jämfört med närmast föregående säsong rörde det sig om en nedgång på något över 20 procent. Samtidigt sjönk priserna med ungefär samma procenttal. Den förbättrade exportkonjunkturen under 1959 medförde att de tyngande överskottslagren av färdiga trävaror efterhand avvecklades. Efterfrågan på sågtimmer steg och en del sågar har t. o. m. rapporterat brist på timmer. Från 1958 till 1959 sjönk avverkningsvolymen och priserna för massaved med i runda tal 10 procent.

Utsikterna för 1960 ter sig gynnsammare. För sågtimret förutses en ökning i uttaget på omkring 15 procent och även för massaved är en ökning att vänta i avverkningsvolymen. Sammanlagt kan virkesproduktionen uppskattas bli av samma omfattning 1960 som vart och ett av åren 1956, 1957 och 1958, vilket betyder en uppgång i förhållande till 1959 med närmare 15 procent. Skogsbrukets bidrag till bruttonationalprodukten skulle därmed med hänsyn tagen till skogsvårdsarbeten och tillväxt komma att öka med ca 10 procent.

Elkraftproduktionen

Elkraftproduktionen kan beräknas ha stigit med något mer än 5 procent från 1958 till 1959. Ökningen ligger nästan helt på värmekraftproduktionen, vilkens andel mot slutet av året uppgick till inte mindre än omkring 30 procent av totala kraftproduktionen. Totala förbrukningen av kraft till prima ändamål — främst industri och samfärdsel — steg från 1958 till 1959 med ca 5 procent. Förbrukningen i industrin, som svarar för övervägande delen av totala förbrukningen, steg likaledes med 5 procent, medan järnvägarnas och spårvägarnas kraftkonsumtion var ungefär oförändrad. Leveranserna till sekunda ändamål (elångpannor och export) var under första halvåret betydande men upphörde fr. o. m. mitten av juli. Ökningen i elkraftproduktionen för prima ändamål kan från 1959 till 1960 beräknas bli omkring 5 procent.

Efterfrågan på elkraft under 1960 blir givetvis beroende av konjunkturutvecklingen. Den ökande industriella aktiviteten i landet har medfört att elkraftförbrukningen — som ända sedan hösten 1957 ökat långsammare än enligt gällande långtidsprognoser — nu åter börjat stiga i förutsedd takt. Samtidigt har emellertid den dåliga vattentillrinningen medfört svårigheter att tillgodose efterfrågan. Elkraftsituationen har blivit mycket ansträngd och som tidigare nämnts finns betydande risker för en ransonering.

Övriga näringsgrenar

Byggnads- och anläggningsverksamheten noterade en produktionsstegring på 8 procent från 1958 till 1959. Uttryckt i absolut belopp var ökningen i

bidraget från denna sektor av ungefär samma storleksordning som industriproduktionens ökning. En närmare beskrivning av utvecklingen inom byggnads- och anläggningsverksamheten finns i kap. IX. Enligt de där gjorda kalkylerna kan en produktionsökning på 2 procent väntas 1959—1960.

Det ianspråktagande av *statens och kommunernas* egna produktiva resurser som betingas av den offentliga konsumtionen fortsatte att stiga 1959. Ökningen uppskattas till omkring 7 procent. För 1960 förväntas något lägre ökningstakt, 5 procent. Ökningarna gäller främst försvar, skol- och polisväsen, sjukvård samt kommunal service av olika slag.

På grund av det livliga bostadsbyggandet under 1959 blev tillväxttakten i *bostadsnyttjandet* något större än tidigare och utgjorde drygt 4 procent. Ungefär samma ökningstakt kan förutses för 1960 med hänsyn till det stora antalet nyss eller inom kort inflyttningsfärdiga lägenheter.

Omfattningen av *handeln och samfärdseln* sammanhänger till stor del med varuproduktionens omfattning och utveckling. Under 1959 beräknades stegringen till närmare 4 procent. För 1960 har 4 procent angivits som det sannolika ökningstalet. För *konsumenttjänsterna* har ökningen 1959—1960 markerats med 2 procent.

Sammanfattning av produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

De antagna volymförändringarna i de olika näringsgrenarnas produktion sammanfattas i nedanstående tablå:

	Förändring 1958—1959 Procent	Förändring 1959—1960	
		Procent	Milj. kr. i 1959 års priser
<i>Näringsgren</i>			
Industri	3½	5	1 000
Kraft- och belysningsverk ..	5	5	100
Byggnads- och anläggnings- verksamhet	8	2	200
Jordbruk	3	1	50
Skogsbruk	-3	10	250
Summa kraft- och varuproduktion	4	4	1 600
Statens och kommunernas verksamhet (offentlig konsumtion)			
Bostadsnyttjande	7	5	300
Bostadsnyttjande	4	4	150
Handel och samfärdsel	4	4	500
Konsumenttjänster	1	2	50
Summa tjänster	4	4	1 000
Totalt	4	4	2 600

Den framräknade ökningen i totalproduktionen från 1958 till 1959 (ca 4 procent) understiger något den ökning som erhålls genom beräkningar

från användningssidan. Med tanke på de statistiska bristfälligheterna kan dock skillnaden sägas ligga inom normala felmarginaler. Ifråga om siffrorna för 1959—1960 erinras om att tablån ger en översikt av de produktionsökningar som får plats inom den med hänsyn till antagen produktivitetsoökning och beräknat utrymme för sysselsättningsökning givna ramen av 2 600 miljoner kronor.

VI. Arbetsmarknaden

1. Arbetskraftstillgången

Sveriges totalbefolkning växer för närvarande med 40 000 à 50 000 personer per år. Till skillnad mot tidigare ökar numera befolkningen i de arbetsföra åldrarna (15—64 år) något mer än totalbefolkningen, främst genom den kraftiga tillväxten i de yngre arbetsåldrarna. *Befolkningen i de arbetsföra åldrarna* beräknas av statistiska centralbyrån ha ökat med omkring 49 000 personer under loppet av 1959 mot ca 42 000 under 1958. Av denna ökning faller ca 43 000 på den naturliga befolkningstillväxten och ca 6 000 på invandringsöverskottet. Befolkningsutvecklingen under loppet av 1960 har beräknats enligt två alternativ. I det första alternativet har invandringsöverskottet antagits bli av samma omfattning som under de två föregående åren. Befolkningen i arbetsför ålder skulle under sådana förhållanden öka med omkring 46 000 personer. Detta måste i nuvarande konjunkturläge betecknas som minimalalternativ. Med tanke på den väntade stegringen i efterfrågan på arbetskraft torde man under 1960 kunna räkna med ett väsentligt större invandringsöverskott. I det andra alternativet har därför kalkylerats med en nettoimmigration på 15 000 personer. Alternativet innebär, att befolkningsökningen i de arbetsföra åldrarna skulle uppgå till omkring 52 000 personer under loppet av 1960.

För att uppskatta förändringarna i den *yrkesverksamma befolkningen* har inom arbetsmarknadsstyrelsen vissa beräkningar utförts utgående från olika antaganden angående yrkesintensiteten och dess mera långsiktiga förändringstendenser för olika kön, civilstånd- och åldersgrupper. Enligt dessa beräkningar ökade den totala arbetsstyrkan med omkring 23 000 personer eller 0,7 procent från 1958 till 1959. Motsvarande ökning från 1959 till 1960 har enligt ovannämnda högre alternativ beräknats till ca 28 000 personer eller ca 0,9 procent. Påtagligt stark synes ökningen bli i åldersgruppen 15—19 år, vilken beräknas svara för omkring hälften av den totala arbetsstyrkans tillväxt.

2. Sysselsättningen

En markant ökning av sysselsättningen ägde rum under loppet av 1959. Detta gäller framför allt industrin, där antalet arbetare — av säsongrensade serier att döma — steg med 3 procent från lågpunkten i februari 1959 till oktober 1959. Sysselsättningen låg dock fortfarande under den toppnivå som uppnåddes sommaren 1957. Omslaget under 1959 gällde praktiskt taget

Tabell VI:1. Antal arbetare inom industrin 1959

Procentuella förändringar i antalet anställda jämfört med motsvarande period 1958

	1 kv.	2 kv.	3 kv.	okt.
Gruvindustri	- 8,7	- 12,4	- 12,7	- 10,2
Metall- och verkstadsindustri	- 3,0	- 1,1	+ 1,0	+ 2,3
Jord- och stenindustri	- 3,0	- 1,9	- 1,8	+ 0,1
Träindustri	- 5,5	- 2,9	- 1,5	- 0,6
Massa- och pappersindustri	+ 1,3	+ 2,4	+ 3,4	+ 3,6
Grafisk industri	- 0,1	± 0	- 0,1	+ 0,2
Livsmedelsindustri	- 0,9	- 0,6	- 1,7	+ 1,3
Dryckesvaru- och tobaksindustri	- 3,7	- 2,1	- 0,1	+ 1,7
Textil- och beklädnadsindustri	- 8,5	- 5,5	- 3,1	+ 0,3
Läder-, hår- och gummivaruindustri	- 3,3	+ 0,1	+ 2,3	+ 6,4
Kemisk-teknisk industri	- 1,3	+ 0,5	+ 2,3	+ 3,0
Samtliga industrigrupper	- 3,2	- 1,4	+ 0,3	+ 1,9

Källa: Socialstyrelsens sysselsättningsstatistik (förändringarna uträknade enligt kedjemethod).

samtliga industrigröner. Återhämtningen synes ha varit kraftigast inom metall- och verkstadsindustrin bortsett från varven, där antalet anställda arbetare fortsatte att sjunka även under loppet av 1959. Sysselsättningsförändringar inom olika industrigröner från 1958 till 1959 framgår av tabell 1. För hela 1959 kan antalet anställda arbetare inom industrin beräknas ha legat 3 000 å 4 000 eller ca 1/2 procent lägre än 1958. Antalet tjänstemän inom industrin synes ha ökat med ungefär 4 000.

Några möjligheter att mera kontinuerligt följa sysselsättningen inom andra näringsgröner föreligger inte. Av tillgängliga uppgifter och gjorda uppskattningar att döma förefaller dock uppgångstendenserna ha dominerat inom flertalet områden under 1959. Ett undantag utgör jordbruket, där antalet sysselsatta uppskattas ha minskat med närmare 3 procent eller i runt tal 10 000 personer från 1958 till 1959. Inom skogsbruket har sysselsättningen minskat under de två senaste vintersäsongerna men den väntade ökningen av avverkningarna under innevarande vinter synes medföra väsentligt högre sysselsättning än föregående säsong; per kalenderår räknat torde dock sysselsättningen under 1959 inte ha överstigit nivån för 1958. Inom byggnadsverksamheten har sysselsättningen varit väl hävdad under 1959. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens inventeringar av den reglerade byggnadsverksamheten var antalet sysselsatta i augusti 1959 ca 5 procent större än i augusti 1958. Även för innevarande vinter bedöms sysselsättningen bli något större än närmast föregående år. Ökningen i antalet sysselsatta för hela 1959 jämfört med 1958 kan uppskattas till minst 7 000 personer. Beträffande den enskilda och kooperativa handeln visar en specialbearbetning av socialstyrelsens lönestatistik, att antalet inom partihandeln sysselsatta personer steg med ca 2 procent från maj 1958 till maj 1959, medan en minskning med likaledes 2 procent skedde inom detaljhandeln. Ovannämnda siffror kan dock sannolikt anses något underskatta den faktiska sysselsättningsökningen 1958—1959. Även inom samfärdseln synes antalet sysselsatta ha ökat med ett par tusen personer. Sysselsättningsökningen inom den offentliga

sektorn kan uppskattas till ca 10 000 personer och inom övriga tjänstesektorer till omkring 4 000 personer.

Med ledning av ovanstående uppskattningar kan det totala antalet sysselsatta beräknas ha ökat med omkring 1/2 procent eller drygt 15 000 personer från 1958 till 1959. Ökningen synes helt hänföra sig till årets senare hälft.

Som redan nämnts kan den naturliga befolkningstillväxten och invandringsoverskottet beräknas öka arbetsstyrkan med närmare 30 000 personer från 1959 till 1960. Därutöver kan omkring 12 000 personer ställas till näringslivets förfogande om den genom arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösheten pressas ned till 1956 års nivå. Vidare har det genom arbeidskraftsundersökningar visat sig, att det under 1959 förelåg en betydande arbetslöshet utöver den registrerade. En minskning även i denna dolda arbetslöshet ter sig sannolik. På grund av dessa förhållanden kan den övre gränsen för den teoretiskt möjliga ökningen av antalet sysselsatta från 1959 till 1960 uppskattas till 60 000 personer eller omkring 2 procent av den totala arbetsstyrkan. Därtill kommer den ytterligare ökning av sysselsättningsvolymen med närmare 1/2 procent som kan erhållas genom nedgång i korttidsarbetet och ökning av övertiden. Å andra sidan består en relativt stor del av detta tillskott av ungdomar, som utan yrkesutbildning inträder på arbetsmarknaden, och av tidigare arbetslösa bland vilka en del också saknar yrkesutbildning eller är endast partiellt arbetsföra. Också med hänsyn till de lokala olikheterna mellan efterfrågan och utbudet av arbetskraft verkar en fullt så stor ökning av arbetsvolymen osannolik. Det förefaller därför mera realistiskt att sätta gränsen för den möjliga ökningen av arbetsinsatsen 1960 vid omkring 2 procent, brutto. Genom arbetstidsförkortningen reduceras denna med ca 1 procent (1 timme per vecka för omkring hälften av de arbetande). Nettoökningen av sysselsättningsvolymen från 1959 till 1960 kan således uppskattas till omkring 1 procent.

Enligt de bedömningar som är gjorda i nationalbudgetens olika kapitel och som är baserade på vad som är känt eller som kan förhandsbedömas i fråga om det offentliga utgiftsplaner, de enskilda företagens investeringsplaner, exportutsikterna och den sannolika utvecklingen av den privata konsumtionen, kan den totala efterfrågan väntas öka väsentligt från 1959 till 1960. En genomgång av kapacitetsförhållandena visar också att även ur den synpunkten möjligheter föreligger för en fortsatt utvidgning av arbetsstyrkan inom de flesta sektorer av näringslivet. Man kan således räkna med, att den ovan framräknade möjliga ökningen av arbetsstyrkan också kommer till stånd.

I det närmast föregående kapitlet gjorda uppskattningar av produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar från 1959 till 1960 har utgått från bl. a. tillgången på arbetskraft. För den totala sysselsättningsökningens fördelning på olika områden är innebörden av dessa kalkyler följande. Antalet arbetare inom industrin skulle komma att stiga med uppskattningsvis närmare 2 procent eller omkring 14 000 och antalet industritjänstemän med ca 10 000. Sysselsättningen inom jordbruket torde trendmässigt minska med

omkring 10 000 personer, medan den inom skogsbruket väntas öka med minst 5 000. För handeln och samfärdseln skulle sysselsättningsökningen bli omkring 15 000 respektive 10 000 personer. Antalet anställda inom offentlig verksamhet torde öka med omkring 12 000 och antalet anställda inom övriga tjänstesektorer med minst 5 000. Denna genomgång av sysselsättningsförändringarna måste naturligtvis betecknas som mycket grov men torde ge en approximativ bild av de aktuella tendenserna.

3. Arbetsmarknadsläget under 1959

I de föregående avsnitten har befolkningstillväxten och sysselsättningsutvecklingen belysts. Sammanfattande kan sägas att medan arbetsstyrkan vuxit relativt kraftigt under senare år, har ökningen i antalet arbetstillfällen varit betydligt långsammare fram till början av 1959, varigenom arbetslösheten ökat. Sålunda steg antalet hos arbetsförmedlingarna anmälda arbetslösa med i genomsnitt nära 6 000 eller 24 procent från 1956 till 1957 och med 12 000 eller 40 procent från 1957 till 1958. Det finns anledning anta, att den inte registrerade arbetslösheten steg än mera. Denna utveckling mot successivt stigande arbetslöshet bröts emellertid under 1959, då antalet registrerade arbetslösa sjönk under föregående års nivå fr. o. m. vårmånaderna och gick ned till 1957 års nivå under hösten. För att få ett något riktigare mått på efterfrågan på arbetskraft inom näringslivet bör dock hänsyn tas till att antalet sysselsatta vid beredskapsarbeten steg högst avsevärt under 1959 och för perioden januari—november 1959 i genomsnitt var 5 500 fler än för samma tid 1958. Antalet registrerade arbetslösa och vid beredskapsarbeten sysselsatta sammantagna översteg motsvarande tal för 1958 med ca 1 500 personer. Arbetslösheten enligt detta vidare begrepp var sålunda obetydligt större 1959 än 1958; i oktober och november sjönk dock antalet något under nivån ett år tidigare.

Den registrerade arbetslöshetens och beredskapsarbetenas omfattning 1957—1959 framgår av tabell 2, där också en rad andra arbetsmarknadsindikatorer har medtagits. I stort sett pekar samtliga serier inte bara på ett bättre läge under 1959 än under 1958 (vilket inte är helt säkert med hänsyn till den dolda arbetslösheten) utan även på att en fortlöpande förbättring av arbetsmarknadsläget ägde rum under årets lopp. Sålunda har antalet vid arbetsförmedlingarna nyanmälda lediga platser stigit för i stort sett samtliga branscher. Särskilt markant var uppgången inom industrin, där antalet nyanmälda lediga platser i november 1959 var omkring 4 500 (70 procent) högre än i november 1958. Även serien över antalet tillsatta platser på 100 lediga tyder på ökad efterfrågan på arbetskraft 1959 jämfört med 1958. Som ytterligare ett indicium på de förändringar i arbetsmarknadsläget som gjort sig gällande särskilt mot slutet av 1959, kan man betrakta rörligheten inom industrin; avgången av arbetare, vilken tidigare har visat sig vara mycket konjunkturkänslig, har åter börjat öka under 1959.

Tabell VI: 2. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1957—1959

År, kvartal, månad	Antal registrerade arbetslösa	Antal försäkrade arbetslösa i procent av medlemsantalet i arbetslöshetskassorna	Antal sysselsatta vid beredningsarbeten	Antal nyanmälda lediga platser	Antal tillsatta platser på 100 lediga	Antal avgångna arbetare inom industrin i procent av totala antalet anställda
1957 I.....	42 300	2,7	3 700	89 900	74,9	0,36
II.....	29 900	1,9	2 100	99 500	70,7	0,53
III.....	17 700	0,9	300	87 600	70,1	0,71
IV.....	32 000	1,9	1 600	81 400	76,7	0,35
1958 I.....	57 000	3,7	5 000	83 700	77,1	0,32
II.....	42 400	2,6	3 800	97 500	73,9	0,41
III.....	24 900	1,2	1 100	81 800	73,4	0,55
IV.....	46 000	2,5	3 700	74 600	79,3	0,23
därav:						
oktober	36 900	1,7	1 600	80 900	80,4	..
november	47 100	2,4	3 500	72 400	79,1	..
december	53 800	3,3	6 000	70 400	78,5	..
1959 I.....	59 300	3,4	12 000	83 600	77,7	0,30
II.....	35 100	1,9	11 200	102 000	72,8	0,51
III.....	23 400	1,2	3 700	88 700	71,0	0,73
IV.....	29 200	1,6	..	..	..	..
därav:						
oktober	27 700	1,3	5 900	85 800	74,4	..
november	30 400	1,6	8 700	87 900	73,9	..
december	29 500	1,9	..	..	..	..

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Sammanfattningsvis kan sägas, att läget på arbetsmarknaden synes ha varit relativt väl balanserat mot slutet av 1959 påminnande om det som rådde vid samma tid 1957. Förbättringen har i stort sett gällt samtliga näringsgrenar. Utvecklingen inför årsskiftet 1959/60 inrymmer emellertid också några element som kan tolkas som de första tecknen på en återkommande spänning på arbetsmarknaden. Inom vissa områden, särskilt byggnadsbranschen och metallindustrin, har en viss brist på arbetskraft kunnat registreras. Vid de undersökningar som länsarbetsnämnderna utfört vid månadsskiftet augusti/september 1959 uppgav sålunda 41 procent av industriföretagen brist på yrkesarbetare, 27 procent brist på teknisk personal och 15 procent även brist på andra arbetare än yrkesarbetare. Motsvarande siffror vid undersökningen ett år tidigare var respektive 34, 16 och 2. Att döma av konjunkturbarometern i december 1959 synes arbetskraftsbristen inom industrin ha ytterligare skärpts mot årets slut; några jämförelser med läget under samma tid föregående år kan emellertid inte göras. Enligt de uppgifter som industriföretagen lämnat till kommerskollegium i samband med investeringsenkäten uppgavs arbetskraftsbristen för hela industrin (inklusive kraftverk) till drygt 8 000 arbetare i oktober 1959 mot närmare 3 000 i oktober 1958.

De direkt till sysselsättningsökning syftande åtgärderna synes ha fått sin största effekt under våren 1959, då deras omfattning torde ha motsvarat 50 000 å 60 000 man. Här avses då den sysselsättning som skapats genom beredskapsarbeten, kurser för arbetslösa, frisläppande av investeringsfonder, industribeställningar och utvidgning av bostads- och offentligt byggande. Det under loppet av 1959 förbättrade arbetsmarknadsläget föranledde ett upphörande av industribeställningarna och frisläppandet av investeringsfonder. Ännu i november synes dock den totala effekten av åtgärderna ha varit endast obetydligt mindre än under våren. — I och med den fortsatta ökningen av efterfrågan på arbetskraft från näringslivets sida koncentreras arbetsmarknadspolitiken alltmera på åtgärder för främjande av yrkesutbildningen och den geografiska och yrkesmässiga rörligheten. I den mån beredskapsarbeten fortfarande anordnas skall de enligt arbetsmarknadsstyrelsens planer inriktas på småarbeten som snabbt kan igångsättas och avslutas. Som exempel nämns skogsvårdsarbeten, som också är betydligt billigare än många av de traditionella beredskapsarbetena.

VII. De privata konsumenternas ekonomi

I detta kapitel lämnas en preliminär redogörelse för förändringarna i hushållens inkomster och utgifter från 1958 till 1959. Den sedvanliga prognosen över framförliggande års utveckling har inte ansetts kunna genomföras på grund av den stora osäkerheten rörande inkomstbildningen. I stället presenteras vissa kalkyler för 1960 i form av räkneexempel över priser, inkomster och konsumtion. Kapitlet är uppbyggt på följande sätt. I avsnitt 1 ges en översikt av de disponibla inkomsternas utveckling 1959 och i avsnitt 2 behandlas konsumentpriserna. Därefter redogörs i avsnitt 3 för konsumtion och sparande under 1959. I avsnitt 4 undersöks slutligen hur stort inkomstillskott som erfordras under 1960 för att en trendmässig ökning av konsumtionsvolymen skall kunna realiseras.

1. De disponibla inkomsterna

Löner

Den totala lönesumman kan beräknas ha ökat med närmare 5 procent från 1958 till 1959. Denna ökning har uppkommit dels genom en höjning av avtalslönerna med ca 2,5 procent, dels genom en löneglidning på nära 2 procent och dels genom att en inte oväsentlig överflyttning synes ha ägt rum till sysselsättningar med högre lönenivå och dels genom att arbetstidsförkortningens effekt på sysselsättningsvolymen i det närmaste uppvägs av ökat antal sysselsatta, ökad övertid och bortfall av korttidsarbete. Lönesummans ökning var 1959 större än 1958 (4,6 procent), men klart mindre än för något annat år sedan 1952.

Enligt den i mars förra året träffade centrala överenskommelsen mellan SAF och LO angavs för lönehöjningen under 1959 en kostnadsram motsvarande 2 procent vid arbete med tidlön och 1,5 procent vid ackordsarbete. För vissa avtalsområden med särskilt lågt löneläge — såsom delar av livsmedelsindustrin m. m. — kom man överens om speciella lönetillägg. Den genomsnittliga höjningen av avtalslönerna inom SAF:s och LO:s gemensamma område beräknas ha uppgått till 2 procent. Inom övriga områden synes höjningarna genomgående ha varit något större, inberäknat värdet av semesterförlängningar och arbetstidsförkortningar. För samtliga löntagare kan den avtalsmässiga lönehöjningen under 1959 anges till omkring 2,5 procent per timme räknat.

Om den faktiska löneutvecklingen under 1959 föreligger när detta skrivs endast spridda uppgifter. För industriarbetare låg den genomsnittliga timförtjänsten enligt socialstyrelsens kvartalsstatistik 4,3 procent högre i augusti 1959 än vid samma tid 1958. Den avtalsmässiga lönestegringen för industriarbetare har beräknats till 2 procent under 1959. Löneglidningen under 12-månadersperioden fram till augusti 1959 har sålunda utgjort 2,3 procent. Eftersom löneglidningen bl. a. till följd av stigande efterfrågan på arbetskraft väntas bli högre under sista månaderna 1959 än 1958, kan löneglidningen 1958—1959 beräknas till ca 2,5 procent, vilket är några tiondelar mer än 1957—1958. Den genomsnittliga timförtjänsten för industriarbetare synes sålunda ha legat ca 4,5 procent högre 1959 än 1958. För industritjänstemännens del har den genomsnittliga lönestegringen från augusti 1958 till augusti 1959 uppgått till omkring 4,5 procent enligt preliminära resultat ur SAF:s statistik. Med utgångspunkt från de avtalsmässiga lönehöjningarna och en uppskattning av löneglidningen kan lönestegringen från 1958 till 1959 för samtliga löntagare uppskattas till ca 4,5 procent per timme räknat från 1958 till 1959. För årslönerna har stegringen varit mindre på grund av att den ordinarie arbetstiden förkortats från 47 till 46 timmar per vecka. För de berörda grupperna har detta inneburit en reduktion med ca 2 procent och för samtliga löntagare med drygt 1 procent. Dessutom måste en ytterligare reduktion på ca 1/4 procent av lönesumman företas på grund av att avtalen trädde i kraft senare 1959 än 1958. Sysselsättningsvolymen kan beräknas ha stigit med närmare 1 procent 1958—1959 genom ökningen i antalet sysselsatta och i någon mån även i övertidens omfattning. Till lönesummans stegring har slutligen också det förhållandet bidragit, att en överflyttning har ägt rum från sysselsättningar med lägre till sysselsättningar med högre förtjänstnivå. Effekten av sådan rörlighet har för 1959 uppskattats till drygt 0,5 procent.

Borsett från nationalbudgeten för 1958, då avtalsmässiga höjningen hade bestämts nära ett år i förväg, har arbetet med den preliminära nationalbudgeten alltid stött på svårigheten att det framförhållande årets löneutveckling inte kunnat överblickas. Även i år föreligger denna svårighet, eftersom löneförhandlingarna när detta skrivs befinner sig i ett inledande skede. De öppningsbud som LO och SAF offentliggjorde redan före förhandlingarnas början visar att motsättningarna mellan parterna är betydande. LO:s krav innebär en höjning av timförtjänsterna med 6 procent eller det högre procenttal som krävs för att lönestegringen per timme blir minst 34 öre. Dessutom krävs att de särskilda lönetarifferna för kvinnorna avskaffas, att helglönerna förbättras samt att några löneavdrag inte skall utgå för de premier för allmänna tjänstepensioneringen som arbetsgivarna skall börja betala under 1960. Med hänsyn till att kraven på lönehöjningar för en del låglönebranscher (lantarbetare m. fl.) väntas bli ännu högre, kan LO:s bud beräknas innebära en genomsnittlig avtalsmässig lönestegring med 8 à 10 procent per timme. I sitt motbud föreslår SAF en prolongation av avtalen på ett år. Timförtjänsterna skulle bli oförändrade bortsett från avdrag för den

allmänna tjänstepensioneringens premier med 1,9 procent. För övriga löntagargrupper har ännu inga preciserade avtalsbud presenterats. Man kan emellertid räkna med att överenskommelsen mellan SAF och LO liksom under tidigare år blir normgivande för större delen löntagare, varvid krav på »nollställning» för eftersläpning i förhållande till löneglidningen dessutom kan väntas bli framförda från grupper med fastare löner. Inte heller förhandlingarna om samordning mellan den allmänna tjänstepensioneringen och redan existerande pensionssystem har ännu kommit i sådant läge att resultatet kan överblickas. På grund av det oklara förhandlingsläget har man i föreliggande nationalbudget avstått från att göra någon prognos för löneutvecklingen 1960. Till grund för sammanfattningskapitlets kalkyler har lagts ett hypotetiskt antagande om en lönekostnadsstegring i takt med produktivitetssökningen.

Övriga inkomster

Ännu finns endast ytterst preliminära siffror för utvecklingen 1958—1959 inom de övriga kategorierna hushållsinkomster. De anförda siffrorna måste därför tas med stor reservation. Jordbruksnämndens beräkningar pekar på en ökning i jordbrukarnas samlade inkomster med 2 procent 1959. Inkomsterna av jordbruk förutses öka med 3 à 4 procent från 1959 till 1960. Kalkylen är gjord på basis av antagandet att skörderesultatet stiger till normal nivå 1960. Böndernas sammanlagda arbetsinsats i jordbruket är emellertid i sjunkande — enligt statistiska centralbyråns undersökningar för närvarande med 1 à 2 procent per år — huvudsakligen genom minskning i antalet jordbrukare. Den individuella inkomsten från jordbruk skulle således stiga med 4 à 6 procent. En betydligt större ökning torde vara att förutse i jordbrukarnas inkomst av skogsbruk. Skogsstyrelsen räknar nämligen med en ökning i avverkningsvolymen 1960 med ca 14 procent samt en uppgång i timmerpriserna på rot med 15 à 20 procent och i massavedspriserna med 10 à 12 procent. Jordbrukarnas inkomster av jord- och skogsbruk tillsammans kan således beräknas stiga med ca 10 procent 1960. Härtill kommer de tillskott som utlöses av regeln om anknytning av jordbrukarinkomsterna till industriarbetarlönerna.

Övriga enskilda företagares inkomster antas preliminärt ha stigit med 4 à 5 procent från 1958 till 1959 mot ca 3 procent 1957—1958. Det synes i och för sig inte finnas anledning att räkna med en minskad tillväxttakt 1960. Hushållens nettoinkomster av räntor och utdelningar torde 1959 ha stigit med ungefär 25 miljoner kronor eller 4 procent och antas 1960 komma att öka med ungefär lika mycket.

Inkomstöverföringarna från det offentliga till hushållen ökade 1959 med nära 150 miljoner kronor, företrädesvis på grund av under loppet av 1958 höjda folkpensioner. Ökningen från 1959 till 1960 beräknas bli avsevärt större eller ca 450 miljoner kronor. Härav representerar ca 150 miljoner kronor förbättrade folkpensioner genom höjning av de individuella beloppen för ålderspensionärer samt utökade familjeförmåner medan den normala

Tabell VII: 1. De privata konsumenternas inkomster och utgifter 1955—1959

Miljoner kronor i löpande priser
Avrundade tal

	1959 prel.	Förändring			
		1955— 1956	1956— 1957	1957— 1958	1958— 1959 prel.
<i>Inkomster</i>					
Löner	34 100	+ 2 000	+ 2 200	+ 1 450	+ 1 600
Enskilda företagens inkomster	5 500	+ 100	+ 100	— 100	+ 200
därav: jordbrukare	2 450	0	+ 50	— 200	+ 50
övriga företagare	3 050	+ 100	+ 50	+ 100	+ 150
Kapitalinkomster (netto)	600	0	0	0	0
Inkomstöverföringar	3 850	+ 250	+ 300	+ 500	+ 150
Utbetalda försäkringsbelopp	1 700	+ 150	+ 150	+ 100	+ 50
O fördelad restpost av inkomster	3 100	+ 200	+ 200	+ 200	+ 150
Summa	48 850	+ 2 700	+ 3 000	+ 2 150	+ 2 150
<i>Utgifter</i>					
Direkta skatter och avgifter	10 300	+ 550	+ 900	+ 600	+ 700
Försäkringspremier	1 950	+ 100	+ 100	+ 50	+ 50
Konsumtion	34 600	+ 2 150	+ 1 450	+ 2 050	+ 1 400
Sparande (exkl. försäkringssparande) .	2 000	— 100	+ 500	— 550	0
Summa	48 850	+ 2 700	+ 3 000	+ 2 150	+ 2 150

Källa: Konjunkturinstitutets preliminära nationalbokföring 1955—1959.

ökningen i antalet folkpensionärer svarar för ca 65 miljoner kronor därutöver. Härtill kommer att den allmänna varuskatten höjer prisnivån så att folkpensionärerna får det nionde indextillägget, för vilket erfordras en uppgång i prisnivån med 1,2 procent utöver novemberindex. Efter ytterligare 2,3 procents prisstegring skall ännu ett indextillägg utgå. Totala kostnaden för indextillägg kan uppskattas till ca 50 miljoner kronor under 1960. Den kompensatoriska höjningen av allmänna barnbidraget betyder en inkomstöverföring till hushållen med ca 90 miljoner kronor. Överföringarna för andra ändamål — studiebidrag, bidrag till arbetslöshetskassor m. m. — kommer också att stiga.

Summeras ökningen för skilda inkomstslag erhålls, under förutsättning att den s. k. ofördelade restposten (bl. a. odeklarerade inkomster) steg i samma takt som övriga inkomster, en ökning från 1958 till 1959 i hushållens inkomster före skatt med ca 2,1 miljarder kronor eller 4,5 procent. Ökningen var därmed av samma storlek som 1957—1958.

Direkta skatter och avgifter m. m.

Hushållens inbetalningar av direkta skatter och avgifter till stat och kommun steg 1959 med nära 700 miljoner kronor. Inkomsterna före direkta skatter och inkomstöverföringar, alltså exklusive folkpensioner, barnbidrag m. m., steg från 1958 till 1959 med 4,6 procent mot 3,9 procent för de disponibla inkomsterna. Nettot av förändringarna i direkta skatter och inkomst-

överföringar verkade således bromsande på hushållens disponibla inkomster mellan dessa år. Sänkningen av skattesatserna hinner under 1960 minska hushållens skatter med ca 140 miljoner kronor. Höjd kommunal utdebitering ger däremot en skatteökning med 90 miljoner kronor. Nettot av minskad kvarskatt under våren och minskad skatteåterbäring under hösten i förhållande till nivåerna 1959 torde innebära ett inkomstbortfall för hushållen med ca 150 miljoner kronor. Dessa förändringar synes tillsammansantagna peka på en ökning från 1959 till 1960 i hushållens inbetalningar av direkta skatter till stat och kommun med storleksordningen 100 miljoner kronor. Till detta skall så läggas marginalskatten på den hittills till sin storlek okända inkomstökningen. För inkomster som beskattas som A-skatt gör varje procents inkomstökning ca 110 miljoner kronor, medan utvecklingen av B-skatten bestäms av inkomstförändringarna 1957—1958. Marginalskatteeffekten beräknas — vid måttliga inkomstökningar — medföra att varje procents ökning av förvärvsinkomsten före skatt förvandlas till en ökning med 7/8 procent i den disponibla inkomsten.

Nettoförändringen i betalningarna mellan hushållen och försäkringssektorn 1958—1959 synes ha varit obetydlig och påverkade således inte nämnvärt *de disponibla inkomsterna*. Dessa ökade, enligt ovanstående preliminära beräkningar, med nära 1,4 miljard kronor eller ca 4 procent. Från 1957 till 1958 var ökningen ungefär en halv procentenhet större.

2. Konsumentpriserna

Efter att ha varit oförändrad i femton månader steg konsumentprisindex juli—november 1959 med 1,3 procent, väsentligen på grund av höjda livsmedelspriser men även genom en fortsatt dragning uppåt av vissa tjänstepriser. Generalindex för partipriserna och delindex för konsumtionsvaror steg med ca 3 respektive ca 1 1/2 procent medan kommerskollegiets index för importprisnoteringar visade en uppgång med ca 2 1/2 procent. I konsumentledet blev prisstegringen från december 1958 till november 1959 1 procent (tabell 2). Höjda priser på eldningsolja och bensin, matbröd och konditorivaror samt en rutinemässig revision av bostadsposten gör att konsumentprisindex i december 1959 sannolikt visar sig ha stigit ytterligare ca 1/2 procent. Totala uppgången december 1958—december 1959 skulle därmed ha uppgått till ca 1 1/2 procent. Räknat på årsmedeltalen skulle således prisnivåförskjutningen från 1958 till 1959 bli ca 0,8 procent, vilket betydligt understiger den genomsnittliga årliga prisstegringen 1954—1958 som var nära 4 1/2 procent.

I början av 1960 kommer konsumentprisnivån att stiga med 2,9 procent under förutsättning att den allmänna varuskatten på varor i konsumentledet övervältras helt och hållet. I vilken mån skatten på investeringsvaror därutöver kommer att medföra några märkbara återverkningar på konsumentpriserna under året eller om skatten i sin helhet i stället kommer att

Tabell VII: 2. Konsumentpriserna december 1958—november 1959

	Dec. 1958— juli 1959	Juli 1959— nov. 1959	Dec. 1958—nov. 1959	
				Effekt på totalin- dex
Livsmedel	—0,8	3,1	2,2	0,7
Alkoholhaltiga drycker och tobak	—0,3	0	—0,2	0
Bostad	2,3	0,1	2,4	0,2
Bränsle och lyse	—2,8	—2,2	—4,9	—0,3
Kläder och skor	—0,8	0,8	0	0
Inventarier och husgeråd	—0,3	0,9	0,6	0,1
Diverse	0,4	1,1	1,5	0,3
<i>Konsumentprisindex, totalt</i>	—0,2	1,3	1,0	1,0
Indirekta skatter	—	—	—	—
Tjänster	1,6	0,5	2,1	0,6
Övriga varor	—1,2	1,9	0,7	0,4

Källa: Socialstyrelsens konsumentprisindex.

reducera vinstmarginalerna är givetvis svårt att närmare bedöma. Båda tendenserna kan tänkas bli verksamma och det tillsvidare rimligaste synes vara att endast räkna med en avrundad siffra, alltså 3 procent.

Det är emellertid känt att även andra faktorer måste påverka priserna under 1960 (eller rättare: efter mitten av december 1959, då prisuppgifterna för indexberäkningen inhämtas). Livsmedelspriserna beräknas komma att sänkas motsvarande ca 1/3 procent på totalindex till följd av utlösningen i december av jordbruksavtalets s. k. 3-procentsregel. Samma spärregel kan emellertid väntas utlösas även under 1960, då med motsatt (höjande) effekt på priserna. Det finns nämligen anledning att räkna med stigande kostnader av sådan omfattning att gränsskyddet måste höjas. Livsmedelspriserna kan därigenom komma att stiga i sådan omfattning att större delen av sänkningarna genom regelutlösningen i december 1959 efter hand uppvägs.

Vidare kan hyresposten komma att stiga med netto 2 å 3 procent motsvarande ca 1/4 procent på totalindex huvudsakligen genom de beviljade generella hyresjusteringarna i januari 1960 men därjämte också successivt genom att hyrorna i nytillkommande lägenheter är högre än i de äldre. De redan i fjol inträffade kostnadshöjningarna för hudar och ull väntas medföra prisstegringar på skor och yllekonfektion motsvarande drygt 0,1 procent på totalindex.

Summeras de ovan angivna nu förutsebara prishöjningarna erhålls en prisstegring under 1960 på 1/4 å 1/2 procent exklusive varuskattens effekt. Med hänsyn till att prisnivån vid årsskiftet kan beräknas ha legat väl 1 procent över medelnivån för 1959 kan därigenom prisstegringen från 1959 till 1960 uppskattas till drygt 4 procent, varav varuskatten svarar för inemot tre procentenheter.

Ett flertal faktorer, av vilka somliga kan utöva ett starkt inflytande på

prisutvecklingen, har dock inte beaktats i ovanstående grova kalkyl. Viktigast bland dessa är de till sin storlek ännu okända lönestegringarnas inverkan på konsumenttjänster samt förädlings- och distributionsmarginaler. En annan i någon mån prispåverkande faktor av svårbedömbart art är den internationella handelspolitiken, i synnerhet den 20-procentiga tullsänkningen inom EFTA. Det förefaller inte sannolikt att dess omedelbara pris-sänkande effekt skulle kunna bli mer än någon tiondels procent. Det är emellertid tänkbart — på bilområdet t. o. m. högst sannolikt — att aktionen får mer påtagliga spridningseffekter.

Lönebildningens direkta inverkan på prisnivån låter sig inte precisera som ett klart samband. Ungefär hälften av viktsumman i konsumentprisindex kan emellertid anses representera sådana varor och tjänster som — åtminstone på kort sikt — är relativt okänsliga för lönekostnadsstegringar. Hit hör i första hand de huvudsakligen internationellt prisbestämda varorna samt bostäderna men också kapitalkostnaderna inom jordbruk, industri och handel.

Den resterande, för lönekostnadsstegringar utöver produktivetsförbättringar känsliga, delen av viktsumman omfattar löneandelen i de egentliga konsumenttjänsterna samt i förädlings- och distributionsmarginalerna. Inom den offentliga sektorn kan lönestegringar medföra höjningar av affärsverks-taxorna. Med hänsyn till ovanstående torde det vara rimligt att räkna med att varje procents lönestegring, som inte motvägs av ökad produktivitet, på kort sikt medför en höjning av prisnivån med något sådant som $1/3$ å $1/2$ procent.

Prisutvecklingen för livsmedel är via jordbruksavtalet automatiskt knuten till utvecklingen av industriarbetarnas löner. Emellertid beaktades redan vid avtalets ingående viss förutsedd lönehöjning, vartill kommer att prisregleringsfonden för smör enligt riksdagens beslut skall komma konsumenterna till godo. Därigenom kräver lyftning av jordbrukarnas inkomster i enlighet med den s. k. 3-procentsregeln justering av införselavgifterna (med åtföljande livsmedelsprisstegringar) först vid lönestegringar överstigande 3 å 4 procent. Varje procents lönehöjning därutöver skulle, enligt jordbruksnämnden, höja konsumentprisindex med inte fullt 0,05 procent.

3. Konsumtion och sparande 1959

Såsom utförligare redovisats i kap. II (se tabell 4) har konsumtionsökningen 1958—1959 preliminärt kunnat anges till 4 procent i värde och 3 å $3\frac{1}{2}$ procent i volym. Härvid har konsumtionen under fjärde kvartalet 1959 uppskattats på basis av kännedomen om hushållens inkomstutveckling och iakttagelsen av den speciella köprush som mot slutet av året för- anledes av den allmänna varuskattens införande vid årsskiftet. Denna uppskattning avser endast totalbeloppet — ökningen har således inte fördelats på respektive varugrupper. Det ligger emellertid nära till hands att förmoda att den främst ligger på varaktiga konsumtionsvaror. Statistiken

över nyinregistrerade bilar och nyutfärdade TV-licenser antyder att så är fallet.

I nedanstående tablå sammanfattas slutligen beräkningarna över disponibel inkomst och konsumtion. Avvikelserna mellan dessa storheter utgör det personliga sparandets (exkl. försäkringssparande) förändring. Detta innebär dock icke att denna den mest variationsbenägna delen av hushållssparandet skulle i hushållens planering odelat betraktas som en restpost. Säkerligen är också detta sparande föremål för ett betydande mått av individuell planering. — Siffrorna avser belopp i miljoner kronor och i löpande priser:

	1957—1958	1958—1959 prel.
Totalinkomsterna	+ 2 150	+ 2 150
Avgår genom ökning av		
skattebeloppen	— 600	— 700
försäkringspremier	— 50	— 50
Disponibel inkomst	+ 1 500	+ 1 400
Konsumtionsutgift	+ 2 050	+ 1 400
Sparande (exkl. försäkrings-) ..	— 550	0

Det framgår av tablå att en betydande nedgång i hushållssparandet inträffade 1958 och att detta 1959 låg kvar på den lägre nivån.

4. Erforderligt inkomsttillskott 1960 för täckande av en trendmässig konsumtionsökning

Utvecklingstendenserna för de faktorer som bestämmer konsumtionen är ännu så oklara att någon säker förhandsbedömning inte kan utföras. Speciellt stor är osäkerheten om storleken av de inkomsthöjningar som kan komma hushållen till godo. För att emellertid få en utgångspunkt för de följande resonemangen görs i fortsättningen en uppskattning av den konsumtionsökning som skulle komma till stånd 1960 om utvecklingen inom den privata konsumtionens delområden följer aktuella trender. I stället för att betrakta det framförhållande årets konsumtion som bestämd av hushållens under året erhållna inkomster skulle man således antaga att den tills vidare vore oberoende härav och fortsatte att stiga ungefär som förut i fasta priser räknat, och i den mån inkomstökningen blev större eller mindre skulle sparandet då ökas eller minskas så mycket att nämnda resultat uppnåddes. Det finns, såsom närmare utvecklas i kap. X, anledning att se konsumtionsutvecklingen som gemensamt bestämd av de disponibla inkomsterna och av aktuella trender. Här skall alltså den senare bestämningsfaktorn något närmare skärskådas.

Hushållens konsumtion av födo- och njutningsämnen kan — under angivna förutsättningar — förutses komma att öka i volym från 1959 till 1960 med i runt tal 1 procent eller ungefär lika mycket som 1958—1959. Ökningen i hushållens reala utgifter för bostad är i stort sett liktydig med

de årliga tillskotten till lägenhetsbeståndet. De variationer som uppträtt i bostadsbyggandet 1953—1959 har inte varit större än att den årliga utgiftsvolymökningen pendlat inom den snäva marginalen 4—4 1/2 procent. Ökningen från 1959 till 1960 kommer med säkerhet att också hålla sig inom dessa gränser. Däremot fluktuerar hushållens reala utgifter för bränsle ganska starkt, beroende på skillnader i väderlek. Tack vare det varma vädret beräknas bränsleåtgången ha sjunkit med 7 procent 1958—1959. Om 1960 blir ett normalår i väderlekshänseende kan hushållens bränsleförbrukning väntas stiga med något sådant som 10 procent utöver fjolårsnivån.

Inköpen av beklädnadsvaror synes 1959 ha ökat i fasta priser med mindre än 1 procent mot en genomsnittlig stegring på drygt 2 procent de två föregående åren. Försiktigtvis räknas dock endast med en ökning med ca 1 procent i beklädnadskonsumtionen 1960. Hushållens utgifter för inventarier uppskattas ha ökat med ca 6 procent de tre första kvartalen 1959 jämfört med samma period året innan. Med hänsyn bl. a. till inkomstförhållandena och den generella varuskatten torde en viss forcering av inventarietköpen ha ägt rum under fjärde kvartalet. Ökningen från 1959 till 1960 kan av dessa skäl antas komma att något understiga den ovannämnda siffran. En speciell faktor som talar för en mattare efterfrågeökning 1960 är utvecklingen för TV-mottagarna. Att döma av på utbyggnadsplaner och befolkningsunderlag baserade officiella licensprognoser markerade 1959 toppunkten i kurvan över antalet årliga nyanskaffningar. Från 1959 till 1960 kan nedgången i förstagångsköpen enligt samma källor uppskattas till ca 25 procent.

Nyinköpen av personbilar 1959 kan preliminärt uppskattas ha stigit med ca 12 procent i antal mot en nedgång med nära 5 procent mellan de närmast föregående åren. För motorcyklarna observeras en trendmässig nedgång i registreringarna och i beståndet. Då de under 1959 inköpta bilarna till en del torde kunna anses som förtidsköp som normalt skulle gjorts 1960 finns viss anledning att räkna med en avmattning i efterfrågan på nya bilar under början av året. Efter hand bör dock en återhämtning ske, så att nyinregistreringarna under 1960 ungefär når upp till föregående års nivå. Detta implicerar en stegring i hushållens reala utgift för drift och underhåll av fordonen med ca 10 procent, vilket skulle betyda en sänkning i stegringstakten från 17 procent 1957—1958 och 12 à 13 procent 1958—1959. För de övriga huvudgrupperna av varor och tjänster — resor; sjukvård, hygien och hemvård samt »övrigt» — förefaller det rimligt att räkna med i stort sett samma förändringar 1960 som 1958—1959.

En sammanvägning av ovan skisserade utvecklingstendenser tyder på en real tillväxt i den totala privata konsumtionen med storleksordningen 2 procent från 1959 till 1960. Den överslagskalkyl över aktuella prisutsikter som tidigare redovisats pekade på en prisstegring, exklusive lönebildningens inverkan, med något över 4 procent från 1959 till 1960. I följande räkneexempel förutsätts lönestegringarna göra ca 3/4 procent på priserna. Med dessa antaganden skulle konsumtionsutgiftens ökning i löpande priser bli ca 7 procent eller 2 1/2 miljarder kronor.

Genom att jämföra de i nationalräkenskapen registrerade avvikelserna mellan procentuell ökningstakt för konsumtionsutgift och disponibel inkomst erhålls ett mått på inom vilka gränser förändringen av den disponibla inkomsten måste ligga för att en viss antagen stegring i konsumtionsutgiften skall kunna anses plausibel. Gränserna kan tillika anses visa omfattningen av de sparkvotsförändringar som hittills kunnat uppmätas. Det visar sig att 1952—1959 har skillnaden i årlig procentuell ökningstakt mellan konsumtionsutgift och disponibel inkomst varierat mellan + 2,1 och - 1,8 procentenheter. Med ledning därav förutsätts den antagna uppgången i konsumtionsutgifterna med 7 procent i och för sig kunna realiseras såvida tillväxten i disponibel inkomst ligger i intervallet 5—9 procent. Räknat i absoluta belopp betyder detta en erforderlig ökning med mellan knappt 2 och drygt 3 miljarder kronor. Det innebär att sparandet (exkl. försäkringsparande) skulle behöva variera med \pm 500 å 600 miljoner kronor. Fluktuationer av denna storlek synes ha inträffat 1957 och 1958.

Eftersom konsumtionsutgifterna 1957—1958 ökade med drygt 2 procentenheter mer än de disponibla inkomsterna sjönk emellertid sparandet (exkl. försäkringsparande) från 7,5 procent av disponibla inkomsten 1957 till 5,7 procent 1958. Sparkvoten synes 1959 ha sjunkit ytterligare något. Dessa siffror, vilka är ytterligt osäkra, innebär att sparkvoten i fjol skulle ha nått lägsta nivån sedan 1953. Utrymmet för en ytterligare kraftig sänkning av densamma ter sig därför väsentligt begränsad. Detta synes reducera den marginal inom vilken den disponibla inkomstens ökning bör ligga för att möjliggöra den i exemplet antagna 7-procentiga stegringen i konsumtionsutgifterna till mellan 2 1/2 och 3 1/4 miljarder kronor. Metoden att betrakta hittills uppmätta största variationer i sparkvoten som övre och nedre gränser för rimliga förändringar under ett framförliggande år är naturligtvis mycket diskutabel. En ny konstellation av t. ex. förändringar i inkomster, inkomstförväntningar och trygghetsgrad genom samhällsåtgärder för kollektivt sparande (t. ex. pensionsreformen) kan mycket väl tänkas på ett radikalt sätt rubba traditionella sparvanor.

Det kan vara intressant att fullfölja räkneexemplet och se vad en sådan stegring i den disponibla inkomsten fordrar för ökning i speciellt lönesumman. Övriga inkomster (enskilda företagens inkomster, kapitalinkomster, inkomstöverföringar och utbetalda försäkringsbelopp) antas i överensstämmelse med vad som sagts i inkomstavnittet stiga från 1959 till 1960 med tillhoppa ca 900 miljoner kronor, varav 450 miljoner faller på inkomstöverföringar och 400 miljoner kronor på företagarinkomster. Under förutsättning att den ofördelade restposten stiger i takt med övriga inkomster (= + 200 miljoner kronor) fås den erforderliga ökningen i disponibel inkomst om lönesumman — i förening med en ökning i hushållens direkta skatter och avgifter med ca 800 miljoner kronor — stiger med ca 2 1/4 miljarder kronor eller 6 1/2 procent. Det förtjänar att understrykas att de ovannämnda kalkylerna endast är att anse som ett siffermässigt tankeexperiment under mycket specifika antaganden. Något prognosinslag bör således inte intolkas i beräkningarna.

VIII. De offentliga finanserna

1. Kommunerna

Kommunernas faktiska inkomster och utgifter under 1959 synes, av uppgifter grundade på årets tre första kvartal att döma, i stort sett komma att överensstämma med vad som förutsågs i november 1958. När det gäller inkomstsidan är detta mindre anmärkningsvärt eftersom de kommunala skatteintäkterna och även statsbidragen tämligen exakt kan anges redan före ingången av ett nytt år. Mera anmärkningsvärd är den nära överensstämmelsen på utgiftssidan. I de prognoser som under tidigare år företagits i november, har utgifterna under det kommande året i regel upptagits till för höga belopp. En kraftigt bidragande orsak till detta torde varit att kommunerna överskattat möjligheterna att lånefinansiera den planerade verksamheten. Karakteristiskt nog är det framförallt investeringarna som tidigare inte kunnat genomföras i planerad omfattning. Det ligger därför nära till hands att i den nära överensstämmelsen mellan planerade och faktiska utgifter för 1959 se en avspegling av det lättare läget på kredit- och arbetsmarknaderna.

Enligt de uppgifter, som lämnats till statistiska centralbyrån och vilka sammanställts i tabell 1, planerar kommunerna att under 1960 i än större utsträckning än under 1959 finansiera sin verksamhet lånevägen. Av tabellen framgår att de löpande inkomsterna kan beräknas öka med 665 miljoner kronor medan utgifter för investeringar, löner etc. förutses stiga med drygt 890 miljoner kronor.

Av den beräknade inkomststegringen faller huvuddelen på skatterna. Uppgången här beror dels på stegringen i skatteunderlaget vid 1959 års taxering, dels på höjda kommunala utdebiteringar för 1960 med 43 öre från den under 1959 gällande medelutdebiteringen av 14,20 samt dels på ökade slutavräkningsmedel. Dessa som för 1960 utgår i avräkning mot vad kommunerna erhöll i förskott under 1958, kan beräknas till ca 480 miljoner kronor att jämföra med ca 340 miljoner kronor under 1959. Ökningen i statsbidragen avser huvudsakligen att täcka lönekostnader för folkskoleväsendet och andra undervisningsområden. I de ökade statsbidragen ingår även en höjning av ersättningen för skattebortfall till följd av ortsavdragsreformen från ca 610 miljoner kronor till ca 630 miljoner kronor.

Omfattningen av den verksamhet som brukar benämnas kommunal konsumtion (förvaltning och kommunal service av olika slag) beräknas öka med 6 å 7 procent från 1959 till 1960. Bruttoinvesteringar och fastighetsköp förutses öka med drygt 7 procent. I dessa utgifter ingår inte de kommunala

Tabell VIII:1. Städernas, köpingarnas, landstingens och landskommunernas beräknade inkomster och utgifter 1958—1960

Miljoner kronor

	1958	1959	1960	Förändring	
				1958— 1959	1959— 1960
<i>Inkomster</i>					
1. Ianspråktaget överskott från tidigare år	196	218	269	+ 22	+ 51
2. Ianspråktaga fondmedel	857	476	450	— 381	— 26
3. Upplåning (ej tillfällig)	537	647	689	+ 110	+ 42
4. Skatter	3 918	4 277	4 636	+ 359	+ 359
5. Statsbidrag	1 848	1 953	2 125	+ 105	+ 172
6. Övriga inkomster	1 232	1 365	1 499	+ 133	+ 134
7. Summa inkomster	8 588	8 936	9 668	+ 348	+ 732
<i>Utgifter</i>					
8. Täckande av underskott från tidigare år	54	63	59	+ 9	— 4
9. Fondavsättningar	539	564	597	+ 25	+ 33
10. Återbetalning av lån	272	305	350	+ 33	+ 45
11. Lämnade lån, aktieteckning	36	35	16	— 1	— 19
12. Bruttoinvesteringar och fastighetsköp ..	1 873	2 066	2 219	+ 193	+ 153
13. Räntekostnader	242	269	308	+ 27	+ 39
14. Folkpensioneringskostnader	307	345	380	+ 38	+ 35
15. Löner och pensioner	2 810	3 089	3 306	+ 279	+ 217
16. Övriga utgifter	2 035	2 165	2 296	+ 130	+ 131
17. Anslag för oförutsedda utgifter	—	—	318	—	+ 318
18. Summa utgifter	8 168	8 901	9 849	+ 733	+ 948
19. Löpande inkomster (rad 4—6)	6 998	7 595	8 260	+ 597	+ 665
20. Utgifter (rad 12—17)	7 267	7 934	8 827	+ 667	+ 893
21. Saldo (finansiellt sparande)	— 269	— 339	— 567	— 70	— 228

Anm. Uppgifterna omfattar ej den kyrkliga kommunen eller kommunernas affärsdrivande verk. Uppgifterna för 1958 bygger på den i november 1958 utförda undersökningen och uppgifterna för 1959 och 1960 på den i november 1959 utförda undersökningen.

Källa: Statistiska centralbyråns prognosstatistik.

affärsverkens, bolagens och stiftelsernas kostnader. De anförda procenttalen ger i huvudsak uttryck för den planerade utgiftsökningen vid oförändrade priser och löner och motsvarar omkring 350 miljoner kronor i konsumtion och 150 miljoner kronor i investeringar, uttryckt i 1959 års penningvärde.

Härtill kommer att i 1960 års utgiftsstaten upptagits ett belopp av ca 320 miljoner kronor för oförutsedda utgifter. Detta belopp är i första hand avsett att möta pris- och lönehöjningar under 1960. Anslagen för oförutsedda utgifter, som är betydligt högre än vad som upptogs i 1959 års staten, motsvarar ca 4 procent av de sammanlagda utgifterna för konsumtion och investering. Om löne- och prishöjningarna under 1960 kommer att överstiga 4 procent betyder detta en ytterligare förskjutning mot ökad upplåning, om kommunernas nu planerade verksamhet helt skall kunna realiserars. Det är å andra sidan knappast realistiskt att räkna med att pris- och lönehöjningar blir av så begränsad omfattning att kommunerna i någon

större utsträckning kan disponera de belopp som anslagits för oförutsedda utgifter till en volymmässig utgiftsexpansion. Under alla förhållanden framstår därför en väsentligt ökad kommunal upplåning som nödvändig för den planerade verksamheten under 1960.

En ökad kommunal upplåning av den storlek det här är fråga om ter sig knappast genomförbar. Kommunerna torde därför få begränsa sina utgiftsprojekt under 1960. I första hand får man därvid räkna med en minskning i förhållande till planerna på investeringsidan (jfr kap. IX). Utgifterna för löner och andra löpande omkostnader är emellertid mera trögrörliga och torde därför endast i obetydlig utsträckning kunna begränsas. Under 1959 har enligt preliminära uppgifter de kommunala utgifter, vilka rubricerats som kommunal konsumtion, ökat med 4 procent räknat i volym. Den planerade volymökningen för 1960 uppgår som ovan nämnts till drygt 6 procent. En viss reducering av denna siffra förefaller rimlig, men man får samtidigt hålla i minnet, att den livliga investeringsverksamheten under 1959 i och med att anläggningarna tas i bruk automatiskt leder till ökade driftutgifter. Mot bakgrund härav har räknats med att den kommunala konsumtionens volym från 1959 till 1960 kommer att öka med 5 procent motsvarande 250 miljoner kronor i 1959 års priser.

2. Staten

Staten påverkar den samhällsekonomiska utvecklingen dels genom regleringar och bestämmelser som har relativt ringa eller ingen betydelse för statens inkomster och utgifter, dels genom finansiella transaktioner. Exempel på det första slaget av påverkan är regleringar av byggnadsverksamhet och kreditmarknad, tillstånd till skattefria avsättningar till investeringsfonder, kreditgarantier av olika slag osv. De renodlat finansiella transaktionerna påverkar samhällsekonomi dels direkt genom att staten köper varor och tjänster för konsumtion och investering, dels indirekt (via påverkan på icke-statliga sektors beteende) genom transfereringar, skatter osv. En särskild typ av påverkan utgår via kreditmarknaden genom statlig utlåning och upplåning. Någon klar gränsdragning mellan de olika typerna av påverkan är inte möjlig. Även t. ex. vissa delar av statens konsumtion och utlåning innehåller starka drag av inkomstomfördelning; alla transaktioner påverkar statens upplåning och därmed utvecklingen på kreditmarknaden etc.

Den statsfinansiella utvecklingen 1958/59—1960/61 har sammanfattats i tabell 2, varvid transaktionerna sammanförts i grupper efter sin real-ekonomiska karaktär. Avgränsningen gentemot statens kapitalfonder är densamma som i de ordinarie presentationerna av statsbudgeten, vilket bl. a. innebär att bland statsinkomsterna ingår endast den del av affärsverkens och övriga kapitalfonders inkomster som inlevereras till statskassan. Vidare är affärsverkens investeringar ofullständigt redovisade eftersom de ingår endast till den del de finansieras över budgeten i form av investeringsbemyndiganden eller avskrivningsmedel. Å andra sidan har de »rena» budget-

Tabell VIII:2. Statens ekonomiska verksamhet 1958/1959—1960/1961

Miljoner kronor

	1958 höst- halvår	1959		1960 vår- halvår	1958/59	1959/60	1960/61
		vår- halvår	höst- halvår				
A. <i>Inkomster</i>	5 058	7 588	5 136	8 338	12 646	13 474	15 011
därav: direkta skatter.....	2 231	4 170	2 150	4 252	6 401	6 402	6 803
indirekta skatter....	2 445	2 820	2 613	3 397	5 265	6 010	7 070
B. Överföringsutgifter	3 763	3 246	3 840	3 522	7 009	7 362	8 237
C. Konsumtion	1 395	1 749	1 545	1 940	3 144	3 485	3 637
D. Bruttoinvestering	1 296	1 802	1 537	2 009	3 098	3 546	3 425
E. Finansiellt sparande (A—B—C—D)	— 1 396	791	— 1 786	867	— 605	— 919	— 288
F. Utlåning	479	344	689	642	823	1 331	1 257
G. Diverse	89	— 89	132	— 132	—	—	60
H. <i>Totala utgifter</i> (B + C + D + F + G).....	7 022	7 052	7 743	7 981	14 074	15 724	16 616
I. <i>Totalsaldo</i> (A—H).....	— 1 964	536	— 2 607	357	— 1 428	— 2 250	— 1 605

siffrorna kompletterats med vissa transaktioner vid sidan av den formella budgeten. Uppgifterna ges på kassamässig basis och visar alltså de faktiska inbetalningar och utbetalningar som gjorts under respektive halvår eller budgetår.

Som framgår av tabell 2 kan den statsfinansiella utvecklingen förutses medföra ett från 1958/59 till 1959/60 kraftigt ökat totalbudgetunderskott, som förutses komma att reduceras med mer än 600 miljoner kronor från 1959/60 till 1960/61. De karakteristiska dragen i utvecklingen av statsinkomsterna under de tre budgetåren är en stagnation av statens behållna inkomster av direkta skatter 1958/59—1959/60, efterträdd av en viss ökning 1959/60—1960/61 och en stark ökning av de indirekta skatterna varje år. På utgiftssidan konstateras en kraftig ökning av konsumtions- och investeringsutgifterna 1958/59—1959/60, efterträdd av en stark expansion av överföringsutgifterna 1959/60—1960/61. Utvecklingen kommer att medföra en betydande ökning av statens nettoskuld, som till största delen måste placeras i affärsbankerna och i riksbanken.

Statens finanser är, som belyses av tabell 2, underkastade en mycket markant säsongvariation med stora underskott under hösthalvåren och inkomstöverskott under vårhalvåren. Denna säsongvariation beror nästan helt på skatteuppbördssystemets konstruktion med utbetalningar av för mycket uppuren skatt under hösten och inbetalningar till statskassan av kvarskatt och fyllnadsskatt under vårhalvåren. Det stora underskottet hösten 1959 medförde en ökning av affärsbankernas och allmänhetens likviditet som i endast obetydlig utsträckning kommer att uppsugas av ett förutsett statligt inkomstöverskott våren 1960.

Den kassamässiga redovisningen av statens transaktioner kan i vissa fall ge en missvisande bild av vilka realekonomiska verkningar statsbudgeten haft under en viss tidsperiod. Den rent betalningsmässiga regleringen av ett

ekonomiskt mellanhavande mellan staten och t. ex. ett privat företag sammanfaller ju normalt inte i tiden med utläggandet av beställningar eller utförandet av det beställda arbetet. Eftersom den statliga bokföringen är grundad på kassamässighetsprincipen måste emellertid alla korrigeringar för betalningsmässiga tillfälligheter bli osäkra. I tabell 3 har likväl vissa korrigeringar av uppgifterna i tabell 2 försökts i syfte att förbättra dessas användbarhet för en bedömning av statsverksamhetens reala efterfrågeförändrande effekter. Härvid har statens transaktioner med sjukkassorna redovisats brutto; sjukförsäkringsavgifterna inräknas alltså här bland de direkta skatterna. Den t. o. m. 1957 utgående investeringsavgiften, som i huvudsak inbetalades under våren efter det år till vilket avgiften hänförde sig, har tidslokaliserats till det år den belastade investeringarna. Så har t. ex. de avgifter som inbetalades 1958 hänförts till 1957. Detta förfarande synes bäst ge uttryck för investeringsavgiftens realekonomiska verkan. Det har vidare antagits, att de statliga bruttoinvesteringarna (med undantag för väginvesteringarna) fördelat sig ungefär jämnt över året, trots att de betalningsmässigt ibland fördelar sig ojämnt. Det i tabell 3 inkluderar därför bl. a. nettot av kommersiella krediter mellan staten och icke-statliga sektorer.

Statens *totala inkomster* beräknas, som framgår av tabell 3, öka med ca 400 miljoner kronor eller ca 3 1/2 procent från 1958 till 1959 och med ca 1 500 miljoner kronor eller 11 1/2 procent från 1959 till 1960. Ökningarna gäller i båda fallen huvudsakligen de indirekta skatterna.

Utvecklingen av statens behållna inkomster av *direkta skatter* beror, förutom av förändringen i skatteskalor och taxeringsregler, av den allmänna inkomstutvecklingen. På kort sikt spelar emellertid även uppördstekniska förhållanden en betydande roll. Statens behållna inkomst av direkta skatter beräknas, som framgår av tabell 3, under 1959 och 1960 stagnera på en något högre nivå än den som nåddes 1958. Av väsentlig betydelse för utvecklingen mellan 1958 och 1959 är att inbetalningarna till statskassan av kvarskatt och utbetalningarna av överskjutande skatt, vilka under 1958 vägde ungefär jämnt, under 1959 resulterade i en nettoutbetalning av överskjutande skatt på närmare 400 miljoner kronor. Tillsammans med en minskning av bolagens fyllnadsskattebetalningar uppvägs förskjutningen i negativ riktning av nettot mellan kvarskatt och överskjutande skatt de ökningsår i statsinkomsterna som följde av höjningen av folkpensionsavgifterna från 2,5 till 4 procent fr. o. m. 1959 samt den av beskattningsunderlagets tillväxt betingade »automatiska» ökningen av de direkta skatterna. Den stagnation i de direkta skatteinkomsterna som förutses från 1959 till 1960 sammanhänger framför allt med att de direkta skatterna på fysiska personer och på aktiebolag sänks fr. o. m. 1960. Tillsammans medför dessa sänkningar ett inkomstbortfall för staten på ca 350 miljoner kronor per helår. Ett visst överuttag av preliminär skatt ägde rum även 1959 och beräknas medföra en nettoutbetalning av överskjutande skatt under 1960 på mer än 200 miljoner kronor. Den ökning av de direkta skatteinkomsterna

Tabell VIII: 3. Budgetutvecklingen 1957—1960 med vissa korrekationer och kompletteringar

Miljoner kronor

	1957	1958	1959	1960	Förändring 1959—1960
<i>Inkomster</i>	11 364	12 915	13 344	14 856	+ 1 512
1. Direkta skatter	6 029	6 853	7 050	7 040	— 10
2. Indirekta skatter	4 519	5 093	5 382	6 747	+ 1 365
3. Avgifter, räntor m. m. samt vinst från affärsverk	816	969	912	1 069	+ 157
<i>Utgifter</i>	11 431	13 184	14 190	15 241	+ 1 051
1. Överföringsutgifter	5 930	7 362	7 574	8 296	+ 722
varav:					
Räntor	561	588	657	810	+ 153
Överföringar till hushåll	2 633	3 091	3 148	3 536	+ 388
Överföringar till kommuner	1 427	2 104	2 292	2 365	+ 73
Subventioner	645	887	773	850	+ 77
Förskott till sjukkassor	664	692	704	735	+ 31
2. Konsumtion	2 853	2 997	3 294	3 459	+ 165
3. Investeringar	2 648	2 825	3 322	3 486	+ 164
<i>Inkomster minus utgifter (= nettoupp- låning)</i>	— 67	— 269	— 846	— 385	+ 461

som denna förskjutning jämfört med 1958 i och för sig skulle innebära, motvägs till största delen av att utbetalningarna av slutavräkningsmedel till kommunerna stiger. Ökningen uppgår till närmare 150 miljoner kronor och återspeglar stegringen i kommunalskatteunderlaget från 1956 till 1958. Till sammans med skattesänkningarna uppväger — för statens del — effekterna av de beskrivna uppördstekniska omständigheterna den automatiska ökning av de direkta skatteinkomsterna som följer av den förutsedda ökningen i skatteunderlaget.

De indirekta skatterna ökade från 1958 till 1959 med ca 300 miljoner kronor, vilket till största delen berodde på att konsumtionen av de beskattade varorna steg men också på att de under våren 1958 höjda skatterna på vissa varor gällde hela 1959. Från 1959 till 1960 beräknas de indirekta skatterna stiga med ca 1 350 miljoner kronor. Den fr. o. m. ingången av 1960 införda allmänna varuskatten beräknas tillföra staten ca 1 400 miljoner kronor per helår. För 1960 beräknas den öka statens inkomster med 1 200 miljoner kronor emedan endast fem uppördsterminer kommer att infalla på detta år. Den allmänna varuskatten svarar således för ca 80 procent av den totala förutsedda inkomstökningen för staten 1960.

De totala statliga utgifterna för andra ändamål än utlåning beräknas som framgår av tabell 3 stiga med 1 050 miljoner kronor eller 7 1/2 procent från 1959 till 1960. Av ökningen hänför sig ca 70 procent till överföringsutgifter, varav mer än hälften direkt överförs till hushållen. De statliga konsumtionsutgifterna stiger i långsammare takt än de totala utgifterna eller med ca 5 procent. Beträffande investeringsutvecklingen hänvisas till kapitel IX.

Av de totala statliga utgifterna för andra ändamål än utlåning utgör som framgår av tabell 3 *överföringsutgifterna* mer än hälften. De dominerande posterna är de direkta överföringarna till hushåll (och privata organisationer) i form av folkpensioner och barnbidrag samt till kommuner. Inkomstöverföringarna till hushållen, som från 1958 till 1959 ökade relativt obetydligt, beräknas från 1959 till 1960 komma att stiga med ca 400 miljoner kronor. Denna ökning återspeglar bl. a. standardförbättringen för folkpensionärerna fr. o. m. halvårsskiftet 1960, ytterligare indextillägg på grund av den förutsedda prisstegringen under 1960 samt höjningen av barnbidragen i samband med genomförandet av omsättningsskatten fr. o. m. 1960. Standardförbättringen för folkpensionärerna tillsammans med den utgiftsökning som följer med det ökade antalet pensionärer medför en utgiftsökning per helår med 370 miljoner kronor, varav hälften faller på 1960. Höjningen av barnbidragen betyder ca 90 miljoner kronor per helår. De mest betydande statliga överföringarna till kommunerna är bidragen till folkskolläraernas löner, till byggande av skolor, vatten och avlopp, gator och vägar samt till polisverksamhet och sjukvård. En mycket betydande post utgör skatteersättningen till kommunerna för skattebortfallet i samband med den kommunala ortsavdragsreformen 1958. Några mera betydande förändringar i statens bidrag till kommunerna förutses inte från 1959 till 1960.

Utgifterna för den statliga *konsumtionen* består till över 70 procent av löner (inkl. pensionsutgifter). Nästan 2/3 av de statliga lönerna och pensionerna hänför sig till försvar, skolväsen, sjukvård och polisväsen. Utgifterna för statens interna förvaltning utgör en relativt obetydlig del av de statliga konsumtionsutgifterna, som till helt övervägande del sker för produktion av tjänster på skolans, rätts-, social-, sjuk- och hälsovårdens områden samt inom försvaret. Den statliga konsumtionen kan beräknas ha stigit med ca 10 procent i löpande priser innebärande en volymökning med 7 à 8 procent från 1958 till 1959. Utfallsberäkningarna för budgetåret 1959/60 och prognosen för 1960/61 tyder på att de statliga konsumtionsutgifterna kommer att stiga med ca 5 procent i volym från 1959 till 1960.

Det saldo som i tabell 3 framkommer mellan å ena sidan statens totala inkomster och å andra sidan överförings-, konsumtions- och investeringsutgifter kan tas som en mycket grov indikator på *riktningen* av statsfinansernas inverkan på den totala efterfrågan på varor och tjänster. En förskjutning av saldot i negativ riktning innebär en expansiv effekt och en förskjutning i positiv riktning en kontraktiv effekt. Utvecklingen av saldot antyder att statsfinanserna 1957—1958 och 1958—1959 verkat expansivt men att de 1960 jämfört med 1959 troligen kommer att verka kontraktivt. Vid denna bedömning har hänsyn inte kunnat tas till effekterna av andra statliga åtgärder än de finansiella transaktionerna (jfr det inledande avsnittet ovan). Den givna bilden måste också kompletteras med effekterna av statens transaktioner på kreditmarknaden.

3. Kreditmarknadsaspekter

Statens utlåning och upplåning. Den totala omfattningen av statens utlåning framgår av tabell 1. Utlåningen har specificerats i följande tablå (miljoner kronor):

	1958	1959	1960
Bostadsbyggande.....	874	751	799
Aktieteckning	165	171	165
Rörliga krediter	— 124	— 44	50
Övrigt	— 166	198	..
Summa	749	1 076	..

Utlåningen för bostadsändamål dominerar helt den statliga utlåningen. Staten svarade under 1957 och 1958 för ca 33 procent av den totala bostadsfinansieringen, och närmare 95 procent av bostadsproduktionen mottog statligt lånestöd i större eller mindre utsträckning. Statens nettoutlåning för bostadsändamål var 1959 något lägre än tidigare år bl. a. till följd av »reaktivering» av vissa tidigare lämnade bostadslån.

Den statliga upplåningens placering under 1958 och 1959 framgår av följande tablå (miljoner kronor; minustecken markerar återbetalning):

	1958			1959		
	I	II	Hela	I	II	Hela
Riksbanken (netto) ¹	— 652	987	335	— 707	1 107	400
Affärsbanker	— 242	798	556	410	290	700
Övrigt	— 33	161	128	— 389	1 209	820
Summa	— 927	1 946	1 019	— 686	2 606	1 920

¹ Statens upplåning i riksbanken har räknats netto i den meningen, att statens skuldökning hos denna har minskats med dess fordringsökning. Denna nettoberäkning återverkar på summa upplåning, vilken här svarar mot statens utgiftsoverskott i traditionell mening, dvs. utgifter utöver inkomster plus utlåning exkl. placeringar i riksbanken.

Då under 1959 endast en mindre del av det statliga budgetunderskottet täckts genom upplåning utanför affärsbankerna och riksbanken, har en betydande ökning i allmänhetens tillgodohavanden hos affärsbankerna ägt rum under nämnda år. Tillväxten i bankinlåningen under första halvåret 1959 jämfört med ett år tidigare står framför allt i samband med den redan under 1958 ändrade inriktningen av den statliga upplåningen. Denna försköts markant från kapitalmarknaden till affärsbankerna, varigenom ett ökat utrymme på kapitalmarknaden bereddes bl. a. bostadssektorn och kommunerna.

Utvecklingen medförde en ökning av affärsbankernas likviditet som tillät en stark expansion av affärsbankernas utlåning till allmänheten. Med hänsyn härtill beslöt riksbanken under sommaren att rekommendera affärsbankerna att hålla en ökad del av sina tillgångar i likvida medel. Denna

Tabell VIII: 4. Affärsbankernas inlåning 31/5 1957—31/5 1959, delvis fördelad på näringsgrupper

Miljoner kronor

	Förändring			
	Miljoner kronor		Procent	
	31/5 1957— 31/5 1958	31/5 1958— 31/5 1959	31/5 1957— 31/5 1958	31/5 1958— 31/5 1959
Summa inlåning i poster på 100 000 kronor och däröver	+ 562	+ 1 530	+ 8	+ 21
<i>Industri</i>	+ 386	+ 957	+ 17	+ 36
Gruv-, metall- och verkstadsindustri	+ 257	+ 468	+ 24	+ 35
Trä-, massa- och pappersindustri	+ 30	+ 199	+ 8	+ 51
Bruksrörelse	+ 5	+ 111	+ 2	+ 50
Textil- och sömnadsindustri	+ 7	+ 58	+ 8	+ 62
Livsmedelsindustri	+ 27	+ 7	+ 18	+ 4
Kemisk-teknisk industri	+ 22	+ 32	+ 19	+ 16
<i>Handels- och servicenäringsar</i>	+ 77	+ 200	+ 13	+ 30
varav: Partihandel	+ 62	+ 174	+ 18	+ 42
Detaljhandel	+ 32	+ 8	+ 44	+ 8
<i>Samfärdsel</i>	- 34	+ 37	- 10	+ 12
varav: Rederier	- 41	+ 23	- 14	+ 9
<i>Försäkrings- och finansväsen</i>	- 58	+ 5	- 7	+ 1
<i>Stat och kommuner</i>	+ 69	+ 163	+ 4	+ 8
varav: Kommuner	+ 80	+ 161	+ 6	+ 11
<i>Jordbruk</i>	+ 3	+ 6	+ 13	+ 23
<i>Byggnads- och anläggningsverksamhet</i>	+ 48	+ 63	+ 54	+ 46
<i>Övrigt</i>	+ 74	+ 98	+ 12	+ 14
Summa inlåningsposter under 100 000 kronor	+ 762	+ 917	+ 13	+ 13
Total inlåning	+ 1 324	+ 2 447	+ 10	+ 17

Anm. Det må påpekas att de procentuella ökningssiffrornas storlek i vissa fall — särskilt jordbruk och detaljhandel — inte kan tas som ett uttryck för likviditetsläget inom näringen i sin helhet, eftersom tabellen grundas på uppgifter om poster över 100 000 kronor.

Källa: Bank- och fondinspektionen.

rekommendation utgjorde närmast en anpassning av likviditetskraven till den faktiska likviditeten i banksystemet och medförde inte någon generell minskning eller dämpning av ökningstakten jämfört med 1958 i affärsbankernas utlåning till allmänheten.

Som framgår av tabell 2 uppgick statens totalbudgetunderskott under andra halvåret 1959 till ca 2 600 miljoner kronor, av vilket mer än hälften täcktes genom lån i riksbanken och affärsbankerna. För 1960 kan det statliga upplåningsbehovet uppskattas till i mycket runt tal 1 700 miljoner kronor, utgörande nettot av en viss återbetalning under vårhalvåret och en upplåning under hösten 1960 på ca 2 000 miljoner kronor. Att bedöma hur den-

na upplåning kommer att fördelas på olika långgivare är givetvis svårt med hänsyn till osäkerheten i en rad faktorer. Men även under 1960 kan en stor del av upplåningsbehovet förväntas bli täckt genom upplåning i affärsbankerna och delvis i riksbanken med ökad bankinlåning som följd.

Innebörden av den schematiskt skisserade utvecklingen under 1960 är att riskerna för ett överslag i konjunkturen genom en med bankutttag finansierad expansion kommer att kvarstå och skärpas. Med hänsyn till önskvärdheten att kunna bedöma på vilket område en sådan expansion främst vore att vänta vore det av central betydelse att känna inlåningens fördelning på olika insättarkategorier, framför allt i fråga om affärsbankerna, vilkas inlåning ökat under de tre första kvartalen 1959 flera gånger snabbare än övriga kreditinstituts inlåning och som svarar för över 60 procent av den totala inlåningsökningen i kreditinstituten under samma period. Redan den omständigheten att det är affärsbankernas inlåning som ökat snabbast tyder på att likviditetsuppladdningen framför allt ägt rum i företagssektorn. Den statistiska informationen om affärsbanksinlåningens fördelning på insättarkategorier är emellertid ofullständig och omfattar endast inlåningen i poster på 100 000 kronor eller däröver vid slutet av maj varje år. Den näringsgrupperade delen av inlåningsökningen från slutet av maj 1958 till samma tid 1959 utgjorde dock som framgår av tabell 4 närmare två tredjedelar av den totala ökningen i affärsbanksinlåningen under tolv månadersperioden. Tabellen visar, att närmare 40 procent av den totala inlåningsökningen härrörde från industrin, vars inlåning i poster på 100 000 kronor och däröver uppgick till bortemot 1 miljard varav nästan hälften kom på gruv-, metall- och verkstadsindustrin. Beloppsmässigt mycket betydande inlåningsökningar registreras också för partihandeln och kommunerna. Det är sannolikt att den mycket betydande ökningen av industrins banktillgodohavanden utgör en bidragande faktor till den planerade stora ökningen av industriinvesteringarna från 1959 till 1960.

Kommunernas löpande utgifter för investering och konsumtion har även under 1959 överstigit deras löpande inkomster; det finansiella sparandet, som 1958 var negativt med ca 270 miljoner kronor, beräknas för 1959 ha varit negativt med ca 340 miljoner kronor. Kommunernas utlåning har varit relativt ringa. Sammanlagt har utlånats — huvudsakligen till kommunala verk och inrättningar och för bostadsändamål — endast några tiotal miljoner kronor. Härigenom har kommunernas upplåning — till skillnad från statens — kommit att uppgå till ett belopp, som blott obetydligt överstigit det negativa finansiella sparandet.

Som framgår av tabell 5, vilken omfattar större delen av kommunernas upplåning, har kommunerna under 1959 i stor utsträckning täckt sitt lånebehov genom reverslån i kapitalmarknadsinstituten (försäkringsbolag, sparbanker, posten och jordbrukskassor); obligationsmarknaden har inte kunnat tagas i anspråk. Kommunupplåningen i affärsbankerna minskade tillfälligt i början av året men ökade därefter åter och har för hela 1959 uppgått till ungefär samma belopp som 1958.

Tabell VIII: 5. Kommunernas upplåning på kreditmarknaden

Förändringar i utestående belopp, miljoner kronor

	1957	1958	1959 Uppskattning
Obligationer	— 51	46	— 30
Lån i kapitalmarknadsinstitutet	88	188	350
Lån i affärsbankerna (per den 30/11)	10	31	30
Summa	47	265	350

För 1960 planerar kommunerna en inte ringa ökning av utgifterna för såväl investeringar som konsumtion. Inkomsterna beräknas ej öka i samma utsträckning. Investerings- och konsumtionsplanernas realiserande förutsätter en ökning av upplåningen. Ökad efterfrågan på kredit kan sålunda förväntas från kommunerna.

Bostadsfinansieringen. Den stigande bostadsproduktionen 1958—1959 i förening med bl. a. upplåningssvårigheterna för hypoteksinstitutet medförde under de tre första kvartalen 1959 en växande kö av lånesökande hos i första hand hypoteksinstitutet men också hos sparbanks och andra kapitalmarknadsinstitut. Samtidigt ökade affärsbankernas utestående byggnadskreditiv. Denna ökning var dock relativt måttlig, beroende på att affärsbankerna själva i inte ringa utsträckning överfört kreditiv till lån. Då emellertid dessa lån, som visserligen löpte med lägre ränta än kreditiven, belingade en högre ränta än primär- och sekundärlån hos hypoteks- och kapitalmarknadsinstitut, kvarstod hos låntagarna ett incitament till överflyttning av lånen från affärsbanker till övriga kreditinstitut. Köen av lånesökande hos hypoteksinstitutet torde under sommaren och hösten 1959 ha varit av samma storleksordning som före hypoteksinstitutets obligationsemissioner i samband med räntehöjningen sommaren 1957.

Lättnad i fråga om bostadsfinansieringen inträffade först efter riksbankens åtgärd i september att låta stadshypotekskassan emittera ett för affärsbankerna i fråga om löptid och övriga villkor avpassat obligationslån om 300 miljoner kronor och bostadskreditkassan ett om 63 miljoner kronor med som vanligt lång löptid. Den efter dessa emissioner ökade kreditgivningen från hypoteksinstitutet medförde under oktober en stark minskning i fråga om affärsbankernas såväl utestående bostads- som byggnadskrediter. Under den återstående delen av 1959 ökade emellertid dessa åter, och affärsbankernas utestående lån i färdigställda fastigheter, vilka lån främst intresserar, kan vid utgången av 1959 beräknas ha uppgått till ett inte oväsentligt större belopp än vid slutet av 1958, vilket tyder på att efterfrågetrycket på bostadskreditmarknaden förr ökat än minskat sedan utgången av 1958. Den omfattande bostadsproduktionen med även under 1960 fortsatt stegring av de nedlagda kostnaderna kan komma att accentuera detta.

I tabell 6 redovisas bostadskreditgivningen för åren 1957—1959. Kreditmarknadens tillskott av krediter till bostadssektorn har som synes succes-

Tabell VIII: 6. Bostads- och byggnadskrediter

Förändringar i utestående belopp, miljoner kronor

	1957	1958	1959 Uppskattnng
<i>Kreditmarknaden</i>	1 750	1 777	2 000
varav:			
Bostadskrediter	1 691	1 786	2 100
därav från:			
kapitalmarknadsinstitutet	952	1 003	1 100
hypoteksinstitutet	730	661	700
affärsbankerna ¹	9	122	300
Byggnadskrediter	59	— 9	— 100
därav från:			
posten (byggnadslån)	— 8	— 89	— 50
affärsbankerna (byggnadskreditiv) ¹	67	80	— 50
<i>Staten</i> ²	852	874	750
Summa	2 602	2 651	2 750

¹ Enligt bank- och fondinspektionens statistik.² Förändring i statens totala kapitalfordran i av bostadsstyrelsen förvaldade fonder.

sivt ökat under dessa år. I fråga om den statliga bostadskreditgivningen — mätt som förändringen i statens totala kapitalfordran i av bostadsstyrelsen förvaldade fonder — föreligger en minskning från 1958 till 1959. Denna minskning förklaras väsentligen av minskade utbetalningar av tilläggs lån men också av ökade amorteringar; de 1957 beslutade återkraven på efter 1950 lämnade statliga tilläggs lån till flerfamiljshus har fr. o. m. 1959 verkat med full kraft. En ytterligare ökning av återbetalningarna på statliga bostadslån är att vänta på grund av den skärpning i återkraven, som beslutades av 1959 års riksdag. Den totala statliga nyutlåningen till bostäder är dock alltför jämt växande, ehuru ej i samma takt som amorteringarna.

Finansieringen av investeringsverksamheten inom *näringslivet*, med vilket här avses industri, handel och samfärdsel, har under 1958 och 1959 underlättats av olika statliga åtgärder, av vilka investeringsavgiftens slopande och medgivandena att taga investeringsfonder i anspråk utgjort de mest betydande. Delåterbetalningarna av de pris- och konjunkturutmättningsavgifter, som upptogs vintern 1951/52, samt de fortsatta utbetalningarna av likvider för LKAB-aktier har emellertid också varit av vikt. Utrikeshandelns utveckling liksom nedgången i lagerinvesteringarna har å sin sida minskat kreditbehovet inom vissa delar av näringslivet. Samtidigt har den sedan ett par år minskade restriktiviteten i kreditgivningen underlättat lånefinansieringen.

De beräkningar över industrins finansieringsförhållanden, som gjorts av konjunkturinstitutet, visar en stark ökning av industrins finansiella sparande från 1957 till 1958. En ännu starkare ökning synes ha ägt rum från 1958 till 1959, varvid minskningen av lagerinvesteringarna spelat en betydande roll. Ökningen av det finansiella sparandet återspeglas i tabellerna 4 och 7; en avsevärd tillväxt av industrins banktillgodohavanden har ägt rum, medan upplåningen varit relativt ringa.

Tabell VIII: 7. Näringslivets upplåning på kreditmarknaden

Förändringar i utestående belopp, miljoner kronor

	1957	1958	1959 ¹
<i>Industri</i>	7	259	120
Obligationer och förlagsbevis	47	37	20
Aktier ²	100	98	79
Lån i affärsbankerna ³	— 140	124	21
<i>Handel</i>	157	177	410
Aktier ²	43	16	24
Lån i affärsbankerna ³	114	161	386
<i>Samfärdse</i> l	127	121	170
Obligationer och förlagsbevis	67	11	— 23
Aktier ²	4	3	10
Lån i affärsbankerna ³	56	107	183
<i>Näringslivets lån i försäkringsbolagen</i> ⁴	249	234	300
Summa	540	791	1 000

¹ Uppskattningar utom beträffande »Lån i affärsbankerna».² Kontant inbetalning.³ Enligt Svenska Bankföreningens undersökningar i början av november, publicerade i Ekonomisk Revy. Uppgifterna avser sålunda inte kalenderår utan tiden november—november.⁴ Försäkringsbolagens lån till näringslivet redovisas ej fördelade på industri, handel och samfärdse

Anm. Tabellen omfattar endast industrins, handelns och samfärdselns upplåning mot obligationer, förlagsbevis och aktier samt lån i affärsbanker och försäkringsbolag.

Likviditetsökningen inom handel och samfärdse har varit långt mindre påfallande än inom industrin, såväl absolut som relativt. Upplåningen har samtidigt varit mera omfattande och därtill betydligt större 1959 än 1958. Någon beräkning på dessa båda sektors finansiella sparande föreligger inte, men tillgänglig statistik tyder på att det skulle ha utvecklats mindre gynnsamt än industrins.

Näringslivets kapitalanskaffning har under de båda senaste åren i allt högre grad tagit formen av upplåning i affärsbankerna, vilket förklaras av bankernas ökade kreditgivningsmöjligheter efter utlåningstakets avlägsnande 1957. Obligationsmarknaden har liksom tidigare väsentligen varit reserverad för bostadssektorn och staten. Kapitalanskaffning medelst aktieemissioner har under föreliggande goda möjligheter att låna i bankerna ej förekommit i någon större utsträckning. Möjligheterna att erhålla bankkrediter har vidare verkat minskande på omfattningen av företagets kommersiella krediter.

Den likviditetsuppladdning, som ägt rum inom näringslivet under de båda senaste åren, innebär, att företagen för realiserandet av sina för 1960 planerade investeringar är mindre beroende av utvecklingen på kreditmarknaden än övriga sektorer. Detta förhållande är av betydelse inte minst vid bedömningen av möjligheterna att medelst kreditrestriktioner styra den ekonomiska utvecklingen.

redovisade kreditefterfrågan varit avsevärt större 1959 än 1958. På utbuds sidan observeras hur affärsbankerna fungerat som buffert för denna ökade kreditefterfrågan; kapitalmarknadsinstitutens placeringsbehov har ökat i endast ringa utsträckning, och riksbankens utlåning — vilken närmast får ses mot bakgrunden av allmänhetens ökade behov av kassahållning och de villkor under vilka detta täckts — har ej förändrats nämnvärt. Affärsbankerna har ökat sin kreditgivning till praktiskt taget alla sektorer, sålunda även till dem, som traditionellt anses väsentligen bära täcka sitt upplåningsbehov på kapitalmarknaden, dvs. främst staten, kommunerna och bostadssektorn. För dessa sektorer beräknas det sammanlagda upplåningsbehovet bli av minst samma omfattning 1960 som 1959, varför de — därest kapitalmarknaden inte avsevärt vidgas — kommer att rikta en stor del av sin kreditefterfrågan mot affärsbankerna även under 1960.

IX. Investeringarna

1. Utgångspunkt och metoder för investeringsprognosen för 1960

Den investeringsprognos för 1960, som skall kommenteras i det följande och som finns sammanfattad i tabell 6, är utförd enligt i stort sett samma principer som motsvarande prognoser i tidigare nationalbudgeter. Som bas för kalkylen utnyttjas konjunkturinstitutets i kapitel II kommenterade preliminära beräkning av 1959 års investeringsverksamhet. Själva prognosen, som är angiven i form av avrundade öknings- eller minskningstal i förhållande till 1959, har i första hand grundats dels på tillgängliga uppgifter om investeringsplanerna inom olika delar av näringslivet, hos kommunerna och hos staten, dels på vissa administrativa data såsom av arbetsmarknadsmyndigheterna beviljade igångsättningstillstånd och av riksdagen fastställda ramar för den statliga bostadslånegivningen.

Inledningsvis ges först en redovisning av de beräkningar över tendenserna i byggnadsverksamhetens utveckling från 1959 till 1960 (utom för bostäder), som kunnat utföras på basis av statistiken över beviljade och utnyttjade igångsättningstillstånd samt data från arbetsmarknadsstyrelsens inventeringar av byggnadsverksamhetens omfattning vid särskilda tidpunkter. Därefter genomgås de olika delområdena, inklusive bostäder, ifråga om både byggnader och andra investeringar (utom lagerinvesteringar som behandlas i annat sammanhang, kap. X).

Kalkylerna över den tillståndsberoende byggnadsverksamheten redovisas i tabell 1. Den har kunnat grundas på faktiska uppgifter om meddelade igångsättningstillstånd t. o. m. november 1959. Därutöver har beräkningarna fått byggas på antaganden om igångsättningen under 1960. Det är framför allt arten av dessa senare antaganden som motiverar den i tabellrubriken använda beteckningen »räkneexempel». Genom att belastningen på 1960 års byggnadsverksamhet av redan vid årsskiftet 1959/60 pågående byggen redovisas skild från den belastning som blir en följd av den antagna igångsättningen under 1960, kan konsekvenserna av en ändring av det senare antagandet lätt klargöras med utgångspunkt från tabellen, i varje fall ungefärligt.

Igångsättningen av arbeten inom den diskuterade delen av den tillståndsberoende byggnads- och anläggningsverksamheten uppskattas ha varit omkring 4 procent större under 1959 än under 1958. Stocken av pågående byggen ökade under loppet av 1959 och kan för de arbeten det här är fråga om uppskattas ha varit 20 procent högre vid utgången än vid ingången av året.

Tabell IX:1. Räkneexempel för 1960 års tillståndsberoende byggnadsverksamhet (exkl. bostäder)

Miljoner kronor i 1959 års kostnadsnivå

	Igångsättning under 1959 (delvis uppskattning)	Beräknad faktisk byggnadsverksamhet 1959	Ingående belastning på 1960 till följd av ingångsättningen under 1959 och tidigare	Antagen ingångsättning under 1960	Belastning på 1960 till följd av denna nya ingångsättning	Total belastning 1960 (3) + (5)
	1	2	3	4	5	6
Jordbruk, skogsbruk o. fiske	4	4	2	4	2	4
Industri och hantverk	720	550	455	700	215	670
Kraft- och belysningsverk ¹	170	140	120	170	20	140
Samfärdsel ²	225	175	145	225	80	225
Handel	405	375	285	350	100	385
Förvaltning, sociala ändamål	375	325	250	360	90	340
Skolor, kyrkor, samlingslokaler	520	500	370	490	160	530
Vägar, gator, vatten- och avloppsledningar	600	630	430	600	210	640
Militära arbeten, civilförsvaret	60	90	50	80	20	70
Summa	3 079	2 789	2 107	2 979	897	3 004

¹ Statliga kraftverk ingår inte.² Kommunikationsverkens husbyggnadsarbeten ingår inte.

Med hänsyn bl. a. till den av allt att döma starka forceringen av igångsättningen under senare delen av 1959 i samband med utnyttjandet av investeringsfonderna, har det ansetts rimligt att räkna med att igångsättningen av här berörda arbeten skall bli något lägre (3 procent) under 1960 än under 1959. Kalkylen beräknas innebära ett bibehållande under 1960 av stocken av pågående byggen på i genomsnitt ungefär samma nivå som vid ingången av året. Enligt föreliggande beräkningar har byggnadstiderna varit något längre under 1959 än under 1958 för alla grupper utom industrin, för vilken tvärtom en viss förkortning av byggnadstiderna förekommit. För 1960 har byggnadstiderna antagits bli lika långa som under 1959 med undantag för industribyggnaderna, för vilka en återgång till 1958 års byggnadstider förutsatts.

Under dessa förutsättningar skulle byggnads- och anläggningsvolymen inom här berörda område öka med närmare 8 procent från 1958 till 1959. Med en igångsättning under 1960 av samma storlek som 1959, dvs. sammanlagt omkring 3 080 miljoner kronor, skulle det ytterligare tillskottet, om det fördelades över året på det sätt som antagits i tabell 1, föra upp den beräknade totala ökningen från 1959 till 1960 till närmare 9 procent.

2. Investeringsutvecklingen inom olika områden 1958—1960

Bostäderna

Enligt preliminära beräkningar ökade bostadsbyggandets volym med närmare 4 procent från 1958 till 1959 om man ser till det under respektive år utförda nybyggnadsarbetet. Det totala antalet färdigställda lägenheter, som 1958 uppgick till 62 200, har ökat relativt sett starkare och uppskattas för 1959 till omkring 69 000. Lägenhetsytan i de avslutade byggena har i genomsnitt varit något mindre under 1959 än under 1958.

Enligt de i tabell 2 redovisade uppskattningarna synes det vad beträffar flerfamiljshusen ha skett en viss ehuru obetydlig minskning av påbörjade byggen från 1958 till 1959. Dessutom har den genomsnittliga lägenhetsytan även i påbörjade hus varit mindre 1959 än 1958; minskningen rör sig om 4 procent. Antalet lägenheter i påbörjade småhusbyggen, vilket minskade under 1958, beräknas åter ha ökat 1959, varigenom minskningen vad beträffar flerfamiljshusen uppvägdes.

De för innevarande budgetår gällande medelsramarna för den statliga bostadslånegivningen motsvarar enligt 1959 års statsverksproposition 41 500 lägenheter i tertiärbelånade flerfamiljshus och 17 500 lägenheter i småhus (egnahemsbelånade hus såväl som tertiärbelånade rad- och kedjehus). Till detta får läggas bostadsbyggen utan statsbelåning, uppskattningsvis 2 500 lägenheter i flerfamiljshus och 1 500 i småhus.

Vad *flerfamiljshusen* beträffar beräknas under andra halvåret 1959 ha igångsatts byggen med sammanlagt omkring 29 000 lägenheter, vilket är knappt 4 000 mindre än under samma period 1958. Av den enligt ovanstående uppgifter för hela året beräknade igångsättningen, motsvarande 44 000 lägenheter, skulle således vid oförändrad låneram återstå byggen med omkring 15 000 lägenheter för igångsättning under första halvåret 1960. Härvid förutsätts att de kring budgetårsskiftet regelbundet beviljade dispenserna för påbörjande före 1 juli av byggen med lån belastande efterföljande budgetår, kommer att bli av samma storleksordning vid utgången av budgetåret 1959/60 som vid dess början. I proposition nr 2/1960 angående tilläggsanslag för budgetåret 1959/60 föreslås en utökning av låneramarna så att utöver tidigare program skall kunna igångsättas byggen med sammanlagt 5 000 lägenheter. Ökningen gäller enbart flerfamiljshusen. Man skulle därvid för dessa komma upp i en total igångsättning under första halvåret 1960 motsvarande i runt tal 20 000 lägenheter eller omkring 2 000 lägenheter färre än under samma period 1959.

I statsverkspropositionen 1960 räknar man för budgetåret 1960/61 med en igångsättning av bostadsbyggen under året motsvarande sammanlagt — i statsbelånade och icke statsbelånade hus — minst 63 000 lägenheter, varav oförändrat 19 000 i småhus. Ett minimiprogram av denna storlek har varit utgångspunkten även under de två senaste budgetåren. Arbetsmarknadsförhållandena medförde emellertid att närmare 75 procent av 1958/59 års ursprungliga ram för flerfamiljshus togs i anspråk redan under andra halv-

Tabell IX: 2. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1955—1959

	Flerfamiljshus (exkl. tertiärbelånade rad- och kedjehus)			Småhus (inkl. tertiärbelånade rad- och kedjehus)	
	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut	Påbörjade Totalt	Inflyttningsfärdiga Totalt
1955.....	43 250	40 550	51 450	16 000	16 400
1956.....	43 900	41 050	54 300	15 400	15 850
1957.....	47 150	47 350	54 100	17 900	17 100
1958.....	52 150	44 850	61 400	(17 000)	17 400
1959.....	(51 150)	(51 500)	(61 050)	(18 000)	(17 500)
				I månadskommunerna ¹	
1958 1 kv.....	4 800	10 500	48 400	700	2 700
2 kv.....	14 550	10 300	52 650	3 800	2 650
3 kv.....	19 100	9 250	62 500	3 450	2 150
4 kv.....	13 700	14 800	61 400	2 350	3 800
1959 1 kv.....	8 150	9 000	60 550	1 150	2 950
2 kv.....	13 800	14 050	60 300	3 750	2 350
3 kv.....	15 200	13 150	62 350	3 950	1 900
4 kv.....	(14 000)	(15 300)	(61 050)	..	..

¹ Med månadskommuner avses de kommuner – huvudsakligen tätorter – för vilka det föreligger månadsstatistik rörande småhusbyggandet. Dessa beräknas 1958 ha svarat för något över 60 procent av småhusbyggandet i hela landet.

Anm. Uppgifter inom parentes avser uppskattade värden.

året 1958; motsvarande siffra för andra halvåret 1959 var drygt 65 procent av 1959/60 års ursprungliga ram. Med hänsyn till de sannolika utvecklingstendenserna vad beträffar arbetsmarknaden förefaller det vara rimligt att räkna med en ytterligare sänkning av igångsättningen av byggen i flerfamiljshus under andra hälften av kalenderåret till 25 000 lägenheter 1960, motsvarande drygt 55 procent av ramen för budgetåret 1960/61.

Vad *småhusen* beträffar har, såsom nämnts, skett en återhämtning under 1959 efter den tillbakagång som inträffade 1958. Uppskattningsvis kan igångsättningen av småhusbyggen under kalenderåret 1959 ha motsvarat 18 000 lägenheter. De i statsverkspropositionen för 1960 och proposition nr 2 framlagda förslagen innebär oförändrade låneramar för småhusen. I prognosen för 1960 års bostadsbyggande har förutsatts en igångsättning under kalenderåret 1960 av småhusbyggen motsvarande 19 000 lägenheter.

Med stöd av ovan redovisade antaganden och under förutsättning av oförändrade byggnadstider samt en normal ökning av underhållsverksamheten har det totala bostadsbyggandet beräknats bli 100 miljoner kronor eller omkring 2 1/2 procent mindre 1960 än 1959. Den kalkylerade minskningen för flerfamiljshusen uppvägs endast till en del av ökningen för småhusbyggnationen och underhållsutgifterna.

Jordbruket

Investeringarna inom jordbruket beräknas totalt sett ha varit av samma omfattning 1959 som 1958, varvid en mindre minskning för byggnader och anläggningar uppvägs av en ökning för traktorer, maskiner och redskap. Även i prognosen för 1960 har förutsatts att jordbrukets investeringar kommer att vara oförändrade. Möjlighet att underbygga detta antagande med uppgifter om föreliggande investeringsplaner o. dyl. saknas dock.

Industrin

I motsats till vad fallet var 1952—1953 sjönk industrins investeringar totalt sett inte under den senaste konjunkturavmattningen. Tvärtom steg nyinvesteringar i byggnader och anläggningar inom industrin med 15 procent från 1957 till 1958 och nyinvesteringar i maskiner och apparater med 21 procent. Ökningen fortsatte under 1959 då byggnads- och anläggnings-

Tabell IX:3. Investeringsplaner för 1960 inom industrin

Ny- och ombyggnadsverksamhet respektive ny- och ersättningsanskaffning
Miljoner kronor

	Byggnader och anläggningar			Maskiner och apparater	
	Beräk- nade kost- nader 1959	Plane- rade utgifter 1960	Därav avsedda att påbörjas senare än 1 jan. 1960	Beräk- nade kost- nader 1959	Plane- rade utgifter 1960
1. Gruvindustri	91	80	8	72	61
2. Metall- och verkstadsindustri	449	522	148	575	747
därav:					
järn- och stålverk	119	130	26	225	340
järn-, stål- och annan metallmanufaktur	28	29	12	50	51
mekaniska verkstäder m. m.	187	220	64	215	261
skeppsvarv	55	70	23	37	33
elektroteknisk industri	60	73	23	48	62
3. Jord- och stenindustri	32	40	23	53	57
4. Träindustri	29	43	17	46	39
5—6. Massa-, pappers- och grafisk industri..	146	169	55	414	458
därav:					
träsliperier och cellulosafabriker	68	84	37	177	232
pappersbruk och pappfabriker	78	85	18	237	226
7. Livsmedelsindustri	72	86	34	89	81
8. Dryckesvaru- och tobaksindustri	16	21	4	15	14
9. Textil- och sömnadsindustri	20	25	9	58	54
10. Läder-, hår- och gummivaruindustri ..	6	9	3	22	25
11. Kemisk och kemisk-teknisk industri ..	47	39	19	94	85
Summa	908	1 034	320	1 438	1 621
12. El-, gas- och vattenverk	857	919	92	145	146
Summa	1 765	1 953	412	1 583	1 767

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Kommerskollegiets investeringsenkät.

verksamheten för industrins del beräknas ha varit drygt 10 procent högre än under 1958. Maskininvesteringarna synes däremot enligt de preliminära beräkningarna ha varit endast obetydligt högre 1959 än 1958. Enligt resultaten av kommerskollegiets sedvanliga oktoberundersökning, vars huvudresultat redovisas i tabell 3, räknar företagen med en fortsatt tämligen betydande ökning av nyinvesteringarna till 1960 såväl för byggnader och anläggningar som för maskiner och apparater.

Vad *byggnads- och anläggningsinvesteringarna* beträffar möjliggjordes ökningen från 1957 till 1958 av att det fanns en genom byggnadsregleringen uppdämd kö av byggnadsprojekt som väntade på byggnads- och igångsättningstillstånd. Denna kö avverkades till större delen under 1958. Fr. o. m. våren 1958 stimulerades näringslivets investeringsverksamhet dessutom direkt genom frisläppandet av investeringsfonderna. Under tiden fr. o. m. maj 1958 t. o. m. mitten av september 1959, efter vilken tidpunkt dylika medgivanden inte lämnats, har arbetsmarknadsstyrelsen (och i vissa fall Kungl. Maj:t) beviljat tillstånd till utnyttjande av investeringsfonder motsvarande ett sammanlagt belopp av 925 miljoner kronor avseende företag inom industrin (inkl. kraftverken). Drygt 2/3 härav beviljades under 1959. Tillståndet har i stor utsträckning förknippats med krav på en snabb igångsättning av projekten. Frisläppandet av investeringsfonderna, liksom omsvängningen i konjunkturen, har medfört en påtaglig ökning av de till länsarbetsnämnderna inkomna ansökningarna om igångsättningstillstånd för industriella byggnadsobjekt. Detta framgår av följande tablå som även innehåller data rörande omfattningen av under olika perioder beviljade tillstånd:

	1957		1958		1959	
	1:a halv-året	2:a halv-året	1:a halv-året	2:a halv-året	1:a halv-året	2:a halv-året
Inkomna ansökningar (milj. kr.)	355	237	183	272	270	400 ¹
Beviljade igångsättningstillstånd (milj. kr.)	371	188	247	363	280	475 ¹

¹ Uppskattning byggd på uppgifter för juni—november.

Även under 1959 har de beviljade tillståndens totalbelopp varit högre än de inkomna, ehuru skillnaden synes ha varit mindre än under 1958. Den kraftiga ökningen av igångsättningen under 1959 mognar ut i investeringsökningar först under 1960. Såsom framgår av tabell 3 räknar företagen själva med en ökning av nyinvesteringarna i byggnader och anläggningar med 14 procent från 1959 till 1960. Av tabell 4 framgår att företagens prognoser då det gällt denna del av deras investeringar fram t. o. m. 1957 innebar kraftiga överskattningar, för 1958 stämde exakt men för 1959 innebar en betydande underskattning. Denna jämförelse ger dock föga stöd för bedömning av tillförlitligheten i prognosen för 1960. Med hänsyn till den successiva avvecklingen av byggnadsregleringen sedan 1957 och frisläppandet av investeringsfonderna 1958—1959 har nämligen förutsättningarna för prognosen varit väsentligt olika under olika år och i intet fall jämförbara med

Tabell IX: 4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar
Förändring i procent

	1954— 1955	1955— 1956	1956— 1957	1957— 1958	1958— 1959	1959— 1960
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Planerat i oktober året innan	+ 48	+ 22	+ 12	+ 15	- 2	+ 14
Planerat i mars samma år ..	+ 40	+ 33	+ 25	+ 19	+ 14	..
Faktiskt inträffad förändring:						
löpande priser	+ 11	+ 9	+ 5	+ 15	+ 11	..
fasta priser	+ 7	+ 3	0	+ 15	+ 11	..
<i>Maskiner och apparater</i>						
Planerat i oktober året innan	+ 1	- 2	- 10	+ 7	- 5	+ 13
Planerat i mars samma år ..	+ 10	+ 14	+ 4	+ 25	+ 8	..
Faktiskt inträffad förändring:						
löpande priser	+ 4	+ 7	0	+ 23	0	..
fasta priser	- 2	+ 1	- 4	+ 23	0	..

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Kommerskollegiets investeringsenkäter.

dem man har anledning att räkna med för 1960. Av större intresse är i detta sammanhang den i tabell 1 redovisade kalkylen för den tillståndsberoende byggnadsverksamheten. Denna visar för industrins del på en ökning av investeringarna med 22 procent från 1959 till 1960. Självklart är denna kalkyl behäftad med betydande osäkerhet beroende såväl på statistikens otillförlitlighet som osäkerheten i de bakomliggande antagandena rörande byggnadstider och igångsättning under 1960. Det är dock att märka, att en ändring av antagandet om igångsättningen under 1960 skulle påverka siffran för den faktiska byggnadsverksamheten under 1960 med i genomsnitt knappt 1/3 av sitt belopp.

Vad beträffar *maskiner och apparater* visar kommerskollegiets oktoberenkät på en ökning på 13 procent från 1959 till 1960. En så kraftig ökning av de planerade maskininvesteringarna har inte noterats sedan höstenkäten 1946. Det kan nämnas att man i oktober 1958 räknade med en sänkning av maskininvesteringarna på 5 procent från 1958 till 1959. Den markerade omsvängningen under det senaste året får ses som en följd av den omsvängning i konjunkturen och konjunkturutsikterna som skett under 1959. Den torde emellertid till en del också vara att betrakta som en följdverkan av de senaste årens starka ökning av byggnads- och anläggningsinvesteringarna inom industrin.

När det gäller investeringarna i maskiner och apparater ger erfarenheterna från utfallet av tidigare års prognoser ett bättre stöd för bedömning av tillförlitligheten i prognosen för 1960 än vad fallet är då det gäller byggnads- och anläggningsverksamheten. Av tabell 4 framgår att det förelegat en tendens till systematisk underskattning i oktoberenkäten av maskininvesteringarna under det påföljande året. För samtliga i tabellen medtagna år gäller att ökningen räknat i löpande priser enligt senare utfallsberäkning

visat sig ha blivit större (eller minskningen mindre) än som motsvarat företagets i oktober året förut uppgivna planer. Med undantag för 1954—1955 gäller detta även förändringen i fasta priser. Underskattningen varierar (räknat i löpande priser) från 3 till 13 procent och rör sig i genomsnitt för perioden 1954—1959 om 8 procent. Denna tendens till systematisk underskattning får till en del antas sammanhånga med att investeringsplanerna för maskiner och apparater är förhållandevis kortsiktiga och därför inte kan överblickas av företagen för en så lång period som drygt ett år. Mot bakgrunden av erfarenheterna från tidigare år synes det vara motiverat att genomföra en viss uppjustering av de i kommerskollegiets enkät uppgivna planerna för 1960. Med hänsyn bl. a. till den prishöjande effekt som den allmänna varuskatten kan få förefaller det dock rimligt att göra tillägget något mindre än normalt; prognosen skall ju avse förändringen i fasta priser.

I investeringsprognosen i tabell 6 har antagits att industrins investeringar skall komma att öka med sammanlagt 500 miljoner kronor från 1959 till 1960 eller 13 procent av den motsvarande bruttoinvesteringen 1959. För nyinvesteringsverksamheten, om vilken diskussionen ovan rört sig, innebär prognosen en ökning på 18 procent. Av den totala ökningen hänförs sig 150 miljoner kronor till byggnader och anläggningar och 350 miljoner kronor till maskiner och apparater.

Kraftverken

Ökningen i kraftverksinvesteringarna från 1958 till 1959, vilken uppskattas till 7 procent, är helt koncentrerad till de statliga och kommunala investeringarna, medan de privata däremot minskat något. Med stöd av uppgifterna i kommerskollegiets investeringsenkät (grupp 12 i tabell 3) samt av uppgifter rörande kommunernas och statens investeringsplaner (vilka närmare skall kommenteras i det följande) har investeringarna i kraftverk antagits komma att öka med omkring 30 miljoner kronor 1960. Ifrågasvarande ökning ligger på de privata och statliga investeringarna och gäller till en del projekt i AB Atomenergis regi. De kommunala kraftverksinvesteringarna beräknas däremot minska något.

Handeln

Även då det gäller handels investeringar har det sedan 1958 av arbetsmarknadsskäl motiverade liberalare beviljandet av igångsättningstillstånd liksom frisläppandet av investeringsfonderna lett till en kraftig expansion. Ökningen från 1958 till 1959 av handels investeringar i nybyggnader och anläggningar uppskattas till inte mindre än 27 procent. Prognosen för 1960 för dessa investeringar får baseras dels på de i tabell 1 redovisade beräkningarna på basis av igångsättningstillstånd, dels — vad beträffar handelslokaler i bostadshus — på de förut relaterade beräkningarna av byggnadsverksamheten i flerfamiljshus. Den förra komponenten visar en ökning på en eller annan procent medan investeringsverksamheten i flerfamiljshus

väntas sjunka något. Dessa tendenser kan i stort sett beräknas uppväga varandra, varför handelns investeringar har förutsatts bli av samma omfattning 1960 som 1959.

Handelsflottan

Investeringarna i handelsflottan uppvisar betydande kastningar från år till år främst beroende på tillfälliga fluktuationer i leveranserna av nya fartyg. De beräknas 1959 ha varit 5 procent eller omkring 40 miljoner kronor lägre än 1958. För 1960 förutses en ökning av fartygsinvesteringarna med närmare 135 miljoner kronor. Omkring 2/3 härav motsvaras av ökade leveranser från svenska varv och resten av ökad nettoimport av begagnade fartyg.

Staten

Den statliga investeringsökningen från 1958 till 1959, vilken uppskattas till 12 procent, var särskilt betydande för vägar och affärsverk. Men ökningen gällde också andra huvudposter i den statliga investeringsverksamheten såsom försvaret, de statliga aktiebolagen, förvaltningen m. m.

För *affärsverken* låg huvudparten av ökningen 1958—1959 på vattenfalls- och televerkens investeringar, men ökningsökningar förekom även inom statens järnvägar, posten och luftfartsverket. Ifrågavarande affärsverks investeringar regleras genom en för varje budgetår fastställd medelsförbrukningsram; vissa investeringsanslag har dock förts utanför dessa ramar. De för 1959/60 och 1960/61 föreslagna budgetplanerna och medelsförbrukningsramarna beräknas medge en investeringsökning för kalenderåret 1960 om endast 10 à 20 miljoner kronor sammanlagt för kommunikationsdepartementets affärsverk. Hänsyn har härvid tagits till den återhållande inverkan på den reala investeringsutvecklingen som kan komma att utövas av den av omsättningsskatten förorsakade prisstegringen. De planerade ökningarna ligger på vattenfallsverket och televerket, medan det för de övriga affärsdrivande verken synes bli fråga om endast förhållandevis små ökningsbe-
lopp, för statens järnvägar t. o. m. möjligen en minskning.

De *statliga väginvesteringarna* beräknas ha ökat med inte mindre än 25 à 30 procent mellan 1958 och 1959. Ökningen gäller väsentligen nybyggnadsarbeten och är så gott som helt förknippad med beredskapsarbeten igångsatta i arbetslöshetsbekämpande syfte. Inom ramen för de ordinarie investeringsanslagen för nybyggnader och underhåll synes det kunna bli fråga om investeringsökning från 1959 till 1960 på möjligen något tiotal miljoner kronor. Denna ökning kan emellertid väntas komma att helt övervägas av en väsentlig reduktion av beredskapsarbetena. Omfattningen av dessa beror givetvis på utvecklingen av arbetsmarknadssituationen. Uppskattningsvis har i tabell 6 förutsatts en minskning från 1959 till 1960 av de totala statliga väginvesteringarna på 60 miljoner kronor eller 7 procent.

Den ökning av de *militära investeringarna* på 3 till 4 procent eller drygt 50 miljoner kronor som beräknas ha skett från 1958 till 1959 ligger helt på ma-

terielanskaffning. Investeringarna i byggnader och anläggningar synes där-
emot snarast ha varit oförändrade. För 1960 förutses en ökning för försva-
rets investeringar på sammanlagt 115 miljoner kronor; ökningen gäller så-
väl byggnads- och anläggningsinvesteringarna som materielinköpen.

Kommunerna

Enligt konjunkturinstitutets beräkningar, grundade på uppgifter lämnade
från kommunerna till statistiska centralbyrån i november, skulle de kom-
munala investeringarna totalt ha ökat med omkring 5 procent från 1958 till
1959. Häri ingår såväl de kommunala myndigheternas och affärsverkens som
de kommunägda aktiebolagens och stiftelsernas investeringar. Ökningen
skulle således ha varit något mindre än den enligt motsvarande undersök-
ning föregående år planerade på 7 1/2 procent. Reduktionen i förhållande till
prognosen ligger väsentligen på de kommunägda aktiebolagen och stiftel-
serna.

Såsom framgår av tabell 5 uppgår den av kommunerna till 1960 planerade
investeringsökningen till 8 1/2 procent. Även bortsett från att kommunerna
normalt har en tendens att överskatta sina investeringsmöjligheter synes

**Tabell IX: 5. Kommunernas samt de kommunala bolagens och
stiftelsernas investeringsplaner för 1960**

Miljoner kronor

	Beräknade utgifter 1959	Planerade utgifter 1960
Nybyggnader		
Bostäder	736	810
Skolor och kyrkor	380	463
Hälsa- och sjukvård	204	275
Sociala ändamål	83	92
Gator, vägar, planteringar	284	295
Vatten, avlopp, vattenverk m. m.	474	513
Kraft- och elverk	139	133
Gasverk	4	5
Värmeverk	22	15
Spårvägar och busslinjer	39	44
Hamnar, kanaler och slussar	50	60
Brandväsen, civilförsvär	24	25
Förvaltning och övriga ändamål	179	146
Summa nybyggnader	2 618	2 876
därav: nybyggnader exkl. bostäder	1 882	2 066
Övriga nyinvesteringar	255	266
Byggnadsunderhåll	482	499
Övriga underhållsutgifter	155	162
Summa bruttoinvesteringar	3 510	3 803

Anm. Som källa har använts statistiska centralbyråns kommunen-
kät. De siffror över kommunala investeringar för 1959 som redovisas
i tabell 6 överensstämmer ej med ovanstående, emedan kommunen-
kätens siffror vid beräkningarna till tabell 6 justeras med hänsyn till
jämförbarheten med tidigare år.

Tabell IX: 6. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1959 till 1960

Miljoner kronor i 1959 års priser

	1959			Förändring 1959—1960		
	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa
Bostäder.....	4 090	—	4 090	- 100	—	- 100
Jordbruk, skogsbruk och fiske	549	546	1 095	+ 15	—	+ 15
Egentlig industri.....	1 218	2 695	3 913	+ 150	+ 350	+ 500
Kraft-, gas- och belysningsverk	881	335	1 216	+ 20	+ 10	+ 30
Handel m. m. (endast byggnader).....	569	—	569	—	—	—
Samfärdsel.....	915	2 871	3 786	+ 40	+ 345	+ 385
Enskild: motorfordon.....	—	1 527	1 527	—	+ 150	+ 150
handelsflottan	—	681	681	—	+ 135	+ 135
övrigt.....	51	51	102	+ 5	+ 40	+ 45
Statlig.....	749	551	1 300	+ 20	+ 15	+ 35
Kommunal	115	61	176	+ 15	+ 5	+ 20
Förvaltnings- och sociala ändamål	709	193	902	+ 40	+ 15	+ 55
Sjuk- och hälsovård, sociala ändamål ..	381	102	483	+ 70	+ 15	+ 85
Förvaltning och diverse ändamål	328	91	419	- 30	—	- 30
Skolor och kyrkor	540	97	637	+ 50	—	+ 50
Väg- och gatuarbeten m. m.	1 854	78	1 932	- 10	+ 5	- 5
Militära investeringar.....	157	1 488	1 645	+ 35	+ 80	+ 115
Summa	11 482	8 303	19 785	+ 240	+ 805	+ 1 045
därav: enskilda.....	5 763	5 445	11 208	+ 40	+ 645	+ 685
statliga	2 471	2 492	4 963	+ 45	+ 145	+ 190
kommunala	3 248	366	3 614	+ 155	+ 15	+ 170

det (såsom närmare motiveras i kapitel VIII), med hänsyn till den ökade upplåning som skulle erfordras, knappast realistiskt att räkna med att kommunerna skall kunna realisera hela den nu angivna ökningen. Även beräkningarna i tabell 1 pekar på att investeringsökningen kan väntas bli mindre än vad kommunerna själva räknat med i sina till statistiska centralbyrån upp-givna planer. Sammanlagt har de kommunala investeringarna i tabell 6 antagits komma att öka med 170 miljoner kronor eller knappt 5 procent från 1959 till 1960.

X. Försörjningsbalansen 1960

1. Inledning

Varje försök att vid denna tidpunkt göra någon mera preciserad prognos för Sveriges ekonomi under 1960 strandar i första hand på svårigheten att nu förutse penninginkomsternas utveckling sådan den bestäms av uppgörelserna på arbetsmarknaden. Dessa gäller i år inte bara de vanliga avtalsmässiga löneförändringarna utan också eventuell kontant inlösning av förut existerande pensionsrätter i samband med införandet av allmän tilläggspension. På grund härav saknas bl. a. möjlighet att förutsäga konsumtionens och prisernas utveckling.

Detta hindrar inte att man kan uppställa en stomme till en nationalbudget, som kan tjäna som *utgångspunkt* för beräkningar rörande innebörden i olika alternativ för den ekonomiska politiken, lönesättningen etc. Allteftersom nya data blir kända kan dessa införas och ge bilden större realism och precision. Därför redovisas här (tabell 1) en *schematisk baskalkyl* över försörjningsbalansen 1960.

Tillgångssidan i denna kalkyl bygger på den antagna förutsättningen att produktiviteten stiger i samma takt som tidigare under efterkrigstiden och att sysselsättningsvolymen stiger så långt arbetskraftstillgångarna praktiskt medger utan extrem överansträngning. Ökningen av bruttonationalprodukten kompletteras med beräknade förändringar i import och lagerhållning. Mot den på så sätt framkomna siffran för ökningen i strömmen av varor och tjänster ställs de olika posterna på efterfrågesidan. Härvid tas som utgångspunkt en inkomstutveckling som innebär att alla förvärvsinkomster per timme stiger i takt med produktivitetsökningen. Hushållens efterfrågan på konsumtionsvaror antas tillsvidare bli bestämd av de disponibla inkomsternas utveckling vid normalt sparande ur inkomstökningen; de disponibla inkomsterna skiljer sig från förvärvsinkomsterna genom skatter och överföringsinkomster. Övriga efterfrågeposter är delvis bestämda av mer eller mindre fastlagda planer (industrins investeringsplaner, statens och kommunernas utgiftsplaner); delvis måste de baseras på osäkra uppskattningar eller schematiska antaganden. Hela kalkylen utmynnar i ett efterfrågeöverskott, vars täckande i princip kan ske på olika sätt — ifall det ej spontant täcks genom en starkare ökning av produktionen eller sparandet än den antagna — t. ex. genom ett importöverskott, genom en prisstegring som begränsar den reala efterfrågan eller genom ännu ej beslutade ekonomisk-politiska åtgärder som reducerar de nu preliminärt förutsedda utgiftsplanerna på en eller flera punkter.

Tabell X: 1. Schematisk nationalbudget 1960

Miljoner kronor i 1959 års priser

	1959	Förändring 1959—1960 ¹	
		Procent	Milj. kr.
<i>Tillgång</i>			
Produktion (bruttonationalprodukt).....	62 800	+ 4	+ 2 600
Lagerförändring	600	.	- 600
Import	12 300	+ 7	+ 800
Summa tillgång	75 700		+ 2 800
<i>Efterfrågan</i>			
Privat konsumtion	35 150	+ 1	+ 450
Privat bruttoinvestering	11 200	+ 6	+ 700
Eftersträvad lagerökning	.	.	+ 600
Kommunal konsumtion.....	5 000	+ 5	+ 250
Kommunal bruttoinvestering	3 600	+ 5	+ 150
Statlig konsumtion.....	3 300	+ 5	+ 150
Statlig bruttoinvestering	5 000	+ 4	+ 200
Export	12 450	+ 5	+ 650
Summa efterfrågan	75 700		+ 3 150
<i>Efterfrågeöverskott (s:a efterfrågan minus s:a tillgång)</i>	.	.	350

¹ På grund av avrundningar överensstämmer ej alltid procenttal och absoluta tal.

Sedan en baskalkyl av denna typ upprättats diskuteras i därpå följande avsnitt innebörd och verkan av alternativa antaganden på några väsentliga punkter. Sålunda betraktas de sannolika verkningarna av en annan produktivitetsutveckling eller en annan löneutveckling m. m. Till slut diskuteras mot bakgrunden av de allmänna konjunkturtendenserna vilka av de möjliga alternativen som kan betraktas som de mest sannolika. Fastläggandet av de grundläggande beräkningselementen görs alltså till huvudsak medan prognossidan på detta stadium diskuteras mera sekundärt.

Till en början genomgås alltså baskalkylens olika delsfiffror beträffande utvecklingen 1959—1960. Dessa är uttryckta i reala termer, alltså i oförändrat penningvärde. Poster som ursprungligen beräknats i nominella belopp har därför reducerats med hänsyn till de prisstegringar som den allmänna varuskatten kan väntas medföra på varje särskilt område. För konsumentprisernas del förutses sålunda en uppgång med 3 procent. Varken pris-, löne- eller andra penninginkomstökningar utöver vad som angivits härövan har i detta sammanhang medräknats. Detta hör i stället till framställningens senare del.

Genomgången av de särskilda posterna är delvis något utförligare än den schematiska framställningen i och för sig skulle fordra. Översikten får därmed också tjäna som sammanfattning av den mera detaljerade redovisning av förhållandena på olika delområden som givits i de föregående kapitlen.

De i tabellen begagnade utgångssiffrorna har hämtats från den i kapitel II redovisade preliminära försörjningsbalansen för 1959 och skall inte kommenteras här.

2. Schematisk baskalkyl över försörjningsbalansen 1960

Tillgångssidan

I genomsnitt för efterkrigstiden har bruttonationalprodukten per arbetstimme årligen stigit med 3 procent. I brist på säkra hållpunkter för ett avvikande antagande läggs denna siffra till grund för baskalkylens viktigaste tillgångspost: ökningen i utbudet av varor och tjänster. I överensstämmelse med framställningen i kapitel VI beräknas dessutom sysselsättningsvolymen öka med 1 procent. Därmed blir den totala produktionsökningen brutto 2 600 miljoner kronor.

För importen upptas den volymökning med 7 procent eller 800 miljoner kronor som de i kapitel IV redovisade beräkningarna går ut på. Dessa har bl. a. baserats på antaganden om konsumtions- och investeringsutvecklingen som inte nämnvärt skiljer sig från baskalkylens. Med den stegring i exporten, som samtidigt kunnat förutses, kommer import och export att balansera jämnt 1960. I en kalkyl av ifrågavarande typ skulle man också (såsom i proposition 162, bil. 1) kunna ta som utgångspunkt att export och import förutsätts balansera, varefter ett eventuellt importöverskott betraktas som uttryck för en balansbrist. I detta fall har emellertid de två framställningsätten kommit att sammanfalla.

I fråga om lagerutnyttjandet har de i kapitel II redovisade, mycket preliminära, undersökningarna pekat på en lagerminskning med 600 miljoner kronor under 1959. Lagren har nu på de flesta områden nedgått så kraftigt att man inte kan räkna med att någon ytterligare nettoavtappning kan utnyttjas för att möta 1960 års efterfrågan. Här bortfaller alltså en tillgångspost på 600 miljoner kronor.

Totalt erhålls på här angivet sätt en ökning i utbudet av varor och tjänster med $(2\ 600 - 600 + 800 =) 2\ 800$ miljoner kronor från 1959 till 1960.

Efterfrågesidan

I fråga om hushållens efterfrågan på varor och tjänster för konsumtion (»privat konsumtion» i tabell 1) antas, såsom inledningsvis antytts, att den följer utvecklingen av de fysiska personernas disponibla inkomster med modifikation för en »normal» sparkvot (10 å 15 procent) på inkomstökningen. Vidare antas att alla förvärvsinkomsterna per timme följer produktiviteten. Detta betyder att alla inkomstrelationer inom den aktiva inkomstbildningen, särskilt relationen löner-bruttovinster, är oförändrade och att alla inkomstsummor över lag ökas med 4 procent. För de personliga förvärvsinkomsterna, som 1959 uppgick till 45 miljarder kronor (inkl. vissa därmed sammanhängande försäkringsinkomster), skulle detta innebära en ökning med 1 800 miljoner kronor. Härifrån avgår marginalskatt m. m. (470 miljoner kronor), kommunal skattehöjning (90) och minskat netto av överskjutande och kvarstående skatt (150), summa drygt 700 miljoner kronor. Å andra sidan tillkommer närmare 600 miljoner kronor genom sänkta in-

komstskatter (165), ökat antal folkpensionärer och ökade folkpensioner m. m. (250), höjda barnbidrag (90) och diverse kommunala och statliga inkomstöverföringar (grovt räknat 75 miljoner kronor). Efter dessa justeringar kvarstår som ökning av disponibel inkomst nära 1 700 miljoner kronor. Detta motsvarar 4 1/2 procent på den totala disponibla inkomsten 1959. Efter reduktion för varuskattens verkan och normalt sparande återstår 1 1/3 procent eller 450 miljoner kronors ökning av den reala efterfrågan för konsumtionsändamål. Denna siffra införs således i den schematiska baskalkylen.

Den efterfrågan på varor och arbetskraft som representeras av det enskilda näringslivets planer på investeringar har i kapitel IX beräknats öka med 700 miljoner kronor (6 procent) i volym. Av de privata investeringarna gäller ungefär hälften byggnader och anläggningar och den andra hälften maskiner m. m. I fråga om byggnaderna förutses i anslutning till beräkningarna på basis av givna eller planerade igångsättningstillstånd och låneramar en viss nedgång i bostadsbyggandet från 1959 års rekordnivå. Under 1959 kunde, med hänsyn till läget på arbetsmarknaden, extra tillstånd ges utöver minimiplanen för bostadsbyggandet, men dessa extratillstånd torde bli mera begränsade under 1960. Däremot förutses en uppgång för industribyggena. Totalt förutses för de privata byggnadsinvesteringarna en obetydligt ökad volym. För andra investeringar än byggnader, främst maskiner o. d. för industrin samt handelsfartyg och motorfordon, väntas däremot en betydande uppgång. Reparationer och underhåll antas öka trendmässigt eller med ca 3 procent.

När det gäller investeringarna i varulager är det självklart att varje förhandsbedömning är ytterst vansklig. I en kalkyl av förevarande schematiska typ får man sätta in en siffra, som kan anses i en eller annan mening normal i anslutning till produktionsökningen, för att därmed ge uttryck åt den ökning i lagerhållningen på alla stadier, som erfordras för att produktion och handel skall flyta utan störningar. Från denna utgångspunkt kan man sedan föra mer eller mindre realistiska och underbyggda resonemang om sannolikheten av eventuella avvikelser. I genomsnitt för efterkrigstiden har den årliga lagerökningen uppgått till ett belopp som motsvarar 22 procent av den samtidigt inträffade ökningen av bruttonationalprodukten. I baskalkylen insätts därför 600 miljoner kronor.

De i tabellen införda uppgifterna om ökad kommunal och statlig konsumtion och investering är hämtade från kapitlen VIII och IX (ehuru de här avrundats till jämna 50-tal miljoner). Det bör observeras att det här endast gäller sådana kommunala och statliga utgifter som sammanhänger med en direkt utvidgning av den offentliga verksamhetens volym; höjda löner eller förändrade belopp i inkomstöverföringar till enskilda påverkar däremot posten privat konsumtion. — Under rubriken kommunal konsumtion förekommer ökningarna speciellt för skolväsen och sjukvård. Dessa är i stor utsträckning betingade av under föregående år gjorda investeringar i sådana anläggningar som nu tas i bruk. Även den fortsatta investeringsökningen gäl-

ler till stor del dessa områden jämte gatuanläggningar o. dyl. De utvidgningar av statens verksamhet, som förekommer under rubriken statlig konsumtion (150 miljoner kronor), utgörs i huvudsak av automatiska utgiftsökningar för försvar, universitet, läroverk och mentalsjukhus. Ökningen av de statliga investeringarna gäller främst en del av affärsverken samt automatiska ökning av försvarsutgifterna enligt 1958 års beslut. Andra automatiska eller i övrigt svårundvikliga investeringsökningar uppvägs till stor del av minskningar på vissa områden, speciellt i fråga om vägbyggena.

Exportökningen har i anslutning till uppskattningarna i kapitel IV antagits bli 650 miljoner kronor eller 5 procent.

Totalt skulle de förutsedda efterfrågeökningarna sålunda uppgå till 3 150 miljoner kronor. Detta betyder ett efterfrågeöverskott på 350 miljoner kronor. Minskningen från den efter i stort sett samma metoder uppgjorda kalkylen i proposition 162 till höstriksdagen sammanhänger väsentligen med att den allmänna varuskatten sedan dess tillkommit och att utgiftsplanerna i den offentliga hushållningen reducerats, särskilt i fråga om statliga investeringar, bl. a. beredskapsarbetena. Motverkande faktorer är å andra sidan att man måste konstatera en starkare ökning för de privata investeringsplanerna och att lagerutnyttjandet 1959 synes ha varit ännu starkare än man tidigare kunnat räkna med, så att utgångsläget i och för sig representerar ett mera markerat knapphetsläge.

3. Verkningarna av variationer i balansens huvudposter

Här följer en summarisk genomgång av de förändringar i bilden som uppstår om den faktiska utvecklingen på olika punkter skulle skilja sig från de i baskalkylen gjorda antagandena.

Innebörden i en *ökning av produktiviteten* med 1 procent utöver antagna 3 procent skulle tydligen i första hand vara att bruttonationalprodukten blev över 600 miljoner kronor större än i baskalkylen. Även med avdrag för den förstärkning av lagerökningstendensen och den ökning i företagarnas privata konsumtion, som denna produktionsförbättring kunde väntas medföra, skulle en sådan ökning av tillgångssidan ge en balansförstärkning på 400 à 500 miljoner kronor.

En extra *ökning av lönerna* med 1 procent (340 miljoner kronor) skulle efter avdrag för skatter och normalt sparande innebära en ökning av efterfrågan för privat konsumtion med omkring 200 miljoner kronor. Härvid förutsätts alltså, att en förändring av den privata disponibla inkomsten också medför en förändring i efterfrågan på konsumtionsvaror på här antaget sätt. Likaså antas, att lönehöjningen — även om den skulle tas ur företagsvinsterna och alltså åtminstone inte i första omgången uppvägas av prisstegringar — inte medför någon reduktion av företagets efterfrågan, som väsentligen gäller investeringar. Realismen i båda dessa förutsättningar kan måhända diskuteras (se nedan sid. 94).

Om man kombinerar produktivitets- och löneökning med vardera 1 pro-

cent utöver baskalkylens antaganden, blir resultatet mera komplicerat. Ökningen i efterfrågan för privat konsumtion för löntagarna skulle enligt ovan röra sig om 200 miljoner kronor vartill kanske skulle komma 50 miljoner från de enskilda rörelseidkarnas sida, alltså 250 miljoner av de bortåt 500 miljoner kronor varmed balansen eljest förstärkts. Återstoden skulle alltså bli ökat sparande hos företagen och i någon mån hos hushållen, jämte ökade skatte- och affärsverksinkomster för det offentliga. Detta kunde småningom leda till ökade investeringsutgifter och ökade utdelningar, men denna process måste väntas ta tid, och tills vidare skulle alltså 1 procents starkare ökning av både produktivitet och inkomster innebära en ganska betydande reduktion av efterfrågeöverskottet.

En speciell problematik ligger i den förestående *övergången till allmän tilläggspension*. Det i den schematiska baskalkylen tillämpade inkomsttagandet innebär att genomsnittet av alla kontanta lönehöjningar — inklusive löneglidning och eventuella tillskott genom inlösning av privata pensionsförmåner — blir 3 procent per arbetstimme. De privatanställda löntagare, som redan är pensionsförsäkrade, synes uppskattningsvis representera en tiondel av den totala lönesumman. Om man i stället antar, att de *vid sidan av* en generellt utgående lönehöjning på nyssnämnda 3 procent per timme skulle erhålla exempelvis 10 procents ytterligare kontantlönetillägg (inkl. den del som f. n. formellt utgör avdrag på lönen) såsom inlösning av numera överflödiga delar av sina privata försäkringar, skulle detta alltså innebära ytterligare 1 procents ökning av den totala lönesumman, med den därav följande effekt på efterfrågan på konsumtionsvaror som nyss nämndes. Även för de stats- och kommunalanställdas del står krav av denna typ under diskussion. En ifrågasatt höjning av kontantlönerna med 1,9 procent i samband med att detta belopp börjar betalas som avgift av arbetsgivarna på den privata arbetsmarknaden skulle innebära en ökning av löneutgiften med ca 150 miljoner kronor (0,4 procent på den totala lönesumman i landet) och med ca 100 miljoner kronor i konsumtion.

Lönehöjningarna i olika former har här närmast betraktats ur efterfrågebestämmande synpunkt. De måste emellertid även betraktas som *kostnadselement*. Baskalkylens antagande om en helt »inflationfri» löneutveckling innebär strängt taget att arbetsgivarnas utgiftsökning för allmän tilläggspension (1,9 procent på lönesumman) skulle uppvägas av bortfall av de nuvarande höga avgifterna för privat pensionsförsäkring (i regel över 25 procent på kontantlönerna för de försäkrade) så att även lönekostnaden per produkt enhet skulle bli oförändrad. Om man i stället — såsom härovan — antar att 10 procent på nuvarande kontantlöner för de nu pensionsförsäkrade går till dessa löners ökning, medan resten till hälften används för kompletteringsförsäkringar och till hälften behålls av arbetsgivarna som ersättning för nuvarande och senare höjda avgifter (ett antagande vars realism inte skall närmare diskuteras), finner man att besparingen skulle motsvara 1 procent av den totala lönekostnaden i privat tjänst och således täcka omkring hälften av första årets arbetsgivaravgift. Den genomsnittliga

ökningen av lönekostnaden per timme inom det privata näringslivet skulle då tydligen bli ca 1 procent utöver den generella kontantlönehöjningen.

I kapitel VII har redovisats vissa kalkyler rörande den *prisstegring*, som — under där angivna förutsättningar — skulle bli resultatet av en lönehöjning utöver produktivitetsökningen. De pekar på att prisstegringen (enligt konsumentprisindex) på kort sikt skulle bli en tredjedels till en halv procent för varje procents sådan extra lönehöjning, om denna är av måttlig storlek. Att prisstegringen inte behöver väntas bli lika stor som lönehöjningen utöver produktivitetsökningen sammanhänger främst med att åtskilliga element i konsumentprisindex (kapitalkostnader och internationellt bestämda varors priser) är på kort sikt oberoende av de aktuella lönekostnaderna. I gengäld måste man räkna med att en svensk lönehöjning, i den mån den inte går parallellt med en liknande höjning utomlands, innebär en dämpning av exporten och en stimulans för importen i konkurrens med inhemsk produktion och alltså kan få återverkningar på sysselsättningen, speciellt på längre sikt. Inför 1960 torde däremot eventuella sysselsättningsbortfall genom skärpt konkurrens bli föga märkbara vid lönehöjningar av den storlek som praktiskt kan komma i fråga, eftersom den inhemska efterfrågan ändå torde vara tillräcklig för att åstadkomma fortsatt sysselsättningsökning inom den smala marginal som arbetskraftstillgångarna överhuvudtaget medger.

De *privata investeringarnas* ökning kan givetvis även skilja sig från vad som förutsatts i baskalkylen. Det är f. ö. sannolikt att investeringsviljan kommer att starkt påverkas av utvecklingsförloppet under året på så sätt att en stegring av inflationsrisken medför en strävan att påskynda investeringarna inte minst i form av lagerökning. Här erinras blott om att varje procents ökning av de fasta privata investeringarna ökar efterfrågan och därmed den eventuella balansbristen i samhällsekonomin med 100 miljoner kronor. *Lagerinvesteringarna* har uppvisat starka kastningar mellan olika år och utgör den punkt i kalkylen, som i och för sig är allra mest osäker. Däremot erfordras inga speciella omräkningar för att konstatera vad ett annat antagande här skulle göra i totalbalansen. Detsamma gäller de olika posterna i utrikeshandeln och i det offentliga investeringar och konsumtion.

De grova överslag som här har gjorts har helt bortsett från de komplikationer som kan uppstå dels genom att även en balans i totalsiffrorna kan dölja en brist på balans på olika delområden, dels genom att en generell eller partiell balansbrist kan leda till kumulativa processer som förstärker den ursprungliga tendensen. Exempel: en ökning av efterfrågan för konsumtion eller investeringar kan leda till påskyndande av spekulativa inköp och utläggningar av order med ytterligare balansbrist som resultat. Å andra sidan kan arbetskraftsbrist och långa leveranstider bli fysiska bromsar på efterfrågeökningen, utan att omedelbart leda till en snabb pris- och löneuppgång — alltså inflation — ifall den internationella pris- och löneutvecklingen skapar konkurrensmässiga och psykologiska hämningar mot ett sådant reaktionssätt.

4. Den sannolika utvecklingen 1960

I det närmast föregående avsnittet har några av de viktigaste möjligheterna till avvikelser från den uppställda baskalkylen rent siffermässigt analyserats på basis av en mycket enkel och ofullständig teori om sammanhangen. Här följer en diskussion om sannolikheten av alternativa möjligheter i fråga om det faktiska utfallet och om hållbarheten hos den teoretiska bild som nationalbudgetanalysen grundas på.

Produktivitetsutvecklingen. Det i baskalkylen begagnade antagandet, att produktiviteten per arbetstimme skulle komma att stiga med 3 procent, baserades på en ren schablon: den genomsnittliga ökningen under efterkrigstiden. Det har ofta diskuterats huruvida man inte skulle kunna bedöma produktivitetsutvecklingen mindre schablonmässigt. Man har bl. a. pekat på möjligheten att dra vissa slutsatser om den i varje läge pågående produktivitetstegringen på basis av det aktuella konjunkturläget. Två hypoteser konkurrerar här: å ena sidan att ett konjunkturuppsving tillåter företagen att arbeta med längre produktionsserier under förbättrat utnyttjande av produktionsmedlen, öka handelsomsättningen med oförändrad personal osv., så att produktiviteten därigenom ökas, å andra sidan att uppsvinget drar med sig minskad utrationalisering av mindre effektiva företag, minskad omtanke om ekonomisering med produktionsmedlen, ökad frånvarofrekvens och överrörlighet hos de anställda, svårigheter att få fram leveranser och reservdelar i rätt tid och att få reparationer snabbt utförda. Enligt den ena tankegången skulle ett konjunkturuppsving främja, enligt den andra skulle det dämpa produktivitetsökningen. Det har emellertid visat sig svårt att utifrån ett jämförande studium av förändringarna i produktivitetsutveckling och konjunkturläge — åtminstone för Sverige under efterkrigstiden — få fram någon bekräftelse på vare sig den ena eller andra av dessa motsatta hypoteser.

Det är kanske, trots detta, i någon mån befogat att vänta sig en speciell produktivitetsökning just vid själva omsvängningen från avmattning till uppsving, då man går från lågt till högt kapacitetsutnyttjande och högkonjunkturs störningar ännu inte hunnit göra sig gällande. Om man anser att produktionsökningen under andra halvåret 1959 representerade en sådan övergångsperiod skulle man tydligen vid 1960 års ingång ha kommit upp på en relativt hög produktivitetsnivå i förhållande till 1959 års genomsnittsläge och därför ha anledning räkna med att detta skulle avspeglas i relationen mellan kalenderåren 1959 och 1960. Möjligheten att 1960 års produktivitetsnivå kommer att ligga mer än »normala» 3 procent över 1959 års bör måhända därför anses mera sannolik än motsatsen, bortsett från effekten av en eventuell elransonering.

Lönerna och konsumtionsefterfrågan. I baskalkylen har antagits att konsumenternas efterfrågan skulle vara direkt anknuten till förändringen i deras disponibla inkomst. I de senare årtiondenas teoretiska debatt har frågan om konsumtionsbenägenhetens förhållande till den disponibla inkomsten

tilldragit sig stort intresse och de traditionella uppfattningarnas hållbarhet har satts i fråga. Generella teoriers användbarhet på speciella historiska situationer är givetvis under alla förhållanden begränsad; särskilda omständigheter kan alltid komma in och förrycka kortsiktsförloppen. När det gäller samband mellan real disponibel inkomst och real konsumtion kan det konstateras (för Sverige under 1950-talet åtminstone) att variationerna i storleken av varje års konsumtionsökning varit mindre än variationerna i realinkomstökning. Vid stark inkomstökning har konsumtionen visserligen också visat stark uppgång men inte i samma grad — och omvänt. Både inkomst och konsumtion har ökat med i genomsnitt ca 3 procent per år, men med ledning av 1950-talets erfarenheter kan man förmoda att en ökning av den reala disponibla inkomsten med 1 procent skulle leda till att konsumtionen ökades med någonting mellan 1 procent och »normala» 3 procent, säg 2 procent.¹

När det speciellt gäller 1960 måste emellertid ovanstående tankegång modifieras, även om den skulle kunna tillmätas principiell giltighet. Vid fastställandet av utgångsläget 1959 har medräknats, att en viss del av de köp som normalt skulle ha kommit till stånd först under 1960 nu verkställts redan 1959 med hänsyn till omsättningsskatten. På denna grund har exempelvis konsumtionsökning och lagerförtäring under 1959 beräknats bli större än eljest. Detta bör ta sig uttryck i ett visst bortfall i hushållens efterfrågan på konsumtionsvaror 1960. Det förefaller därför trots allt rimligt att endast räkna med samma ökning av efterfrågan på konsumtionsvaror som ökningen av den disponibla inkomsten, ifall denna blir mindre än normalt. Med hänsyn till de speciella förhållanden som nu berörts måste emellertid 1960 års konsumtionsutveckling anses särskilt svårbedömd, även i den meningen att det är ovanligt svårt att bedöma huruvida en inkomstökning utöver baskalkylens kommer att resultera i en stor eller liten ökning av konsumtionsefterfrågan. Snarast förefaller det rimligt att vänta, att även vid en exempelvis 3-procentig ökning av de disponibla inkomsterna — vilken normalt skulle kunna förmodas medföra en lika stor ökning av konsumtionsvaruefterfrågan — rekylen på de före årsskiftet påskyndade inköpen skall göra sig gällande i form av en relativt begränsad konsumtionsökning 1960, t. ex. en eller en halv procent mindre än man eljest skulle ha anledning förutse med hänsyn till ökningen i disponibel realinkomst.

Vad för övrigt gäller den *lönenivå* som praktiskt kan väntas för 1960, skall här endast påpekas att penninglöneinkomsten per timme nu vid årsskiftet torde ligga drygt en procent över 1959 års genomsnittsnivå, detta tack

¹ Man kan tänka sig mekanismen sålunda: en del av konsumtionsökningen 1960 är redan planerad och baserar sig på målsparande från tidigare år eller kommer av andra anledningar att effektueras även om den aktuella inkomstökningen blir av begränsad storlek. Åtskilliga av de strategiska posterna i den pågående konsumtionsutvecklingen (bostäder, bilar och andra varaktiga konsumtionskapitalvaror) är av denna typ. Dessutom kan det tänkas att konsumtionen är i viss grad anknuten till den enskildes uppfattning om sin mera långsiktiga inkomstutveckling. Om man förutser en i stort sett normalt fortgående höjning, kan man under ett år med svag inkomstökning avstå från annars normalt sparande. Sparandet skulle alltså — såsom saken uttrycktes i förra årets preliminära nationalbudget — fungera som en buffert mot ojämnheter i den fortskridande standardhöjningen.

vare löneglidning och successivt ikraftträdande av de nya avtalen under 1959. Med fortsatt löneglidning i den takt som erfarenhetsmässigt kan antas gälla vid nuvarande konjunkturförhållanden samt sannolik omflyttningsvinst på några tiondels procent blir 1960 års genomsnittliga lönenivå uppskattningsvis 2 1/2 à 3 procent högre än 1959 års, även om avtalen skulle prolongeras. Siffran avser samtliga löntagare; det bör observeras att löneglidning förekommer ej endast bland industriarbetare, även om den i regel är kraftigast bland dem. Härtill skulle alltså komma avtalsmässiga höjningar dels av vanlig sort, dels i form av en inlösning av pensionsförmåner.

Utom på löneområdet kan man även förutse vissa andra inkomstökningar, utöver vad som medräknats i den schematiska baskalkylen. Det gäller böndernas inkomst av jord- och skogsbruk, som vid normalskörd och nu förutsedd ökning av skogsavverkningarna samt tack vare prisstegringar på båda områdena kan förutses komma att stiga med totalt cirka 10 procent eller över 200 miljoner kronor. Inverkan härav på totala konsumtionsutgiften torde emellertid vara starkt begränsad med hänsyn till att kortsiktssambandet mellan disponibel inkomst och konsumtion torde vara relativt svagt för jordbrukarnas del.

Slutligen erinras om att realvärdet av inkomststegringen ur konsument-synpunkt i verkligheten måste reduceras, inte endast med de nära 3 procent som betingas av omsättningsskatten utan även de prisstegringar som nu har inträffat eller kan förutses; dels hade dessa fört upp konsumentprisindex för november 0,8 procent över 1959 års genomsnittsnivå, dels torde de medföra en ytterligare stegring med ytterligare någon halv procent under loppet av 1960, så att prisläget detta år, inklusive verkan av allmänna varuskatten, blir drygt 4 procent högre än 1959 års.

Investeringsverksamheten. Utsikter och planer för investeringsverksamheten 1960 har utförligt analyserats i kapitel IX. Någon anledning att ifrågasätta eventuella avvikelser från den gjorda bedömningen, som även begagnats i baskalkylen, föreligger inte utöver konstaterandet, att den ekonomiska politiken här har en av de punkter där ingripanden mot en eventuell tendens till överkonjunktur kan synas ligga närmast till hands; redan i den här tillämpade beräkningen har emellertid förutsatts, att den av arbetsmarknadsläget 1958—1959 föranledda ökningen av bostads- och vägbyggnadsarbetena skulle komma att delvis bortfalla.

Lagerutvecklingen. På lång sikt bör lagren av såväl råvaror som halvfabrikat, varor under arbete och färdigvaror väntas växa i anslutning till produktionsökningen. Den i baskalkylen införda lagerökningssiffran grundas, såsom förut angivits, på erfarenheten att lagerökningen under efterkrigstiden uppgått till 22 procent av bruttonationalproduktens ökning. Erfarenheten visar emellertid också att lagerinvesteringarna kunnat växla mycket starkt mellan enskilda år; en rekordartad lagerökning på 1 300 miljoner kronor uppkom 1957 medan 1959 uppvisade en nedgång som tills vidare uppskattats till 600 miljoner kronor. Frågan huruvida det finns särskilda anledningar anta att lagertillväxten kommer att avvika från den an-

tagna schablonen är därför av särskild betydelse för utfallet av hela försörjningsbalansen.

De studier av lagerinvesteringarnas samband med produktionsutvecklingen, som bl. a. redovisats i Meddelanden från konjunkturinstitutet, Serie B: 23, Lager i svensk ekonomi, tyder på att samvariationen mellan lager- och produktionstillväxt sker med en viss eftersläpning för lagrens del. Om man konkret betraktar vad som hänt under de senaste åren förefaller det rimligt förmoda, att en lageravvecklingsperiod nu är i stort sett avslutad och att man närmast har att vänta en period då företagen försöker hålla sina varulager på olika stadier (från råvaror till detaljhandelsvaror) vid den sakta växande storlek som betingas av att produktion och distribution skall kunna flyta utan störningar. De omdömen som avgivits till den senaste konjunkturbarometern (november 1959) pekar också på att man inom den svenska industrin anser att lagren vid årsskiftet kommit ned till eller underskridit den lämpligaste nivån. Med hänsyn till den lagerminskning i handelsledet som påtagligen uppkommit inför varuskattens genomförande kan man förmoda att man på detta håll snarast skulle stå inför en mer än normal lagerpåfyllning; i fråga om bilar och andra konsumtionskapitalvaror är detta helt klart. Totalt sett skulle det alltså snarast finnas anledning vänta en lagerökning av större omfattning än enligt schablonantagandet. Å andra sidan kan anföras att detta bygger på förhållandena under en delvis abnorm period — efterkrigstiden — då man startat med en betydande underförsörjning och sedan med hänsyn till utrikespolitiska spänningar delvis varit inställd på beredskapslagring; en del av stormakterna är nu i färd med att delvis avveckla sina strategiska råvarulager. Den numera normala lagertillväxten skulle således kunna antas vara något mindre än hittills under efterkrigstiden. Med hänsyn härtill synes det rimligt att inte vänta någon mera betydande avvikelse från baskalkylen på denna punkt trots det speciella lagerpåfyllnadsbehov som uppkommit vid årsskiftet 1959/60. Till detta omdöme bidrar då konstaterandet, att den i och för sig sannolika prisuppgången på världsmarknaden allmänt väntas bli relativt lugn och att inte heller den politiska situationen motiverar några särskilda lageruppläggningar. Ett återhållande moment gentemot uppkomsten av spekulativ efterfrågan för lagerökning kan också vara att högkonjunkturen i några av de ledande länderna numera gått så långt att risken för en ny internationell avmattning — t. ex. nästa vinter — åter börjar aktualiseras i det allmänna medvetandet.

Offentlig konsumtion och investering. De i baskalkylen införda siffrorna för dessa poster bygger, såsom förut anförts, på fastställda eller föreslagna utgiftsstater. På samma sätt som motsvarande beräkning av industrins investeringsplaner justerats med ledning av tidigare erfarenheter av relationen mellan planerade och verkställda investeringar har också här siffrorna modifierats. De överensstämmer därför inte exakt med vad som kan framräknas ur det angivna materialet. Sålunda har särskilt ökningen av de kommunala investeringsplanerna, som normalt brukar innebära en överskattning av det faktiska utfallet, reducerats till ungefär hälften mot i kommun-

enkäten framkommande belopp. Här är emellertid en av de punkter där den ekonomiska politikens, inklusive kreditpolitikens, fortsatta utformning kan tänkas direkt påverka det faktiska förloppet under 1960, till skillnad från den schematiska baskalkylens sammanställning av nu överblickbara tendenser och planer.

Utrikeshandeln. Kommerskollegiets bedömning av tendenserna för den första delen av 1960 har här i det närmaste oförändrad tillämpats på hela 1960. Med hänsyn till pågående utveckling i de viktigaste avnämarländerna och med hänsyn till kvarstående överkapacitet i en del av de svenska exportindustrierna skulle eventuella modifikationer snarast gå i positiv riktning när det gäller exporten. — Importen har i kommerskollegiets bedömning ansetts komma att väga jämnt med exporten. Detta kan betraktas som ett uttryck för att det svenska näringslivets konkurrensläge i förhållande till utlandet för närvarande är väl balanserat. Skulle däremot tendenserna till uppkomsten av ett större efterfrågeöverskott inom landet bli verklighet, är en ökning av importen med åtföljande minskning av valutareserven att vänta som ett förstahandsresultat. Den förvandling av lagertillgångar till valutor som ägde rum 1959 skulle i så fall vändas i motsatt riktning under 1960.

5. Sammanfattning

Den schematiska överblick av försörjningsbalansen 1960, som siffermässigt sammanfattats i tabell 1 (sid. 87) pekar mot ett efterfrågeöverskott på drygt en halv procent av bruttonationalprodukten. I närmast föregående avsnitt av kap. X har mera resonemangsvis och utan siffermässig precisering gjorts ett försök till bedömning av de avvikelser från den enkla översiktsberäkningen, som kan anses mest sannolika.

Oavsett den i och för sig betydelsefulla utsikten till bättre produktivitetsökning än som varit normalt under efterkrigstiden, synes den övervägande sannolikheten tala för att tendensen till överefterfrågan kommer att skärpas och att det alltså föreligger risk för en överkonjunktur. Risker för prisstegringar, utöver vad som redan är känt och förutsett, kan aktualiseras både genom konjunkturuppsvinget i utlandet och genom den interna efterfråge- och kostnadsutvecklingen. Likviditetsläget hos bankerna och de privata företagen, särskilt inom industrin, ger monetärt utrymme för en stark expansion av efterfrågan för investeringsändamål, såväl i anläggningar som i lager.

Om hänsyn tas till den marginal för tillfälliga avvikelser mellan tillgång och efterfrågan, som finns i den under 1959 ökade valutareserven, synes dock de tendenser som för närvarande kan överblickas inte innebära starkare balansbrist än att läget bör kunna behärskas med den ekonomiska politikens på kort sikt tillgängliga medel.

Tillägg: Finansplanens sammandrag av den preliminära nationalbudgeten för 1960

1. **Den internationella utvecklingen.** Det ekonomiska läget i utlandet har enligt den preliminära nationalbudgeten för 1960 under större delen av 1959 karakteriserats av en allmän konjunkturuppgång. Bortsett från Förenade staterna, där stålstrejken medförde en viss produktionsnedgång under hösten, har takten i produktionstillväxten successivt ökat. Den samlade bruttonationalprodukten för OEEC-länderna kan uppskattas ha stigit volymmässigt med omkring 4 procent från 1958 till 1959; mostvarande siffra för Förenade staterna beräknas ha varit 6 procent. Den allmänna efterfrågeexpansionen har burits upp av stigande utrikeshandel, privat konsumtion och byggnadsverksamhet. En viss lageruppbyggnad har ägt rum i Väst-europa under framför allt senare delen av 1959, medan den amerikanska lageruppladdningen under första halvåret synes ha följts av en nedgång till följd av förbrukningen av ställagren.

Efterfrågestegringen, som i allmänhet kunnat försiggå utan någon överansträngning av tillgängliga produktionsresurser, kan väntas fortsätta under 1960. I *Förenade staterna* räknar man med fortsatta stegringar för den privata konsumtionen och företagsinvesteringarna, medan en viss dämpning synes vara att emotse för bostadsbyggandet och de federala köpen. Det stora lageruppbyggnadsbehov som uppstått som en följd av stålstrejken torde under första halvåret påtagligt kunna bidra till en fortsatt ökning av totalefterfrågan. Möjligheten av en avmattning i den amerikanska ekonomin mot slutet av 1960 kan dock inte uteslutas. Utsikterna för en fortsatt konjunkturuppgång i *Väst-europa* synes mycket goda. För de länder där officiella prognoser gjorts för bruttonationalprodukten under 1960 pekar siffrorna i allmänhet på en minst lika stor ökning som mellan 1958 och 1959. Livligare investeringsverksamhet både vad beträffar fasta anläggningar och lager samt stigande export utgör huvudelementen i denna utveckling. Den privata konsumtionen väntas vanligen stiga i takt med sysselsättnings- och inkomstökningarna. En allmän åtstramning av finanspolitiken har ägt rum under 1959, men av allt att döma kommer de offentliga investerings- och konsumtionsutgifterna att fortsätta sin stegring.

En uppgång i de västeuropeiska ländernas bruttonationalprodukt i den angivna takten innebär, att i flertalet länder alltjämt outnyttjade resurser i form av arbetskraft och anläggningar förmodligen kommer att tas i anspråk. Därmed ökas också risken för prisstegringar. Med undantag för framför allt Västtyskland, där efterfrågan redan under 1959 på väsentliga områden tenderade att överstiga tillgången på varor och arbetskraft, har de

under hösten inträffade begränsade prishöjningarna nästan helt föränletts av det dåliga skördeutfallet. Utvecklingen på kostnadssidan med en väntad stegring i lönehöjningstakten och återhämtade råvarupriser torde emellertid medföra en viss förstärkning av prisstegringsimpulserna under 1960, även om produktivitetsökningen fortsätter. För att förhindra en sådan utveckling har myndigheterna i bland annat Frankrike och Storbritannien tagit initiativ till direkta prissänkningar för vissa produkter. I övrigt har den ekonomiska politiken i de västeuropeiska länderna i växande grad tagit sikte på att i tid stävja tendenser till överefterfrågan. Diskontohöjningarna i Danmark, Nederländerna, Belgien och Västtyskland utgör exempel härpå liksom den allmänna nedskärningen av budgetunderskotten.

Konjunkturutvecklingen i utlandet under 1960 kan sammanfattningsvis väntas bli präglad av fortsatt expansion. Stigande efterfrågan i industriländerna och fortskridande förbättring av råvaruländernas valutaläge kommer av allt att döma att möjliggöra en ytterligare utvidgning av världshandeln. I Västeuropa kan ett mera fullständigt utnyttjande av produktionsresurserna tillsammans med en fortsatt efterfrågeökning resultera i vissa, förmodligen begränsade prisstegringar. Även i Förenta staterna synes konjunkturuppgången kunna fortsätta under 1960, ehuru en viss efterfrågeavmattning kan göra sig gällande mot slutet av året.

2. Den ekonomiska utvecklingen inom landet. Efter avmattningen under 1958 kom den svenska ekonomin under 1959 in i ett skede med kraftigt stigande aktivitetsnivå. Till en betydande del hänger denna ökade aktivitet samman med en uppgång i *exporten*, som kom till stånd under inflytande av det internationella konjunkturuppsvinget. Exporten ökade med 5 procent i värde och 7 procent i volym från 1958 till 1959. Exportökningen var särskilt betydande för skogsindustriprodukter samt järn och stål, men även övriga varugrupper med undantag för jordbruksprodukter visade en volymmässig uppgång. *Importen* blev värdemässigt sett oförändrad jämfört med 1958; i volym räknat noterades en uppgång med 2 procent. Importvolymen ökade för bland annat livsmedel, textilvaror samt järn och stål, medan importen av verkstadsprodukter visade en nedgång. Den i förhållande till produktionsökningen relativt ringa importökningen får sannolikt främst sättas i samband med att råvarulagren sjönk något, och att den föga importkrävande byggnadsverksamheten svarade för en stor andel i produktionsstegringen. Dessutom gäller för både export och import, att den reella volymökningen från 1958 till 1959 underskattas något på grund av omläggningen av handelsstatistiken vid årsskiftet 1958—1959. — Den tidigare nedgången i utrikeshandelns priser efterträddes av en viss uppgång mot slutet av 1959. Genomsnittligt sett låg dock priserna lägre 1959 än 1958. Prisrörelserna gick ungefär parallellt på export- och importsidan, varför bytesförhållandet blev oförändrat.

Bytesbalansen utvecklades på ett mycket gynnsamt sätt under 1959 och visade för första gången sedan 1953 ett överskott som preliminärt beräknats

till 150 miljoner kronor. I förhållande till föregående år innebär detta en förbättring med drygt 400 miljoner kronor. Från årsskiftet 1958—1959 till utgången av november 1959 steg den totala valutareserven med 268 miljoner kronor till 3 259 miljoner kronor. Valutareservens ökning blev något mindre än vad som var anledning att vänta med ledning av bytesbalansen, främst på grund av inbetalningar till Internationella valutafonden. Den s. k. förskjutningsposten, som under en följd av år uppgått till betydande belopp men sannolikt till stor del varit uttryck för ofullkomligheter i statistiken, har däremot under 1959 nedgått till en obetydlighet; denna nedgång torde åtminstone delvis sammanhånga med de speciella tidsförskjutningar i utrikeshandeln som förorsakades av tulljusteringarna vid årets början.

Inom landet disponerades de tillgängliga resurserna på sådant sätt att tendensen till en snabbare stegring av de fasta *investeringarna* än av konsumtionen visade sig bestå. Resultatet blev en ytterligare höjning av investeringskvoten från 1958 års redan höga nivå. Den kraftigaste investeringsökningen (12 procent i volym) ägde rum inom den statliga sektorn, främst inom vägväsendet, där beredskapsarbeten innebar en exceptionell utvidgning av arbetsstyrkan; betydande ökningar registreras också för televerkets, vattenfallsverkets och statens järnvägars investeringar. De kommunala investeringarna beräknas ha stigit med 5 procent och de privata med i det närmaste lika mycket. För industrins investeringar synes den kraftiga ökningen under 1958 ha följts av en ny fastän mindre stegring. Bostadsbyggandet visade en ytterligare uppgång, och antalet färdigställda lägenheter kan uppskattas ha stigit till den nya rekordnivån 69 000. Totalt beräknas bruttoinvesteringarna ha ökat med 6 procent i volym från 1958 till 1959, vilket är en lika stor stegring som från 1957 till 1958. De mycket preliminära uppskattningar som gjorts av lagerutvecklingen pekar däremot på en betydande lagernedgång under 1959. Exportökningen detta år baserades till stor del på en utförsäljning av under tidigare år, särskilt 1957, ackumulerade överskottslager.

Den offentliga *konsumtionen* synes ha stigit med 7 procent i volym och den privata med drygt 3 procent från 1958 till 1959, vilket i båda fallen innebär en något höjd stegringstakt jämfört med de närmast föregående åren. Inköp samt drift och underhåll av personbilar har tillsammans med inköp av inventarier av olika slag svarat för en betydande del av ökningen i den privata konsumtionen under 1959. Hushållens förvärvsinkomster visade en nominell uppgång med 4 1/2 procent 1958—1959, medan ökningen i de disponibla inkomsterna blev lägre eller knappt 4 procent, beroende på att de direkta skatterna och avgifterna till stat och kommun ökade mer än inkomstöverföringarna i form av folkpensioner m. m. Efter att ha hållit sig oförändrad från april 1958 till juli 1959, steg konsumentprisindex något under senare delen av 1959, väsentligen på grund av en uppgång för livsmedel och vissa tjänster.

Den stigande efterfrågan medförde en kraftig *produktionsökning*, som preliminärt beräknats till 4 1/2 procent. Denna expansionsstakt, som ligger

högre än genomsnittet för 1950-talet, möjliggjordes bland annat av att den föregående konjunkturavmattningen tillsammans med befolkningsutvecklingen hade skapat vissa arbetskraftsreserver, som kunde utnyttjas. Den relativt sett största produktionsuppgången (8 procent) svarade byggnads- och anläggningsverksamheten för. Industriproduktionen synes ha ökat med drygt 3 procent.

Den föregående beskrivningen av det ekonomiska läget under 1959 har huvudsakligen utgått från genomsnittstal, vilka döljer den snabba förändring av konjunkturläget som ägde rum under årets lopp. Denna förändring har bland annat kommit till uttryck på *arbetsmarknaden*. Sysselsättningen steg successivt under 1959 i en sådan omfattning att arbetslösheten, som uppnått ett maximum vid årets början, fr. o. m. vårmånaderna sjönk under föregående års nivå och vid årets slut kom ned i 1956 års låga siffror. I december var den hos arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösheten 1,9 procent (inom arbetslöshetskassorna) mot 3,3 procent samma månad 1958. Arbetsmarknadsläget kan betecknas som väl balanserat, men det saknas inte tecken på en begynnande överspänning. På en del områden, särskilt byggnadsbranschen och metallindustrin, har nämligen knapphet på vissa slag av arbetskraft registrerats.

Beträffande *utsikterna för 1960* framhålles i nationalbudgeten, att den svenska exportindustrin kan vänta fortsatt ökning av sina avsättningsmöjligheter, sedan det internationella uppsvinget nu synes på väg in i ett skede med knapphet på arbetskraft och tendenser till prisstegring. De i bihang 2 redovisade undersökningarna, närmast gällande tendenserna under den första delen av året, pekar på en uppgång med åtminstone 5 procent i exportvolym. Tack vare redan höjda prisnoteringar väntas en stegring i exportvärdet med ytterligare ett par procent. För importens del tyder de för dagen kända tendenserna på att importutgifterna skulle komma att hålla sig inom ramen för vad som kan finansieras med löpande exportinkomster. Bytesbalansen skulle alltså kunna väntas väga jämnt under den period som nu kan överblickas. Trots den dämpning av efterfrågan särskilt ifråga om konsumtionsvaror som åstadkommes genom den allmänna varuskatten kan man även inom landet vänta en sådan efterfrågeökning att produktionsresurserna småningom kommer att utnyttjas så långt arbetskrafttillgångarna medger.

Särskilt stark konjunkturstimulans kan väntas från näringslivets köp av maskiner och transportmedel. Sålunda innebär industrins investeringsplaner för 1960, sådana dessa redovisats i höstens investeringsenkät, en starkare investeringsökning än något år på 1950-talet; ökningen har i de nationalbudgetmässiga beräkningarna uppskattats till 13 procent. Den lagerminskning på sannolikt mer än en halv miljard kronor som ägt rum under 1959 synes dessutom ha fört med sig att lagren såväl av råvaror som halvfabrikat och färdigvaror på de flesta håll kommit ned i en normal eller undernormal nivå. Såväl den allmänna konjunkturoptimismen som det rent tekniska behovet av ökade lager vid ökande produktion och affärsaktivitet

kan därför väntas dra med sig ett behov av lagerinvesteringar, som innebär ett betydande krav på folkhushållets resurser under 1960. Den höga likviditet som råder i banksystemet och som avspeglar en likaledes hög likviditet inom de enskilda företagen innebär också att dessa har stora möjligheter att finansiera ökade investeringar i såväl fast som rörligt realkapital.

Även från den offentliga sektorn väntas en efterfrågeökning, som dock blir relativt begränsad särskilt genom återhållsamhet i fråga om statliga investeringar. På ett par inte oviktiga investeringsområden sker en viss dämpning av efterfrågan; bostads- och vägbyggandet som av arbetsmarknadsskäl ökades under 1959, torde nu komma att bli något lägre. Ifråga om konsumtionen har redan framhållits, att denna kommer att dämpas av den allmänna varuskatten, vars effekt dock till en del uppväges av inkomstöverföringar — särskilt folkpensionsförbättringarna — och sänkta inkomstskatter. I övrigt torde konsumtionsefterfrågans utveckling väsentligen komma att betingas av relationen mellan löne- och prisförändringar under året. De konjunkturuppdrivande krafterna synes nämligen i dagens läge vara så starka att ökad sysselsättning kommer att uppnås under 1960 relativt oberoende av vad som via lönehöjningar kan komma att ske med den svenska industrins konkurrensförmåga och därmed också med sysselsättningen på längre sikt.

Summary

I. Introduction

The Preliminary National Budget¹ for 1960 is reprinted in this publication from the Government Budget Proposals for the fiscal year 1960/61. Chapter II contains a retrospect of the Swedish economy in 1959 while the following chapter gives an analysis of international trends. The components of the gross national product are discussed in Chapters IV—IX, leading up to the Schematic National Budget presented in Chapter X. To facilitate the use of the tables, a *word-list* has been added to the summary. — A revised version of the National Budget is to be published this spring.

II. The Swedish Economy in 1959

Gross fixed investments

Preliminary calculations indicate a rise in total gross fixed investment from 1958 to 1959 of about 7 per cent at current prices and about 6 per cent at constant prices (Table II: 3 a). The volume of residential building is estimated to have increased by 3 per cent. Preliminary figures for investment in mining and manufacturing indicate an increase of about 3 per cent whereas investment in transport and communications increased by 7 per cent.

Private gross investment at constant prices rose by 5 per cent from 1958 to 1959 and the same percentage also applies to the local government sector (Table II: 3 b). Central government investment increased by 12 per cent. The expansion of the investment activity in 1959 concerned mainly building and construction, whereas investment in machinery and other equipment displayed a more moderate increase (Table II: 3 c).

Estimates on the basis of statistics for the first three quarters of 1959 show a rise from 1958 to 1959 in private consumption expenditure by about 3 per cent at current prices and about 2.5 per cent at constant prices (Table II: 4). Having regard to the fact that the difference in personal income levels between 1958 and 1959 was greatest in the fourth quarter and allowing for the anticipation of the general turnover tax introduced at the beginning of 1960, an increase in private consumption expenditure from the whole of 1958 to the whole of 1959 by about 4 per cent at current and about 3 per cent at constant prices seems probable. According to preliminary estimates,

¹ The »National Budget» is an account of expected economic conditions in the country during the coming year together with a survey of the previous year.

central government consumption increased by about 8 per cent and local government consumption by about 6 per cent at constant prices from 1958 to 1959 (Table II: 5).

Foreign Trade and Inventories

According to preliminary calculations, the balance of current payments improved by approximately Kr. 430 million from 1958 to 1959 (Table II: 6). The improvement of the balance of current payments was due to the favourable development of the exports of goods. Terms of trade as well as net income from shipping were unchanged from 1958 to 1959.

Preliminary figures indicate that inventories were probably reduced by about Kr. 600 million during 1959.

Gross National Product and Savings

Gross national product at constant prices increased, according to the calculations in Table II: 2, by about 4.5 per cent from 1958 to 1959. These calculations are based mainly upon statistics for the use of the national product (retail trade turnover, etc.). A summation of production statistics indicates a somewhat smaller rise in GNP. — Output in manufacturing increased by about 3 per cent. Construction and building is estimated to have increased considerably. The net contribution of agriculture showed a minor increase, and in forestry there was a 3 per cent reduction. Electricity production, somewhat retarded by the drought, rose 5 per cent, and similar figures are estimated for trade, transportation and housing.

The price increase from 1958 to 1959, implied in the calculations of the various items at constant and current prices, was 1 per cent for gross national product and also 1 per cent for total private consumption expenditure (page 11).

As appears from Table II: 7, *total saving* (gross investment *plus* changes in inventories *plus* the balance of current transactions) as a percentage of gross national product was about unchanged from 1958 to 1959. Table II: 8 shows the changes in financial savings. The financial saving of the private sector increased considerably from 1958 to 1959, whereas the financial saving both of the central government and local government sector decreased. The increase in the financial saving of the private sector was due to a substantial fall in the expenditure surplus of enterprises, while the financial saving of households was about the same in 1959 as in 1958, or somewhat less.

III. The International Economic Situation

The strength of the international expansion during 1959 was reflected in an increase of about 4 per cent from 1958 to 1959 in gross national product in the OEEC countries; the corresponding figure for the United States was 6 per cent (Table III: 2). Industrial production reached new peaks towards

the end of 1959 in a number of Western European countries, while U.S. industry recovered from the effects of the steel strike. World trade also rose (Table III: 3). During the latter half of last year U.S. exports, which had decreased rapidly since 1957, showed evident signs of recovery, whereas imports tended to level off, thereby giving some relief to the strained payments position.

A further increase in total demand is foreseen for 1960 in almost all countries. However, some changes in the pattern of expansion are expected. In the United States, private expenditures for plant and equipment, private consumption and inventory increases (partly a re-stocking after the depletions caused by the steel dispute) will probably constitute the main elements in the continued rise, while Federal expenditure stagnates and house-building declines. A slower rate of increase for governmental expenditure and a considerable expansion in private investment can be expected in Western Europe. Only in Great Britain, where the upturn was to a great extent due to the rise in consumer expenditure following the removal of hire purchase restrictions, is the outlook for private investment still uncertain. Western European exports will probably continue to grow in 1960 as a result of increasing world demand and improved payments position in commodity producing countries.

In Western Germany and — to a smaller extent — Denmark and the Netherlands, the expansion has led to a shortage of labour. In other countries, some unused capacity and manpower still exist. Even so, the expected demand increases are of such a size as to raise the question whether the problem of excess demand and rising prices will return in 1960. Commodity prices have risen slowly and wage increases will probably be higher than last year. To prevent an unfavourable price development, credit and financial policies have already been tightened up in a number of countries.

IV. Foreign Trade

In 1959 the upturn in the economies of Western Europe and the United States brought forth a sharp increase in Swedish exports. As the increase in industrial production in Sweden was delayed the expansion in imports did not gain impetus until half a year later. The trade balance was thereby improved by about Kr. 500 million from 1958 to 1959 (Table IV: 1).

According to preliminary calculations, exports increased by 5 per cent 1958—1959. The increase concerned mainly forest products, iron and steel, machinery, transport and other equipment. The increases in imports of chemical products, food and textiles were balanced by decreased imports of mineral fuels, machinery, transport and other equipment, so that the import value in 1959 was about the same as in 1958. Import as well as export prices fell by 2 per cent.

There are no signs of any appreciable change in the terms of trade for

1960. The forecast for Swedish foreign trade in (actually: the first part of) 1960 is that exports will increase by 7 per cent in value and 5 per cent in volume; the corresponding figures for imports are 8 and 7 per cent. The rise in exports is foreseen as mainly concerning engineering products, forest products and iron ore. Owing chiefly to the increase in exports of engineering products, a sharp increase in imports of the same type of products is expected. Imports of mineral fuels, textiles and chemical products are also assumed to increase.

Net shipping earnings in 1959 are estimated at the same amount as in 1958. Taking into consideration the net income of other services also, the balance of current payments should have resulted in a surplus of approximately Kr. 150 million, an improvement of Kr. 400 million from 1958. In 1960 net shipping earnings are estimated to rise by about Kr. 100 million, and the total balance of current payments should show an even balance.

The foreign reserve has been growing during a period of 9 years, and amounted to Kr. 3,047 million at the end of 1959 (Kr. 2,166 million in the Central Bank).

It is, of course, impossible to estimate in quantitative terms the probable effect on Sweden's foreign trade this year of the tariff changes to be undertaken by EEC and EFTA on July 1, 1960. Among the likely results, however, are increasing exports of engineering products, mainly to the United Kingdom and Norway, and of paper to the United Kingdom and Switzerland; and increasing imports of textiles from the United Kingdom and Switzerland, and of engineering products from those countries and from Denmark. The total effect during 1960 is not expected to be great.

V. Production outlook for 1960

The total demand for goods and services is expected to continue to grow in 1960 to the extent that the rise of total production in 1960 should be limited rather by production possibilities than by total demand. The volume of employment (man-hours worked) is estimated to be 1 per cent higher in 1960 than in 1959. Production (production per man-hour) has been growing at an average rate of 3 per cent per annum in post-war years. In the absence of any more substantial information with regard to present developments this trend is assumed to continue. Thus production should rise 4 per cent. In manufacturing industries the increase of production — with the assumed rise of productivity — is expected to be 5 per cent. Building construction and agricultural production will presumably grow rather slowly, while forestry is expected to show an increase of 10 per cent. Within the various categories of services, private and public, the same rate of expansion as in the previous year, 4—5 per cent, is expected.

VI. Labour Market (Manpower)

In 1959 the number of persons between 15 and 64 years of age is estimated to have increased by 49,000, including a net immigration of 6,000. It has been estimated that an increase of this order would raise the labour force by around 23,000 persons or 0.7 per cent from 1958 to 1959. About one-half of this increase is believed to be due to the high rise in the 15—19 year age groups.

During 1959 employment increased continuously. Thus, the number of workers in manufacturing industries, seasonally adjusted, rose by 3 per cent from February to October. However, employment in these industries was still lower than the high level of mid-1957. The average employment level for 1959 was lower than during the previous year by between 3,000 and 4,000 or 1/2 per cent, whereas the number of salaried employees increased by 4,000. Employment in agriculture decreased by about 10,000 persons between 1958 and 1959. On the other hand, employment in building and construction rose by approximately 7,000, and in trade and communications by between 2,000 and 3,000 in each case. Employment in the public sector rose by about 10,000 and in other services by about 4,000. The total increase in employment from 1958 to 1959 is estimated at about 15,000 persons or 1/2 per cent.

From 1959 to 1960 the manpower supply is expected to grow by nearly 30,000 persons. If unemployment, both registered and unregistered, can be pressed down to the level of 1956, a similar number of man-years will be added. Furthermore, employment can also be increased by more overtime and by a decrease in short-time working. Thus the total rise in employment for 1959—1960, that is possible owing to the labour supply, is estimated at about 2 per cent. This increase is in fact expected to take place owing to the high level of effective demand in the economy as a whole. As the working week will be shortened in 1960 by 1 hour for about one-half of all employed persons, the net increase in employment for 1959—1960 will be about 1 per cent.

Until the early months of 1959 unemployment had been rising for several years. Owing to various anti-cyclical measures — which kept both private and public investments growing during the recession — the reduction in employment was never substantial. — Developments in the labour market from 1957 to 1959 are shown in Table VI: 2, which gives the number of unemployed persons registered at the employment exchanges, unemployment as a percentage of the members of unemployment insurance funds, the number of persons employed in public »emergency works», the number of vacancies notified to employment exchanges, the percentage of vacancies filled and the percentage of workers in manufacturing quitting their jobs. All these statistics show the improvement in the labour market during 1959, especially at the end of the year. A shortage of manpower, especially skilled workers, is again appearing in engineering and other industries.

The specific measures to combat unemployment during the recession had attained their greatest effect during the spring months of 1959; it is estimated that from 50,000 to 60,000 persons were directly employed in March 1959 as a result of various measures of employment-policy. As the demand for labour is expected to grow in 1960, although there are some surplus areas left and seasonal unemployment is still a problem, the emphasis is more and more concentrated upon measures to increase the adaptability of labour.

VII. Income and Expenditure of Private Households

The development of various income and expenditure categories of households in recent years is shown in Table VII: 1. Figures presented for 1958—1959 are only preliminary and will thus be subject to later revision.

Wages and salaries rose in 1959 by nearly 5 per cent, total the volume of employment being constant compared with 1958. Of this increase, 2.5 per cent was accounted for by rate adjustments and 2 per cent by wage drift. For workers in manufacturing, average hourly earnings went up by around 4.5 per cent. Farmer's aggregate incomes are reported to have increased last year by around 2 per cent. (The number of farmers is at present declining at an annual rate of 1—2 per cent.) Incomes of other entrepreneurs went up by 4—5 per cent. Transfers to households increased 1958—1959 by around Kr. 150 million. Consequently, after deduction of the amount absorbed by direct taxes — Kr. 700 million — personal disposable income rose 1958—1959 by around Kr. 1,400 million or 4 per cent, against 4.5 per cent 1957—1958.

No forecast of the development of households' incomes in 1960 has been attempted. The reason is the impossibility of foreseeing the outcome of the wage bargaining which has just started. The claims of the LO (Trade Union Confederation) differ by as much as 10—12 per cent from the offers of the SAF (Swedish Employers' Confederation). Uncertainty also rules the questions of what compensation the salaried employees, belonging to private pension funds shall receive because of the coming into force (Jan. 1, 1960) of the national superannuation scheme. As regards other incomes, those of farmers are expected to rise by some 10 per cent, chiefly because of the favourable outlook for forestry. Other entrepreneurs should enjoy at least the same income increase as in 1959. A sizeable rise — around Kr. 450 million — is calculated in the transfers to households from central and local governments. The raising of old age pensions and children's benefits accounts for most of the increase.

Consumer prices started to rise modestly in the second half of 1959 after having been stable for fifteen months. The rise December 1958—December 1959 is expected to be close to 1.5 per cent, bringing the average for 1959 to around 1 per cent above the 1958 level. Adding together the effects of the

general turnover tax (approximately 3 per cent) and some specifically known price and rent rises to be expected in 1960, the anticipated increase of the consumer price index from 1959 to 1960 should be rather more than 4 per cent. To this can be added any effects from increase of wages and international price movements.

Private consumption grew, according to preliminary statistics, by rather more than 3 per cent at constant prices and around 4 per cent at current prices. Table II: 4, p. 7, gives more detailed information about the development 1955—1959 within the broad categories of private consumption. Personal savings, which dropped considerably in 1958, seem to have been about constant or slightly decreasing last year. Having regard to the uncertainty concerning incomes, the forecast of the development of consumer expenditures 1960 has been postponed to the coming revision of the national budget. The present (short-term) trends, taken by themselves, suggest an increase in the volume of private consumption of some 2 per cent.

VIII. Public Finances

Local government revenue increased considerably less than expenditure from 1958 to 1959 and consequently there was an increase in the net debt of local authorities. According to a survey of local government finances carried out in November 1959, local authorities plan to pursue the same financial policy in 1960 also. The main part of the total increase in local government revenue from 1959 to 1960, calculated at Kr. 730 million, will be accounted for by a rise in receipts from direct taxes, partly as a result of higher tax rates, and from transfers from the central government, largely for primary school teachers' salaries, which are paid by the central government through the local authorities. The survey mentioned above states that local authorities plan to increase expenditure by Kr. 950 million, or by about 11 per cent, from 1959 to 1960. The rise in the volume of local government consumption (administration and services of various kinds) is calculated at about 6 per cent in volume. Having regard, however, to the fact that borrowing possibilities are expected to be limited in 1960 also, it is not thought likely that local authorities will be able to expand *inter alia* their consumption expenditure at the rate planned. The National Budget foresees an increase in the volume of local government consumption by 5 per cent or Kr. 250 million (at 1959 prices) from 1959 to 1960. As for investment plans, see Chapter IX.

Central government finances resulted in a total deficit (on a cash basis) amounting to roughly Kr. 2,000 million, equivalent to about 14 per cent of total expenditures in 1959. It is essential for a proper understanding of the effects of this deficit to realize that in the same period the central government increased its financial assets by nearly Kr. 1,100 million. *The net demand of the central government on the credit market was, thus, very considerably lower than the total budget deficit.*

Central government revenue is forecast to increase by Kr. 1,500 million from 1959 to 1960. The rate of tax on private corporations has been lowered from 50 to 40 per cent of taxable profits as from the beginning of 1960. A reduction of personal tax rates was also carried through in connection with the introduction of the 4 per cent turnover tax as from January 1, 1960. The turnover tax is forecast to bring about an increase in central government revenue by Kr. 1,200 million in 1960, i.e. about 80 per cent of the total increase envisaged.

Total central government expenditure for purposes other than lending is forecast to increase by Kr. 1,050 million. Nearly 70 per cent of this increase will be accounted for by transfers to other sectors of the economy. The most important items are a rise in the rates of old age pensions, of children's allowances and of interest on central government debt. Central government consumption expenditures are forecast to rise by about 5 per cent in volume, corresponding to about Kr. 150 million or roughly 15 per cent of the increase in central government expenditure for purposes other than lending. The main part of the increase relates to defence, schools and public health. As regards investment plans, see Chapter IX.

Central government net borrowing is forecast to decrease by almost Kr. 500 million from 1959 to 1960. Lending for housing purposes is to be increased slightly, whereas purchases of shares will be as large as in 1959.

The *credit policy* pursued up to mid-1959 facilitated the financing of the private sector and thus constituted an expansionary factor. Central government borrowing in the capital market being limited, the financing of housing and of local government activities was also facilitated. As commercial bank liquidity was high, the regulations regarding liquidity ratios did not serve to restrict lending. The liquidity requirements were raised in July, 1959; this measure constituted an adjustment to the actual liquidity situation and did not even slow down the expansion of advances. During the autumn a new rise was being considered. (After the publication of the National Budget, liquidity ratios were raised in January, 1960. At the same time the Bank rate was raised from 4.5 to 5 per cent.)

IX. Investment

The prognosis for investment in 1960 is based mainly upon investment plans reported in enquiries among entrepreneurs in mining and manufacturing, from central and local government authorities, etc. The results of these enquiries have been adjusted in the light of experiences from earlier years and checked against information concerning certain investment measures. Thus for building and construction a supplementary calculation has been made on the basis of statistics of »starting permits» for such projects by local labour-market authorities (Table IX: 1). The various sector forecasts have been summed up in Table IX: 6. Unless otherwise stated this table and

the following comments deal with gross investment (including repair and maintenance) at 1959 prices.

Residential building is shown in Table IX:2. The number of completed dwellings is estimated to have been about 69,000 in 1959 as compared with 62,000 in 1958. Including work on uncompleted houses the residential building activity is estimated to have increased by 4 per cent. On the basis of the central government plan for state loans, investment in housing has been estimated to decrease by Kr. 100 million, or about 2 1/2 per cent, in 1960.

Investments of private enterprises in mining and manufacturing are estimated to have increased from 1958 to 1959 by about 10 per cent for building and construction, but only slightly for machinery and equipment. In the National Budget forecast (Table IX:6) it has been estimated that investments in manufacturing and mining in total will increase by Kr. 500 million or 13 per cent from 1959 to 1960 (building and construction activity by Kr. 150 million and investments in machinery etc. by Kr. 350 million). These figures also include a normal rate of increase of repair and maintenance. Investments are expected to increase, furthermore, in power plants and the merchant fleet and air transportation, while those in commerce and other services, which have been rather expansive in recent years, and in agriculture are assumed to remain unchanged in volume.

In total these forecasts imply an increase in private investments of nearly Kr. 700 million or 6 per cent, mainly concentrated in investment in machinery and other equipment.

Public investments are forecast to rise by 4 per cent or about Kr. 360 million. The central government accounts for Kr. 190 million (representing an increase of 4 per cent) the main part of which concerns military equipment and state-owned companies in mining, manufacturing and aviation.

Municipal investment plans are presented in Table IX:5. An increase of 8 per cent or nearly Kr. 300 million is planned. In view *inter alia* of the financial position of the municipalities it is not deemed likely that they will be able fully to realize their plans. The National Budget, therefore, foresees an increase of Kr. 170 million, or 5 per cent, compared with 1959.

The separate sector forecasts for 1959 (Table IX:6) add up to a total increase in gross fixed investments of about Kr. 1,050 million, or 6 per cent, distributed between an increase in building and construction of Kr. 200—250 million, or 2 per cent, and in machinery and other equipment of about Kr. 800 million, or slightly more than 9 1/2 per cent.

X. Conclusions

Any attempt to forecast the economic development in quantitative terms and with any claim to realism and precision is precluded by the fact that we know neither the outcome of the current wage negotiations, covering

practically all wage and salary earners, nor the increase of productivity from 1959 to 1960. Therefore the »Schematic National Budget 1960» which is presented in Table X: 1, p. 87, should be regarded only as a basis or starting point for calculations in which anybody is free to put in his own assumptions or any new facts which emerge. On the crucial points this calculus on the supply and demand factors of the 1959—1960 development has used only very rough assumptions, namely, that productivity (defined as production per man-hour) will follow the post-war trend, i.e. will rise by 3 per cent, and that income will rise in the same way. Because employment is estimated to rise by 1 per cent, total income should rise by 4 per cent, and this is assumed to hold true for each type of income, including gross profits. Furthermore, prices are assumed to rise only by the amount of the 4 per cent turnover tax, which implies an increase of 3 per cent in the consumer price index. A rough assumption is used for the increase in inventories as well: a continuation of the post-war trend according to which inventories rise by an amount of 22 per cent of the annual rise in GNP.

Other components of the supply-and-demand account are based upon somewhat more concrete and detailed investigations and estimations. These are described in the previous sections of this Summary.

The calculus, as it stands, shows a demand surplus, or an inflationary gap, of Kr. 350 million, i.e. on half of one per cent of the GNP.

In more qualitative terms the realism of the assumptions and estimates is discussed. The most important source of hope for a better balance in the nation's economy is the possibility of a somewhat higher rate of growth in productivity. This possibility is regarded as greater than the opposite eventuality although an analysis of the correlation between the change in employment or production and productivity gives no confirmation of the hypothesis that a high level of activity would be conducive to a high rate of increase of productivity. — On the other hand, there is clear evidence that money income and prices will rise more rapidly than assumed. The wage drift, together with some other known wage factors, will mean a wage-level increase of 2 1/2—3 per cent. The coming into force of the new compulsory national superannuation scheme has provoked special compensatory cash demands from those who are already members of a superannuation scheme (the state and municipal employees and some 200,000 salaried employees in private service). The LO (TUC) has published a claim for a basic wage rise of 6 per cent *plus* various special improvements including recognition of the principle of equal pay for women involving a total claim for a rise of 8—10 per cent. The TCO (Central Organisation of Salaried Employees) and allied groups claim even bigger advances, because of the alleged lag in earnings in relation to manual workers. (The employers have countered by a demand for a 1.9 per cent reduction of all wages on which they will have to pay the new superannuation contributions.)

It is regarded as probable, however, that any extra rise of money income

will be followed by a consumption increase of a more limited size. Price rises, already effectuated or known in advance, mean that the 1960 price-level will exceed that of 1959 by roughly 4 per cent. Some other price rises will follow from the possible wage boosts. Further, the exceptional rise in retail trade turnover in the last couple of months of 1959, due to the anticipation of the turnover tax, should be followed by some reduction of buying in 1960.

With regard to foreign trade it is more probable than not that the official estimates, based upon present trends, will come out as being too low on both sides.

All in all, the development of excessive demand and overstrains in the economy — stronger than is demonstrated in the »basic calculus» — is the most probable tendency. Price rises, on top of those already known, can be provoked both from abroad (although the international price tendencies should be regarded as only slightly rising) and from the internal development of costs and demand. The generally high liquidity of banks and industrial enterprises provides ample monetary scope for an expansion of demand for investment purposes.

Thanks to the margin for short-term deviations from an even balance between supply and demand which is provided by the foreign exchange reserves, — enlarged during 1959 — present trends do not seem, however, to imply a lack of balance greater than we should be able to keep in bounds by such means of economic policy as can be applied at short notice.

List of words occurring in the tables

Affärsbanker	Commercial banks
Affärsverk	Public enterprises
Aktiebolag	Joint-stock company
Alkoholhaltiga drycker och tobak	Alcoholic beverages and tobacco
Allmänheten	The public
Animalier	Livestock products
Anslag för oförutsedda utgifter	Appropriation for unforeseen expenditure
Antal	Number
» registrerade arbetslösa	Number of registered unemployed
» försäkrade arbetslösa i procent av medlemsantalet i arbetslöshetskassorna	Number of insured unemployed as percentage of total membership of unemployment insurance funds
» sysselsatta vid beredskapsarbeten	Number employed in relief works
» nyanmälda lediga platser	Number of new registered vacancies
» tillsatta platser på 100 lediga	Percentage of vacancies filled
» avgångna arbetare inom industrin i procent av totala antalet anställda	Number of workers leaving manufacturing as percentage of total number employed
Användning	Use
Arbeten av metall	Products of metals
Avgifter	Contributions, dues
Avgår	To be deducted
Banktjänster	Banking services
Beklädnad	Clothing and footwear
Belgien	Belgium
Beräknade kostnader	Estimated costs
Betalningsbalans	Balance of payments
Bidrag	Contribution, grant
Bostad	Dwelling
Bostadsnyttjande	Housing
Bostads- och byggnadskrediter	Credits for housing and other construction
Bransch	Sector, industry, branch of industry
Bruttoinvestering	Gross investment
Bruttonationalprodukt till marknadspris	Gross national product at market prices
Bruttoproduktion	Gross production
Bruttosparande	Gross savings
Bränsle och lyse	Fuel and light
Brödsäd	Cereals
Byggnader och anläggningar	Construction
Byggnadsunderhåll	Maintenance of buildings
Bytesbalans	Balance of current payments
Bytesförhållande	Terms of trade
Civildéforsvar	Civil defence
Danmark	Denmark
De sex	EEC, the Six

Detaljhandel	Retail trade
Direkta skatter	Direct taxes
Diverse	Miscellaneous
Dryckesvaru- och tobaksindustri	Beverage and tobacco industries
Dubbelräkning	Double counting
Därav	Of which
Efterfrågan	Demand
Efterfrågeöverskott	Excess demand
Eftersträvad	Aimed at
Egentlig industri	Manufacturing
Ej	Not
Elektro-teknisk industri	Electrical engineering
EL-, gas- och vattenverk	Electricity, gas and water works
Enskilda	Private
Export	Exports
Fasta och flytande bränslen	Solid and liquid fuels
Filial	Branch
Finansiellt sparande	Financial savings
Fiske	Fishery, -ies
Flerfamiljshus	Block of flats, apartment house
Folkpensioneringskostnader	Expenditure for old age pensions
Fordon	Vehicles
Frankrike	France
Från	From
Föregående	Preceding
Förenta staterna	USA
Företagare	Entrepreneur, self-employed person
Förnödenheter	Necessities
Förskjutningspost	Errors, omissions and net of advanced and deferred payments
Förskott till sjukkassor	Advance payments to sickness insurance funds
Försäkringsbolag	Insurance companies
Försäkringspremier	Insurance premiums
Försäkringssparande	Insurance savings
Försäkringstjänster	Insurance services
Förvaltning	Administration, civil service
Förändring	Change
Gasverk	Gas works
Gator	Streets
Grafisk industri	Printing and allied industries
Gruvindustri	Mining
Guld	Gold
Halvår	Half-year, six months
Hamnar, kanaler och slussar	Harbours, canals and canal-locks
Handel	Trade
Handelsbalans	Balance of trade
Hantverk	Handicraft
Hela	Whole
Hushåll	Household
Hypoteksobligationer	Mortgage institution bonds

Hälsa- och sjukvård	Public health
Hösthalvår	July 1—December 31
Ianspråktagna fondmedel	Drawings from funds
Import	Imports
Indirekta skatter	Indirect taxes
Industrigrupp	Branch of manufacturing
Inflyttningsfärdiga	Ready for occupation
Inhemsk	Domestic
Inkomster	Income
Inkomstöverföringar	Transfers of income
Inlåning i poster om 100 000 kr och däröver	Deposits of Kr. 100,000 and upwards
Inventarier (och husgeråd)	Furniture and other household goods
Investering	Investment
Italien	Italy
Jord- och stenindustri	Quarrying and allied industries
Jordbruk, -svaror	Agriculture, agricultural products
Jordbrukskasseorganisationer	Agricultural credit associations
Järnmalm, -sgruvor	Iron ore, mining
Järn-, stål- och annan metallmanufaktur	Iron, steel and other metal-processing industries
Kapitalinkomster	Income from capital
Kapitalmarknad (-institut)	Capital market (institutions)
Kapitaltransaktioner	Capital transactions
Kapitalvaror, kapitalvaruindustri	Capital goods, capital goods industries
Kemiska produkter	Chemical products
Kemisk-teknisk industri	Chemical industries
Kläder och skor	Clothing and footwear
Kommunal	Municipal
Kommuner	Municipalities, local government
Kommunlån	Loans to counties, towns and communes (local govt. authorities)
Konsumentprisindex	Consumer price index
Konsumenttjänster	Consumer services
Konsumtion, -svaror, konsumtionsvaruindustri	Consumption, consumption goods, consumption goods industries
Kraft- och belysningsverk, kraft- och elverk	Electricity works (including distribution)
Kraft- och varuproduktion	Production of power and goods
Kreditefterfrågan (realiserad)	Demand for credit (realized), borrowing
Kreditgivning	Credit supply
Kvartal	Quarter
Kyrkor	Churches
Kända	Known
Lager, -förtäring, -förändring, -ökning	Stocks, decrease in, change in, increase in
Land, länder	Country, -ies
Livsmedel, -industri	Food, food-processing industry
Lån till	Lending
Läder- och skoindustri	Leather and footwear industry
Löner	Wages and salaries
Löpande	Current

Malmbrytning	Ore mining
Maskiner	Machinery
Massa	Pulp
Massa- och pappersindustri	Pulp and paper industry
Med hänsyn till	Having regard to, in view of
Mekaniska verkstäder	Engineering works
Mellan	Between
Metallindustri	Metal industry
Militära	Military
Miljoner kronor	Kr. million (if a number precedes »million»)
Mjölkk- och mejeriprodukter	Milk and dairy products
M. m.	Etc.
Motorfordon	Motor vehicles
Motsvarar	Corresponds to
Månad	Month
Nederländerna	The Netherlands
Nettoinseglning	Net shipping earnings
Nettoskuldssättning	Net borrowing
Nettoupplåning	Net borrowing
Norge	Norway
Nybyggnader	New buildings
Nyinvesteringar	New investments
Näringsgren	Branch of industry
Näringsliv	Industry, trade and agriculture
Och	And
Offentlig	Public
Ofördelad restpost av inkomster	Residue of undistributed income
Område	Area, field, sphere
Oädla metaller	Base metals
Papper	Paper
Pappers- och pappfabriker	Paper and cardboard mills
Partihandel	Wholesale trade
Pensioner	Pensions
Planerade utgifter	Planned expenditure
Placeringsbehov	Total lending from capital market institutions less temporary borrowing
Posten	Post Office Savings Bank and Postal Cheque Service
Potatis och sockerbeter	Potatoes and sugar beet
Pris	Price
Privat	Private
Procent	Per cent
Procentuell förändring från motsvarande period	Percentage change from the corresponding period
Påbörjade	Started, begun
Pågående vid periodens slut	Under construction at the end of the period
Rederier	Shipping companies
Resor	Fares
Riksbanken	The Central Bank, The National Bank
Räntekostnader	Interest costs
Räntor	Interests

Saldo	Balance
Samfärdsel	Communications
Samt	And
Samtliga	All
Sjukvård, hygien, hemvård	Medical and personal care, domestic services
Sjöfartsnetto	Net shipping earnings
Skatter	Taxes
Skeppsvarv	Ship-yard
Skogsbruk	Forestry
Skogsindustriprodukter	Forest products
Skolor	Schools
Småhus	One-family and two-family houses
Sociala ändamål	(Expenditure for) social welfare
Sparande	Saving
Sparbanker	Savings Banks
Spritdrycker och viner	Wines and spirits
Spårvägar och busslinjer	Tram and bus lines
Statliga	State (adj.), governmental
Statsbidrag	Subsidies from the central government
Statspapper	Treasury bills and bonds
Stiftelser	Foundations
Storbritannien	The United Kingdom
Subventioner	Subsidies
Summa	Total
Sverige	Sweden
Säsongrensad	Seasonally adjusted
Textil- och beklädnadsindustri	Textile and clothing industry
Textilvaror	Textile products
Tidigare	Earlier
Till	To
Tillfällig	Temporary
Tillgång	Supply
Tjänster	Services
Tobak	Tobacco
Transportmedel	Transport equipment
Träindustri	Wood industry
Träsliperier och cellulosafabriker	Cellulose works and allied industries
Trävaror	Wood products
Underhåll, -sutgifter	Maintenance (costs)
Underskott	Deficit
Upplåning	Borrowing
Uppskattningar	Estimates
Utbetalda försäkringsbelopp	Insurance claims
Utgifter	Expenditure
Utlandet	Abroad, foreign countries
Utlåning	Lending
Utländska fartygs utgifter i Sverige	Expenditures in Sweden of foreign ships
Valutabehållning, valutor, valutareserv	Foreign exchange holdings
Valutareservens teoretiska (faktiska) förändring	Theoretical (actual) change in foreign exchange holdings
Varor	Goods

Varaktig(a)	Durable
Varav	Of which
Vatten, avlopp, avloppsledningar	Waterworks and sewerage
Vegetabiliska slutprodukter	Cereal and vegetable products
Verkstadsindustri	Engineering industry
Vinst	Profit
Vårhalvår	January 1—June 30
Vägar	Roads and highways
Väg- och gatuarbeten	Road and street works
Världen	The world
Västtyskland	Western Germany
År	Year
Återbetalning	Repayment
Återstår	Remains
Ändamål	Purpose(s)
Ökning	Increase
Österrike	Austria
Överföringar, överföringsutgifter	Transfers
Överskott	Surplus
Övrigt, övriga	Other

Tabellförteckning

II.	1. Försörjningsbalansen 1955—1959 i löpande priser	3
	2. Försörjningsbalansen 1955—1959 i 1954 års priser	4
	3 a. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade på ändamål	5
	3 b. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade i privata och offentliga	6
	3 c. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade efter typ	6
	4. Privat konsumtion 1955—1959	7
	5. Offentlig konsumtion 1955—1959	8
	6. Bytesbalansen 1955—1959	9
	7. Sparande-investering 1955—1959 i löpande priser	11
	8. Finansiellt sparande 1955—1959	12
III.	1. Industriproduktionen i vissa länder 1957—1959	13
	2. Bruttonationalproduktens årliga volymförändringar 1956—1960	14
	3. Värdemässiga förändringar i den internationella handeln	17
IV.	1. Betalningsbalansen 1958—1960	23
	2. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisutveckling 1957—1960	23
	3. Guld- och valutareserven december 1956—december 1959	25
	4. Exporten av varor 1958—1960	26
	5. Importen av varor 1958—1960	28
	6. Utrikeshandelns fördelning på områden och länder 1958—1959	30
V.	1. Industriproduktionen 1957—oktober 1959	35
	2. Jordbrukets produktion 1958—1960	40
VI.	1. Antal arbetare inom industrin 1959	45
	2. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1957—1959	48
VII.	1. De privata konsumenternas inkomster och utgifter 1955—1959	53
	2. Konsumentpriserna december 1958—november 1959	55
VIII.	1. Städernas, köpingarnas, landstingens och landskommunernas beräk- nade inkomster och utgifter 1958—1960	61
	2. Statens ekonomiska verksamhet 1958/59—1960/61	63
	3. Budgetutvecklingen 1957—1960 med vissa korrektioner och komplet- teringar	65
	4. Affärsbankernas inlåning 31/5 1957—31/5 1959, delvis fördelad på näringsgrupper	68
	5. Kommunernas upplåning på kreditmarknaden	69
	6. Bostads- och byggnadskrediter	71
	7. Näringslivets upplåning på kreditmarknaden	72
	8. Kreditmarknadsdata. Sammanfattning	73
IX.	1. Räkneexempel för 1960 års tillståndsberoende byggnadsverksamhet ..	76
	2. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostads- byggen 1955—1959	78
	3. Investeringsplaner för 1960 inom industrin	79
	4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins in- vesteringar	81
	5. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas investe- ringsplaner för 1960	84
	6. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1959 till 1960 ...	85
X.	1. Schematisk nationalbudget 1960	87

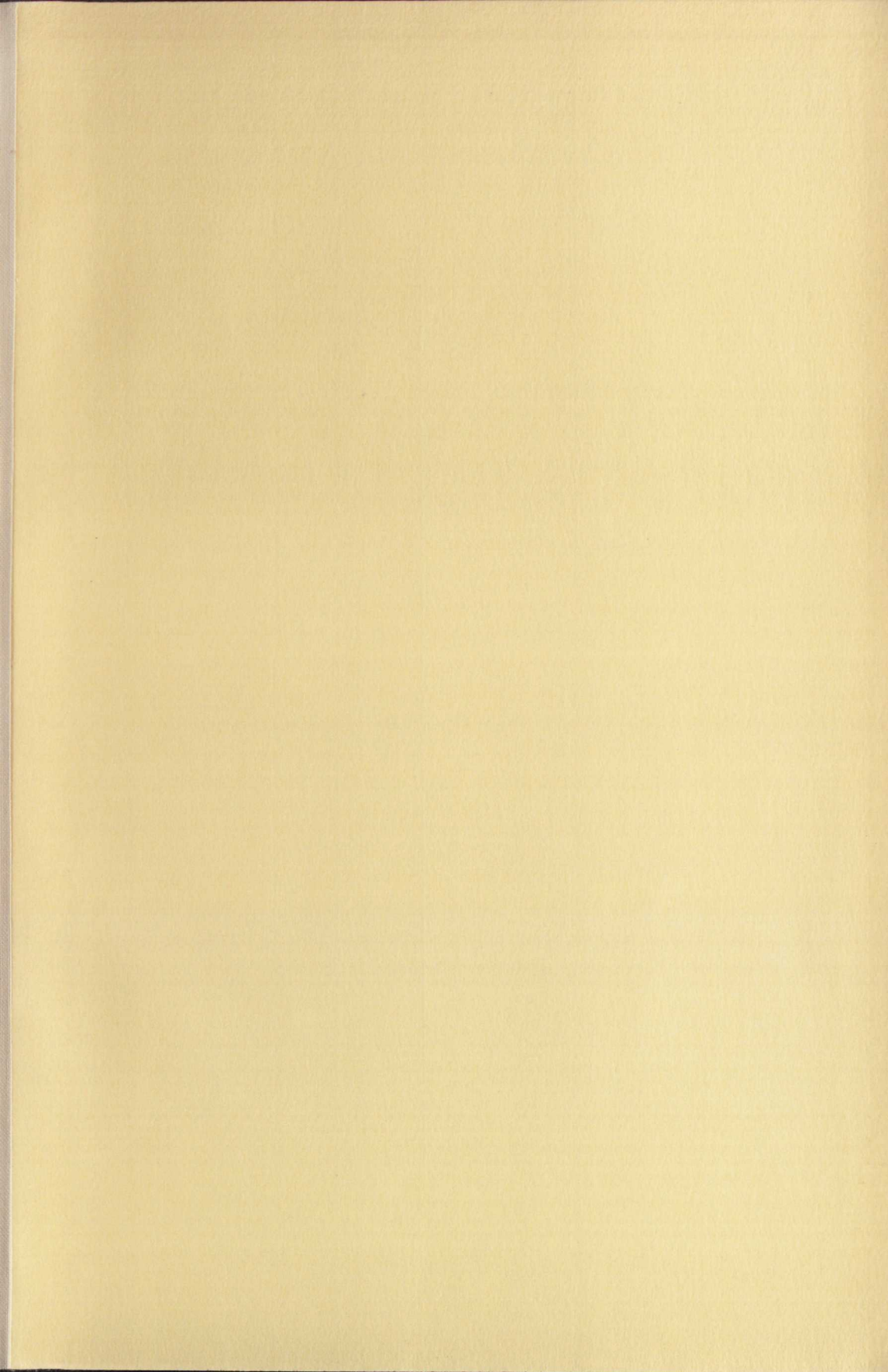
Tables

II.	1. Balance of resources, 1955—59, at current prices	3
	2. Balance of resources, 1955—59, at 1954 prices	4
	3 a. Gross fixed investment, 1955—59, by destination	5
	3 b. Private and public gross fixed investment, 1955—59	6
	3 c. Gross fixed investment in construction and machinery, 1955—59 .	6
	4. Private consumption, 1955—59	7
	5. Public consumption, 1955—59	8
	6. Balance of current payments, 1955—59	9
	7. Savings-investments, 1955—59, at current prices	11
	8. Financial saving, 1955—59	12
III.	1. Industrial production in certain countries, 1957—59	13
	2. Volume changes in the gross national product, 1956—60	14
	3. Value changes in international trade	17
IV.	1. Balance of payments, 1958—60	23
	2. Foreign trade; value, volume and prices, 1957—60	23
	3. Gold and foreign exchange reserves, December 1956—December 1959	25
	4. Exports, 1958—60	26
	5. Imports, 1958—60	28
	6. Foreign trade by areas and countries, 1958—59	30
V.	1. Industrial production, 1957—October 1959	35
	2. Agricultural production, 1958—60	40
VI.	1. Number of employed workers in manufacturing, 1959	45
	2. Developments on the labour market, 1957—59	48
VII.	1. Personal incomes and expenditures, 1955—59	53
	2. Consumer prices, December 1958—November 1959	55
VIII.	1. Estimated revenue and expenditure of municipalities 1958—59 . . .	61
	2. Central government finances, 1958/59—1960/61	63
	3. Central government revenue and expenditure, 1957—60	65
	4. Deposits with commercial banks, 1957—59	68
	5. Municipal borrowing on the credit market	69
	6. Credits for construction	71
	7. Borrowing by industry, trade and transport on the credit market . .	72
	8. Credit market	73
IX.	1. Licensed building and construction in 1960	76
	2. Residential building, completed and started, 1955—59	78
	3. Investment plans for 1960 in manufacturing and mining	79
	4. Planned and realized investment in manufacturing and mining	81
	5. Investment plans for 1960 of municipalities	84
	6. Total gross fixed investment, forecast for 1960	85
X.	1. Schematic national budget for 1960	87

Table

1. Balance of payments, 1955-56, in current prices
2. Balance of payments, 1955-56, in constant prices
3. a. Gross fixed investment, 1955-56, in constant prices
3. b. Private and public gross fixed investment, 1955-56
4. Gross fixed investment, in constant prices and in current prices, 1955-56
5. Private consumption, 1955-56
6. Public consumption, 1955-56
7. Balance of current payments, 1955-56
8. Savings investment, 1955-56, in current prices
9. Financial assets, 1955-56
10. Industrial production in constant prices, 1955-56
11. Volume changes in the manufacturing sector, 1955-56
12. Value change in industrial output
13. Balance of payments, 1955-56, in constant prices
14. Foreign trade, value, volume and price, 1955-56
15. Gold and foreign exchange reserves, 1955-56
16. Exports, 1955-56
17. Imports, 1955-56
18. Foreign trade in value and volume, 1955-56
19. Industrial production, in constant prices, 1955-56
20. Agricultural production, in constant prices, 1955-56
21. Number of employees in the manufacturing sector, 1955-56
22. Investments in the manufacturing sector, 1955-56
23. Personal income and expenditure, 1955-56
24. Consumer prices, 1955-56
25. Estimated errors and omissions, 1955-56
26. Central government income, 1955-56
27. Central government expenditure, 1955-56
28. Deposits with commercial banks, 1955-56
29. Municipal borrowing in the current year
30. Credits for reconstruction
31. Borrowing by industry, trade and services in the current year
32. Credit market
33. Licensed trading and construction in 1955
34. Licensed trading, volume and value, 1955-56
35. Investment plan for 1956 in manufacturing and construction
36. Planned and realized investment in manufacturing and construction, 1955-56
37. Investment plan for 1956 in construction
38. Total gross fixed investment, in current prices
39. Schedule of the national budget, for 1955

KUNGL. BIBL.
- 9 APR 1960
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1960

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Förslag till namnlag. [5]

Utrikesdepartementet

Försvarsdepartementet

Socialdepartementet

Kommunikationsdepartementet

Finansdepartementet

Fastighetsbeskattningen. [4]
Studiekostnader vid beskattningen. [6]
Redogöraransvaret och anmärkningsprocessen. [7]
Preliminär nationalbudget för år 1960. [8]

Ecklesiastikdepartementet

Jordbruksdepartementet

Högre utbildning, forskning och försök på lantbruksområdet. [2]
Grusexploateringen i Sverige. [3]

Handelsdepartementet

Inrikesdepartementet

Folktandvården. [1]

Civildepartementet